



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ  
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ  
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ  
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ  
«ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»  
(ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ)

## **ΣΙΚΕΛΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ: ΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΙΚΙΑ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

Του

**Δημητρίου Β. Κρέστου**

**A.M: 1013201703009**

**Πτυχιούχος του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκρίτειου  
Πανεπιστημίου (2015)**

**Επιβλέπων καθηγητής: Κωνσταντίνου Α. Βασίλειος, Ομότιμος Καθηγητής  
Πανεπιστημίου Πελοποννήσου**

**Συνεπιβλέποντες: Βολονάκη Ελένη, Μόνιμη Επίκουρος Καθηγήτρια Πανεπιστημίου  
Πελοποννήσου**

**Ξανθάκη- Καραμάνου Γεωργία, Ομότιμη Καθηγήτρια  
Πανεπιστημίου Πελοποννήσου**

**ΚΑΛΑΜΑΤΑ, Σεπτέμβριος 2020**

*Αφιερωμένη στον πατέρα μου Βασίλειο Κρέστο*

*Και σε όλη την οικογένεια μου για την εγκάρδια υποστήριξη τους.*

# Περιεχόμενα

<b>ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....</b>	<b>5</b>
<b>Η ΓΕΝΕΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑΣ .....</b>	<b>6</b>
<b>ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ .....</b>	<b>8</b>
Η ζωή του .....	8
Το έργο του .....	9
Το ύφος του .....	11
Α. Εξωτερική και εσωτερική αντίθεση .....	12
Β. Αφαιρετικότητα και πυκνότητα .....	13
Γ. Μεταβολή (variatio) .....	15
<b>ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ.....</b>	<b>16</b>
Η καταγωγή του .....	16
Χαρίσματα και ελαττώματα .....	17
Σωκράτης και Αλκιβιάδης.....	18
Η επιτυχία του Αλκιβιάδη στους Ολυμπιακούς αγώνες .....	19
Η εμφάνιση του Αλκιβιάδη στην πολιτική σκηνή .....	20
Η καταστροφή της Μήλου .....	22
<b>ΝΙΚΙΑΣ.....</b>	<b>25</b>
Η ζωή και η προσωπικότητα του Νικία .....	25
Η στρατιωτική δράση του Νικία .....	26
<b>ΣΙΚΕΛΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ (415-413 π.Χ.).....</b>	<b>28</b>

Προηγούμενες συγκρούσεις των Αθηναίων εναντίον της Σικελίας .....	28
Τα γεγονότα πριν τα Σικελικά και η Νικίειος Ειρήνη.....	29
Σικελική εκστρατεία (415-413 π.Χ.).....	33
Η έναρξη της νέας εκστρατείας και τα εμπόδια.....	35
Η άφιξη στη Σικελία.....	39
Το τέχνασμα του Νικία και οι πρώτες επιτυχίες .....	42
Διπλωματική δράση .....	44
Πολιορκία των Συρακουσών (414 π.Χ.) .....	46
Άφιξη του Γυλίππου.....	48
Η δεύτερη εκστρατεία .....	50
Η άφιξη του Δημοσθένη και η μάχη στις Επιπολές .....	53
Η τελική υποχώρηση.....	57
<b>ΔΗΜΗΓΟΡΙΕΣ ΝΙΚΙΑ ΚΑΙ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗ .....</b>	<b>59</b>
<b>ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗ ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΙΚΕΛΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ...65</b>	
Συμμαχία Σπαρτιατών Περσών με τις ενέργειες του Αλκιβιάδη .....	65
Η εγκατάλειψη της Σπάρτης από τον Αλκιβιάδη και οι συμβουλές του στον Τισσαφέρνη εναντίον της.....	68
Οι επαφές του Αλκιβιάδη με τους στρατηγούς των Αθηναίων στη Σάμο .....	70
Η άφιξη του Αλκιβιάδη στη Σάμο και η συμβολή του στις νίκες των Αθηναίων ...	73
Η επιστροφή του Αλκιβιάδη στην Αθήνα και η αυτοεξορία του στη Θράκη.....	78
Το τραγικό τέλος του Αλκιβιάδη .....	82
<b>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ .....</b>	<b>84</b>
<b>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ .....</b>	<b>86</b>

# ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η διπλωματική αυτή εργασία, με θέμα «Σικελική εκστρατεία: οι προσωπικότητες του Αλκιβιάδη και του Νικία», εκπονήθηκε στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος με ειδίκευση στην Αρχαία Ελληνική Φιλολογία του Τμήματος Φιλολογίας, στο πανεπιστήμιο Καλαμάτας.

Η εν λόγω διπλωματική εργασία περιλαμβάνει αρχικά μια εισαγωγή σχετικά με τη γένεση της Ιστοριογραφίας, καθώς και με τη ζωή, το έργο και το ύφος του ιστορικού Θουκυδίδη. Στο κύριο μέρος, με βάση το έργο του ιστορικού, θα αναφερθούν τα γεγονότα της Σικελικής Εκστρατείας του 415-413π.Χ. Στη συνέχεια, αναλύεται η ιδιόρρυθμη και εγωκεντρική προσωπικότητα του Αθηναίου πολιτικού Αλκιβιάδη, ενώ θα παρακολουθήσουμε την παρουσία του στα πολιτικά δρώμενα της Αθήνας, καθώς και το ματαιόδοξο σχέδιό του για τη κατάκτηση της Σικελίας. Επιπλέον, αναλύεται η προσωπικότητα του Αθηναίου πολιτικού και στρατηγού Νικία, ο οποίος, μετά τον θάνατο του Περικλή, υπήρξε ο κύριος ανταγωνιστής των δημοκρατικών. Θα αναφερθούν οι αντιρρήσεις του στα μεγαλειώδη σχέδια του Αλκιβιάδη σχετικά με τη Σικελική Εκστρατεία, παρόλο που υπήρξε μαζί του ως στρατηγός της εκστρατείας. Στο τέλος, θα γίνει αναφορά για τη δράση του Αλκιβιάδη μετά τα γεγονότα των Σικελικών, τα οποία θα διερευνηθούν στην ανά χειράς εργασία.

# Η ΓΕΝΕΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Η έννοια της ιστορίας ως επιστήμης εμφανίστηκε στην Κλασσική εποχή, με σκοπό όχι μόνο τη συγκέντρωση, εξακρίβωση και παρουσίαση δεδομένων (πρόσωπα, γεγονότα, ημερομηνίες), αλλά την ενσωμάτωση τους σε μια γενικότερη εξέλιξη καθώς και την ερμηνεία τους. Θα μπορούσε κανείς να αντικρούσει ότι προγενέστερες ιστοριογραφικές καταγραφές συναντάμε και στα ομηρικά και αρχαϊκά χρόνια με τις έμμετρες τοπικές ιστορίες. Επιπλέον, προς το τέλος της Αρχαϊκής εποχής, οι λογογράφοι προσπάθησαν να προχωρήσουν προς την επιστημονική μέθοδο της ιστορίας, με τα γεωγραφικά, γεωλογικά και εθνολογικά τους έργα.<sup>1</sup>

Πιο συγκεκριμένα, στην αρχαιότητα είναι αδιαμφισβήτητη η άποψη ότι στην επική ποίηση συναντάμε στοιχεία που μπορεί να θεωρηθούν προστάδια της μεταγενέστερης ιστοριογραφίας. Μερικά από τα πρώτα ίχνη ιστορικής αντίληψης που συναντάμε στο έπος είναι η συνειδητοποίηση της διαφοράς μεταξύ του σεμνού παρόντος και του ένδοξου παρελθόντος, η αίσθηση της ιστορικής συνέχειας με βάση τις γενεαλογικές σχέσεις των προσώπων, καθώς και η ύπαρξη περιγραφών που φανερώνουν εθνογραφικά και γεωγραφικά ενδιαφέροντα<sup>2</sup>.

Άλλη μια πρόωγη μορφή της ιστοριογραφίας παρατηρείται σε αποσπάσματα της λυρικής ποίησης, κυρίως στην ελεγεία και τον ίαμβο. Σε πολλά ελεγειακά ποιήματα, οι λυρικοί ποιητές αφιερώνουν χώρο στην εξιστόρηση και στην αναδρομή ένδοξων ανθρώπινων πράξεων. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα της *Σμυρνήδας* του Μίμνερμου, όπου περιγράφονται τα επεισόδια του πολέμου μεταξύ της Σμύρνης και των Λυδών, καθώς και στο ποίημα του Ξενοφάνη, *Κολοφώνος κτίσις*, στο οποίο ο ποιητής ανατρέχει στις ιστορικές απαρχές της πόλης<sup>3</sup>.

Σημαντικό ρόλο στην γένεση της ιστοριογραφίας διαδραμάτισαν οι αποικίες της Μικράς Ασίας. Οι αποικίες αυτές ευνόησαν την ανάπτυξη ενός διευρυμένου εμπορικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος χάρη στη σύσφιξη των σχέσεων ακόμη

---

<sup>1</sup> Κακριδής, Φ. (2005), 148-149

<sup>2</sup> Montanari, F. (2008), 280

<sup>3</sup> Montanari, F.(2008), 281

και με λαούς της ασιατικής ενδοχώρας. Έτσι το 6<sup>ο</sup> αι π.χ., μέσα σ' αυτό το πολιτισμικό χώρο αναπτύχθηκε μια ορθολογιστική αντίληψη για τον κόσμο, η οποία εκφράστηκε μέσα από την ιωνική φιλοσοφία και συντέλεσε στην ανάπτυξη της πρώιμης ιστοριογραφίας. Μ' αυτό τον τρόπο, αναδύεται η ανάγκη για κριτική εξέταση του παρελθόντος, αλλά και η ανάγκη να γίνει διάκριση ανάμεσα στο μυθικό παρελθόν και τον ιστορικό χρόνο. Επομένως, από τη μια πλευρά παρατηρούμε την ύπαρξη μυθολογικών αφηγήσεων που σχετίζονται με γεγονότα που αφορούν τις πράξεις των θεών και των ηρώων, καθώς και την ανάμειξη του θεϊκού στοιχείου στις ανθρώπινες υποθέσεις. Από την άλλη πλευρά, η ιστορία παρέχει γεγονότα και δεδομένα με όρους αιτιακών σχέσεων και αλληλουχιών. Αυτό οδήγησε τους ιστορικούς σταδιακά να απορρίψουν την επίδραση που έχει το θεϊκό στοιχείο στην ιστορία και να αποδεχτούν το ενδεχόμενο ότι δεν μπορούν να καταλήξουν σε σαφή συμπεράσματα εξαιτίας της πληθώρας ερμηνειών<sup>4</sup>.

Οι πρώτοι ιστορικοί προέρχονταν από τις ελληνικές αποικίες της Ιωνίας και ονομάζονταν λογογράφοι. Ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε και από τον Θουκυδίδη, αλλά με εχθρική διάθεση, καθώς θεωρούσε πως σκοπός τους ήταν να διασκεδάσουν το κοινό και όχι να αναζητήσουν τα αληθινά ιστορικά γεγονότα μέσω της ορθολογιστικής αντίληψης. Μέσα από τα έργα των λογογράφων μπορούμε να διακρίνουμε ορισμένα είδη που παραπέμπουν σε μια πρώιμη ιστοριογραφική παραγωγή. Πιο συγκεκριμένα, σ' αυτά τα πρώτα στάδια της ιστοριογραφίας ξεχωρίζουμε τέσσερα είδη: τις γενεαλογίες, τις ιδρύσεις πόλεων, τα χρονικά και τις περιηγήσεις - εθνογραφικά έργα. Οι γενεαλογίες αφορούν ιστορίες των αριστοκρατικών οικογενειών, που στηρίζονται στη χρονολογική ακολουθία των μελών αυτών των οικογενειών. Οι κτίσεις των πόλεων είναι μια ιστοριογραφική παραγωγή, στην οποία εξυμνείται ο ιδρυτής της πόλης και το γένος του. Στα χρονικά καταγράφονταν μια μεγάλη σειρά πληροφοριών (πολιτικά, θρησκευτικά και πολιτισμικά) με χρονολογική σειρά και αφορούσε μια συγκεκριμένη πόλη. Τέλος, οι περιηγήσεις πραγματεύονταν πτυχές εθνολογικού, γεωγραφικού, αλλά και ιστορικού περιεχομένου ενός συγκεκριμένου λαού.<sup>5</sup>

---

<sup>4</sup> Montanari, F.(2008), 281-282

<sup>5</sup> Montanari, F.(2008), 283-284

# ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ

## Η ζωή του

Ένας από τους μεγαλύτερους ιστοριογράφους της αρχαιότητας είναι ο Θουκυδίδης (460-399 π.Χ.)<sup>6</sup>. Για την ζωή του, οι πληροφορίες που έχουν διασωθεί, είναι ελάχιστες και οι περισσότερες από αυτές προέρχονται από το ίδιο του το έργο<sup>7</sup>.

Η γέννηση του χρονολογείται περίπου στα μέσα του 5<sup>ου</sup> αι. π.χ., στον δήμο Αλιμούντος. Ήταν Αθηναίος πολίτης. Πατέρας του ήταν ο Όλορος ο οποίος κατείχε τα δικαιώματα κάποιων χρυσωρυχείων της Θράκης, γεγονός που μαρτυρά ότι ήταν πλούσιος. Η συγκεκριμένη πληροφορία μας παραδίδεται από τον ίδιο στην *Ιστορία* (βιβλίο Δ), στο χωρίο όπου εξιστορεί την εκστρατεία στη Θράκη το 424 π.Χ. Επιπλέον, στο ίδιο χωρίο ο Θουκυδίδης αναφέρει ότι εξελέγη ως ένας από τους δέκα στρατηγούς το 424 π.Χ., αναλαμβάνοντας τη διοίκηση της Θράκης<sup>8</sup>. Ως στρατηγός, όμως, απέτυχε να σώσει από τον Βρασίδα την Αμφίπολη, πόλη εμπορικής σημασίας για τους Αθηναίους, με αποτέλεσμα να τιμωρηθεί με εξορία. Η εξορία του διήρκησε είκοσι χρόνια, διάστημα κατά το οποίο πιθανότατα κατέφυγε στη Θράκη. Παράλληλα φαίνεται να ταξίδεψε πολύ προκειμένου να συλλέξει υλικό για το έργο του. Επέστρεψε στην Αθήνα το 404π.Χ., έπειτα από ψήφισμα του Οινόβιου για ανάκληση του, το οποίο και εγκρίθηκε από την Εκκλησία του Δήμου. Άλλο ένα στοιχείο, το οποίο μαρτυρείται από τον ίδιο είναι το γεγονός ότι και ο ίδιος προσεβλήθη από το λοιμό που έπληξε την πόλη των Αθηνών κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου, το 429 π.Χ.

Τέλος, όσον αφορά το θάνατο του οι πληροφορίες ποικίλλουν, καθώς υπάρχουν διάφορες εκδοχές. Σύμφωνα με κάποιες από αυτές, ο Θουκυδίδης

---

<sup>6</sup> Κακριδής, Φ.(2005), 15

<sup>7</sup> Finley, J. (2013), 20

<sup>8</sup> Hornblower, S. (2003), 38-39



δολοφονήθηκε στην Αθήνα και γι' αυτό δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει και το έργο του, ενώ σύμφωνα με κάποιες άλλες πέθανε στην Θράκη, αλλά τάφηκε στην Αθήνα<sup>9</sup>.

## Το έργο του

Ο Θουκυδίδης έγραψε ένα και μοναδικό έργο. Ο ίδιος δηλώνει στο προοίμιο του έργου του, ότι θέμα του είναι ο πόλεμος των Πελοποννησίων και Αθηναίων<sup>10</sup> και αιτία αυτής της επιλογής του στάθηκε το μέγεθος του πολέμου αυτού. Συγκεκριμένα, στο έργο του χαρακτηρίζεται ως *μέγας*<sup>11</sup> και *αξιολογώτατος των προγεγενημένων*<sup>12</sup>. Αυτές οι πρώτες φράσεις από το έργο του μαρτυρούν ότι συνειδητά ασχολήθηκε με την αφήγηση του καθημαγμένου παρόντος και όχι με το λαμπρό και ένδοξο παρελθόν.<sup>13</sup> Το έργο του εκτείνεται σε 8 βιβλία, του οποίου η διαίρεση δεν προέρχεται από τον Θουκυδίδη. Αποτελεί μια ημιτελή περιγραφή του Πελοποννησιακού πολέμου, καθώς διακόπτεται απότομα το 411 π.Χ. Τέλος, παρατηρούμε ότι το έργο του δεν φέρει κάποια επιγραφή από τον Θουκυδίδη.<sup>14</sup>

Η *ξυγγραφή* του Θουκυδίδη έχει ως σκοπό την ωφέλεια του αναγνώστη, η οποία δεν περιορίζεται μόνο στη πιστή εξιστόρηση των γεγονότων αλλά και στον εφοδιασμό του ακροατή με τη δυνατότητα πρόβλεψης όσων πρόκειται να συμβούν. Μια τέτοια εκδοχή εντοπίζεται με τη περιγραφή του λοιμού, ώστε, αν ποτέ επανεμφανιστεί η νόσος, ο αναγνώστης να γνωρίζει πληροφορίες σχετικά μ' αυτή<sup>15</sup>. Έτσι, λοιπόν, συμπεραίνεται ότι ο Θουκυδίδης με την ανάλυση της ανθρώπινης φύσης στην ιστοριογραφία δεν στόχευε τόσο στη γνώση του παρελθόντος, όσο του μέλλοντος σε αντίθεση με το έργο του Ηροδότου.<sup>16</sup>

Η σοφιστική κίνηση, επιπρόσθετα, επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό το έργο του Θουκυδίδη. Αντλεί από αυτή την έννοια του εικότος<sup>17</sup>, καθώς είναι από τα πρώτα είδη επιχειρημάτων που πραγματεύτηκαν οι σοφιστές. Αυτό είναι ξεκάθαρο στα πρώτα βιβλία του έργου του, κυρίως στη λεγόμενη τετραλογία. Επιπλέον,

---

<sup>9</sup> Montanari, F.(2008), 519

<sup>10</sup> Θουκ. 1, 1, 1

<sup>11</sup> Θουκ. 1, 1, 3

<sup>12</sup> Θουκ. 1,1, 4

<sup>13</sup> Finley, J.(2013), 16

<sup>14</sup> Lesky, A. (2014), 635

<sup>15</sup> Θουκ. 2, 48, 3

<sup>16</sup> Κωνσταντινόπουλος, Β. (2013), 42

<sup>17</sup> Finley, J. (2013), 58

παρατηρείται και η επίδραση του Πρωταγόρα στη παρουσίαση των πολιτικών ζητημάτων. Ο Θουκυδίδης, όπως και ο Πρωταγόρας, συνήθιζε να αντιλαμβάνεται τις ιδέες κατά ζεύγη και σε αντίθεση.<sup>18</sup>

Επιπροσθέτως, η επίδραση της ρητορικής τέχνης είναι εμφανής στην ιστοριογραφία του Θουκυδίδη. Η παρουσία των πολιτικών δημηγοριών είναι σημαντική τόσο σε ποσότητα όσο και σε ποιότητα. Φαίνεται να καλύπτουν πάνω από το ένα πέμπτο όλου του έργου,<sup>19</sup> όπου με εξαίρεση τους λόγους του Περικλή και του Αρχιδάμου, οι περισσότερες απ' αυτές είναι ζευγαρωτές, δηλαδή σε κάθε διάλογο υπάρχει και ένας αντίλογος<sup>20</sup>. Η ύπαρξη των πολιτικών δημηγοριών στο έργο του διατυπώνουν αφενός τον ορθολογισμό του Θουκυδίδη<sup>21</sup> και αφετέρου τα κίνητρα των προσώπων που ενεργούν μέσα στο ιστορικοπολιτικό πλαίσιο.<sup>22</sup> Μέσα στις δημηγορίες είναι εμφανές η προβολή εννοιών, όπως το *ξυμφέρον*, η *ώφέλεια*, η *άνθρωπεια φύσις*, με σκοπό να φανερώσουν την πραγματική και αληθινή αιτία των γεγονότων. Σύμφωνα με τον ίδιο τον ιστορικό, αυτοί οι λόγοι δεν αποτελούν πιστή καταγραφή, αλλά αντιπροσωπεύουν τη γενική στάση του ομιλητή<sup>23</sup>. Ο ιστορικός επιθυμούσε να εκφράσει συναισθήματα και σκέψεις ατόμων και ολόκληρων κοινωνιών, αλλά και για να συνοψίσει τους λόγους που οδήγησαν στη πορεία των γεγονότων.<sup>24</sup>

Παρόλα αυτά, υπάρχουν διάφορα επιχειρήματα, τα οποία συνηγορούν υπέρ της μη γνησιότητας των δημηγοριών στο έργο του ιστορικού. Βέβαια κανένα δεν είναι τόσο ισχυρό ώστε να μας αναγκάσει να ενστερνιστούμε τη συγκεκριμένη οπτική. Αρχικά, παρατηρούμε ότι στις δημηγορίες υφίσταται επιλογή, σύμπτυξη και σύντμηση, καθώς ο Θουκυδίδης φαίνεται στήνει το υλικό του σύμφωνα με την υποκειμενική του κρίση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η κατανομή των λόγων του Κλέωνα, ο οποίος εμφανίζεται μόνο όταν έχει φύγει για πάντα από το προσκήνιο ο Περικλής. Δεύτερο επιχειρήμα, το οποίο συνηγορεί κατά της γνησιότητας των δημηγοριών, αποτελεί η κατά γράμμα εφαρμογή των κανόνων της ρητορικής. Επίσης, σημείο αναφοράς σχετικά με την απόδειξη της πλαστότητας του έργου του Θουκυδίδη

---

<sup>18</sup> Finley, J.(2013), 55

<sup>19</sup> Μπάρμπας, Ι. (2002), 16

<sup>20</sup> Κωνσταντινόπουλος, Β. (2013), 78

<sup>21</sup> Finley, J. (2013), 47

<sup>22</sup> Montanari, F. (2008), 528

<sup>23</sup> Montanari, F. (2008), 516

<sup>24</sup> Μπάρμπας, Ι. (2002), 15-16

αποτελεί εν μέρει η σκιαγράφηση των χαρακτήρων των ομιλητών, γεγονός που αντικρούει την άποψη ότι όλοι οι ομιλητές παρουσιάζονταν με το ομοιόμορφο ύφος. Έπειτα, ερχόμαστε στο ζήτημα των αποκρίσεων, δηλαδή στο τρόπο με τον οποίο απαντούν οι ομιλητές, χωρίς να έχει ακούσει ο ένας τον άλλο, αντικρούοντας με ακρίβεια τις παρατηρήσεις του ενός και του άλλου. Το πιο εντυπωσιακό επιχείρημα που αποτελεί πρότυπο αποκρίσεων είναι η τετραλογία των δημηγοριών, όπου η πρώτη δημηγορία (Κορινθίων) απαντάει στη τρίτη (Αρχίδαμος) και η δεύτερη (Αθηναίων) απαντάει στη τέταρτη (Σθενελαΐδα). Επιπλέον, παρόμοιο επιχείρημα φαίνεται να αποτελεί και η διαμόρφωση των λόγων σε ζεύγη, αφού σε κάθε διάλογο υπάρχει και ένας αντίλογος. Άλλη, μια αντίρρηση σχετικά με την αυθεντικότητα των δημηγοριών αφορά την ανωνυμία των ομιλητών, παρουσιάζοντας ολόκληρους λαούς με περιληπτικά ονόματα. Ακόμη, ένα σημείο μελέτης είναι η αντισυμβατικότητα των λόγων, μερικές φορές, καθώς πραγματεύεται θέματα μ' ένα ιδιότυπο και θουκυδίδειο τρόπο. Τέλος, ένα ζήτημα αποτελεί η πρότερη γνώση στους λόγους των ομιλητών, καθώς και η εύρεση τόσων πολλών και λεπτομερών πηγών<sup>25</sup>.

## Το ύφος του

Οι αρχαίοι κριτικοί θεωρούσαν την ανάλυση του θουκυδίδειου ύφους ιδιαίτερα σύνθετη και αδυνατούσαν να κατανοήσουν την ιδιαιτερότητά του. Ο Θουκυδίδης κρινόταν έντονα για τα τρία βασικά χαρακτηριστικά του λόγου του, την πυκνότητα, την αφαιρετικότητα και την ποικιλία.

Ο Θουκυδίδης, άμεσα επηρεασμένος από την Σοφιστική ρητορική, χρησιμοποίησε στο έργο του το εκφραστικό όργανο του αντιθετικού ύφους, προσαρμοσμένο, βέβαια, στο ύφος της ιστοριογραφίας. Ο πεζός ρητορικός λόγος παρατηρείται και στην σύνθεση των δημηγοριών του Θουκυδίδη, οι οποίες καλύπτουν τα δύο πέμπτα του έργου του, αλλά και στην ανάλυση των γεγονότων. Το ύφος του Θουκυδίδη θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα πρωτότυπο, καθώς η χρήση της Σοφιστικής δεν υπηρετεί στο έργο την ανάλυση της σχετικότητας των

---

<sup>25</sup> Hornblower, S. (2003), 105-117

καταστάσεων, αλλά ανυψώνεται σε βασικό όργανο της σαφήνειας και της αντικειμενικότητας.

Μέσω της χρήσης των αντιθετικών εννοιών, οι οποίες γίνονται έκδηλες σε όλο το έργο του ιστορικού και στη δομή των προτάσεών του, κυρίως στις ζευγαρωτές δημηγορίες, ο Θουκυδίδης δεν ακολουθεί το ρεύμα της εποχής. Αντιθέτως διαφοροποιείται με στόχο την δημιουργία ενός καινούργιου λεξικού κώδικα, στον οποίο η αντιπαράθεση των διαφορετικών όρων δεν θα απέκρυπτε την αλήθεια, αλλά θα την διαφώτιζε σε πολλά σημεία. Το ύφος του Θουκυδίδη λοιπόν μετατρέπεται σε ένα συνειδητό μέσο υψηλής ρητορικής τέχνης, το οποίο υπηρετούσε την σαφήνεια και την αντικειμενικότητα, ενώ λόγω της καταγραφής των αιτιών αποκτά διαχρονική ισχύ.

Τα βασικά χαρακτηριστικά του θουκυδίδειου ύφους είναι τα ακόλουθα:

#### A. Εξωτερική και εσωτερική αντίθεση

Βασικό στοιχείο στο θουκυδίδειο έργο αποτελεί η αντιθετική δόμηση των περιόδων, η οποία πραγματοποιείται τόσο με την χρήση αντιθετικών συνδέσμων σε όλη την εξωτερική συνοχή του έργου, αλλά και με την χρήση αντιθετικών εννοιών στο εσωτερικό του. Οι περίοδοι στο έργο του χαρακτηρίζονται από αυτονομία, καθώς η κεντρική αναφορά δεν τις επηρεάζει.

Οι αντιθέσεις αποτελούν βασικό και χαρακτηριστικό στοιχείο του θουκυδίδειου ύφους, καθώς ο συγγραφέας μέσω αυτής της επιλογής, επιθυμεί να προσδώσει μεγαλύτερη σαφήνεια στο θέμα το οποίο προσεγγίζει. Η παράδοση εξέλιξη των περιόδων φανερώνει το ζοηρό και καθόλου φιλήσυχο πνεύμα του ιστορικού. Το αντιθετικό αυτό ύφος παρουσιάζεται κυρίως στις περιγραφές, στην ανάλυση των γεγονότων και στις δημηγορίες. (1,23,1) Η χρήση αντιθετικών προτάσεων με αντιθετικό σύνδεσμο σε συνδυασμό με την χρήση του αντιθετικού ζεύγους *μέν – δέ*, τονίζει με ξεκάθαρο τρόπο τη διαφορά του Πελοποννησιακού Πολέμου από τους Περσικούς. Ακόμη χαρακτηριστική είναι και η συμπλοκή κυρίων προτάσεων μεταξύ τους με σκοπό να τονιστεί η σημασία τους. (1,44,1)

Ακόμη οι αντιθέσεις στο έργο του ιστορικού καταδεικνύονται και κατά την επαύξηση δύο προτάσεων, οι οποίες συνδέονται αντιθετικά μεταξύ τους (*μέν – δε*), με μια συμπερασματική πρόταση και έναν παρενθετικό υποθετικό λόγο, ενώ χαρακτηριστική είναι και η προσθήκη υποθετικής πρότασης στην τρίτη κύρια, η οποία συνδέεται κατά παράταξη αντιθετικώς με τις δύο προηγούμενες. Η σαφήνεια πραγματοποιείται μέσω της χρήσης της παρενθετικής υποθετικής πρότασης, κάνοντας τον αναγνώστη ικανό να γνωρίσει τους λόγους άρνησης των Αθηναίων στην αποδοχή της συμμαχίας, ενώ η τελευταία υποθετική πρόταση επεξηγεί την έννοια του όρου *επιμαχία*. Ο ιστορικός είναι ακριβολόγος κατά το δυνατό μεγαλύτερο βαθμό και η σημασιολογική διαφορά των όρων πραγματοποιείται υπό την *συνωνυμική* επιρροή του Προδίκου. Η προσπάθεια του Θουκυδίδη να γίνει κατανοητός και ακριβής αναλύοντας τις λεπτομέρειες, τον οδηγεί σε πύκνωση του λόγου του και στη δημιουργία δυσκόλως κατανοητών περιόδων. (1,36,1).

Η παρατακτική σύνδεση και ο μακροπερίοδος λόγος αποτελούν χαρακτηριστικό δείγμα της πυκνής αντιθετικής δόμησης στον Θουκυδίδη. Ο συγγραφέας, επισημαίνοντας την αντιθετική εμφατική δόμηση, δημιουργεί μακροσκελείς περιόδους. Οι προτάσεις στοιβάζονται αντιθετικά και προβάλλονται ξεχωριστά, διαιρώντας το περιοδικό σύνολο. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι τα επιχειρήματα του ιστορικού χωρίζονται σε δύο αντιπαραβαλλόμενα μεταξύ τους δεδομένα. Τα αρχικά του επιχειρήματα βασίζονται σε γενικές κρίσεις και γνώμες, οι οποίες είναι άμεσα επηρεασμένες από τη Σοφιστική τέχνη, ενώ χωρίζονται σε αντιθετικά μεταξύ τους ζεύγη.<sup>26</sup>

## **B. Αφαιρετικότητα και πυκνότητα**

Δεύτερο χαρακτηριστικό του ύφους στον Θουκυδίδη αποτελεί η αφαιρετικότητα, η χρήση ρηματικών τύπων, όπως μετοχών και απαρεμφάτων στην θέση ουσιαστικών, καθώς και η βραχυλογική δόμηση του λόγου με την χρήση ρηματικών τύπων, καταλήγοντας σε νοηματική συμπύκνωση. Η χρήση των ρηματικών συνόλων, αποδίδεται στην επιρροή της ποίησης πάνω στο λόγο του. Στον

---

<sup>26</sup> Cartwright, D. (1997), 220- 300

πεζό λόγο όμως, η ύπαρξη όλων αυτών των στοιχείων αντικατοπτρίζει την κοινωνική αντίληψη για τα συγγραφικά κείμενα της περιόδου και τη μεταβολή της κοινωνικής διανόησης από την συμβολική σκέψη (ποίηση), στην εννοιολογική (πεζό κείμενο).

Η χρήση του πεζού λόγου, λοιπόν, είναι άμεσα επηρεασμένη από το κοινωνικό γίνεσθαι, ενώ η συμβολή της ιωνικής φιλοσοφίας και της Σοφιστικής δεν πρέπει να υποτιμηθούν στην διαμόρφωση του Θουκυδίδειου ύφους. Ο πεζός λόγος οδηγείται στην χρήση ουσιαστικοποιημένων ρηματικών τύπων ή επιθέτων ουδετέρου γένους για να επεξηγήσει τα αφηρημένα ουσιαστικά. Η ρητορική κλιμάκωση στο έργο του Θουκυδίδη είναι εμφανής.

Η χρήση αυτή δίνει ζωντάνια στο λόγο αφού τα ρηματικά σύνολα παρά την ουσιαστικοποιημένη χρήση τους, διατηρούν και τη ρηματικής τους φύση στο κειμενικό πλαίσιο. Με αυτόν τον τρόπο, δηλώνουν έννοιες και ενέργειες που αποδίδονταν στην ανθρώπινη επιθυμία. Το θουκυδίδειο ύφος γίνεται πυκνό και δυσνόητο στα χωρία των δημηγοριών. Είναι απόλυτα εμφανές ότι ο ιστορικός προσπαθεί να διατηρήσει την ουσία του λόγου, αναδεικνύοντας την επιχειρηματολογία των ομιλητών σε διαφοροποιημένο επίπεδο κάθε φορά, αλλά και συνολικά, χρησιμοποιώντας το γενικότερο συγγραφικό του ύφος ως όχημα ανάλυσης των βαθύτερων αιτιών, που ρυθμίζουν τα γεγονότα.

Ο Θουκυδίδης διατηρεί την επιχειρηματολογία για να καταδείξει το παιχνίδι των δυνάμεων, με την πυκνωση του λόγου. Με αυτόν τον τρόπο, ο λόγος του δεν αποβαίνει κουραστικός, δυσνόητος, και επαναλαμβανόμενος στον αναγνώστη. Η χρήση απαρεμφάτων, μετοχών, και δευτερευουσών μετοχικών και απαρεμφατικών προτάσεων βρίσκεται σε συνάφεια με το ρήμα της κύριας πρότασης.

Η πυκνότητα και η αφαιρετικότητα αποτελούσαν πρακτική της εποχής και είχαν την δυνατότητα να αναδείξουν το σύνθετο τρόπο σκέψης του ιστορικού και την δυσκολία των αναγνωστών να κατανοήσουν πλήρως τα κείμενα του Θουκυδίδη.

## Γ. Μεταβολή (variatio)

Τρίτο χαρακτηριστικό του ύφους στο λόγο του Θουκυδίδη αποτελεί η λεγόμενη ποικιλία. Αυτή είναι αποκλειστικά προσωπικό υφολογικό γνώρισμα του ιστορικού, τον οποίο μιμείται και ο Ξενοφών στα «Ελληνικά» του. Η ποικιλία στην δομή της περιόδου και της πρότασης αναζητείται από τον ιστορικό ο οποίος θέλει μονίμως να ξαφνιάζει τους αναγνώστες του με το πολυποίκιλο ύφος του.<sup>27</sup> Ο Θουκυδίδης επιτυγχάνει την ποικιλία με την σύνδεση γραμματικά ανόμοιων όρων, αλλά ισοδύναμων συντακτικά. Αυτό το χαρακτηριστικό μαρτυρά την επίμονη προσπάθεια του ιστορικού για ακρίβεια και εστίαση στις λεπτομέρειες που θα οδηγήσει στη διαφώτιση των βαθύτερων αιτιών του πολέμου. Η ποικιλία εμφανίζεται τόσο στις ζευγαρωτές του δημηγορίες, όσο και στις αντιτιθέμενες προσωπικότητες του Περικλή και του Κλέωνα, του Νικία και του Αλκιβιάδη, γεγονός που φανερώνει το ανήσυχο πνεύμα της Θουκυδίδειας σκέψης που προσπαθεί να αποκαλύψει τον τρόπο σκέψης και τα πραγματικά κίνητρα των ομιλούντων προσώπων<sup>28</sup>. Η «variatio» είναι το πιο χαρακτηριστικό γνώρισμα του θουκυδίδειου ύφους και γι' αυτό εμφανίζεται σε ευρεία κλίμακα μέσα στο έργο του ιστορικού. Μέσα στο έργο του απαντούν συνδέσεις ουσιαστικού και δευτερεύουσας ουσιαστικής πρότασης, ουσιαστικού και δευτερεύουσας αναφορικής πρότασης, επιθετικής μετοχής και επιθετικής πρότασης, εμπρόθετου και ουσιαστικής ή επιθετικής πρότασης, ειδικής πρότασης και ειδικού απαρεμφάτου<sup>29</sup>.

---

<sup>27</sup> Κωνσταντινόπουλος Βασίλειος Λ. – Πανομήτρος Δημήτριος Κ. (2010), 5 -150.

<sup>28</sup> Finley, J. (2013), 259

<sup>29</sup> Κωνσταντινόπουλος (2013), 134-135

# ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

## Η καταγωγή του

Ο Αλκιβιάδης, γεννημένος στην Αθήνα το 450 π.Χ. περίπου, ήταν δεσπόζων πολιτικός, στρατιωτικός και ρήτορας<sup>30</sup>. Η καταγωγή του προερχόταν από δυο διάσημες και σημαντικές οικογένειες της αρχαιότητας. Πατέρας του ήταν ο Κλεινίας, ο οποίος άνηκε στην οικογένεια των Ευπατρίδων. Ξεχώριζε για την αξιοθαύμαστη γενναιότητα του, καθώς πολέμησε με ανδρεία στη ναυμαχία του Αρτεμισίου με τη δική του τριήρη. Ωστόσο, ο Αλκιβιάδης έχασε τον πατέρα του σε μικρή ηλικία (4-5 ετών), καθώς σκοτώθηκε πολεμώντας στη μάχη της Κορώνειας εναντίον των Βοιωτών. Έτσι, τη κηδεμονία του ανέλαβε ο Περικλής<sup>31</sup>. Αυτό το γεγονός, τον ωφέλησε ιδιαίτερα, αφού μεγάλωσε ανάμεσα στις μεγαλύτερες πολιτικές και πνευματικές μορφές του Χρυσού Αιώνα. Από τη πλευρά της μητέρας του άνηκε στο γένος των Αλκμεωνίδων, καθώς μητέρα του ήταν η Δεινομάχη, κόρη του Αλκμεωνίδα Μεγακλή<sup>32</sup>.

Ο Αλκιβιάδης φαινόταν ότι θα ξεχωρίσει από μικρή ηλικία χάρη στη λαμπρή καταγωγή του, αλλά και στο γεγονός ότι μεγάλωσε στο περιβάλλον του Περικλή. Κατάφερε να αποκτήσει γνωρίσματα από πολύ μικρή ηλικία, τα οποία διατήρησε καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Διέφερε από τα άλλα παιδιά, καθώς διέθετε ιδιότητες όπως η υπερβολική τόλμη, η προκλητική θρασύτητα και αναίδεια, χαρακτηριστικά που μάλλον οφείλονταν στην επιείκεια του συγγενικού του περιβάλλοντος<sup>33</sup>.

---

<sup>30</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 9

<sup>31</sup> Ο Περικλής ήταν ξάδερφος της μητέρας του Αλκιβιάδη, καθώς ο πατέρας της ο Αλκμεωνίδης Μεγακλής ήταν αδερφός με τη μητέρα του

<sup>32</sup> Romilly, J. (1998), 24-27

<sup>33</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 13-14



## Χαρίσματα και ελαττώματα

Ο Αλκιβιάδης ήταν ένας άνδρας που εκτός από ευγενική καταγωγή διέθετε και πλούσια χαρίσματα. Ένα από τα βασικότερα πλεονεκτήματά του ήταν η σπάνια ωραιότητα, με την οποία γοήτευε τους νέους Αθηναίους στα δημόσια ζητήματα και πολλές φορές τους έκανε να τον μιμούνται. Ακόμη και ο Πλούταρχος υμνεί την ομορφιά του Αλκιβιάδη, η οποία ήταν εμφανής τόσο στη παιδική και εφηβική του ηλικία, όσο και στην ανδρική. Μάλιστα, ο ίδιος είχε επίγνωση της γοητείας του και γι' αυτό φρόντιζε να ντύνεται με μεγαλοπρέπεια, ώστε να αναδεικνύει το κάλλος του.<sup>34</sup>

Εκτός όμως από την ομορφιά του, ξεχώριζε και για τα υπέροχα πνευματικά και ψυχικά του χαρίσματα. Ένα από τα πολλά προτερήματά του ήταν η ρητορική του δεινότητα, την οποία είχε αποκτήσει μαθητεύοντας κοντά στους μεγαλύτερους σοφιστές της εποχής. Χρησιμοποιώντας την ευγλωττία του κατάφερνε να επηρεάζει τα πλήθη και να τα πείθει με τα επιχειρήματα του<sup>35</sup>. Την ικανότητα του στην ρητορική μαρτυράει και ο Δημοσθένης στο *Κατά Μειδίου*, όπου αναφέρει ότι ήταν δεινός ρήτορας<sup>36</sup>.

Επίσης, ήταν ιδιαίτερα ευφυής. Οι αποφάσεις και οι πράξεις του χαρακτηρίζονταν από τον δυναμισμό και την διορατικότητα του. Βέβαια, ο ορμητικός, ενθουσιώδης και γοητευτικός χαρακτήρας του είχε κερδίσει την πρωτοκαθεδρία στις καρδιές των Αθηναίων, οι οποίοι θέλγονταν από το λόγο και το εντυπωσιακό του παρουσιαστικό. Χάρη στα εξαισία αυτά χαρακτηριστικά του, βρισκόταν συνεχώς στο επίκεντρο της προσοχής, ενώ συγκαταλεγόταν στις πιο δημοφιλείς και πολυσυζητημένες μορφές της δημοκρατικής Αθήνας<sup>37</sup>.

Ωστόσο, τα εξαισία αυτά χαρίσματα τα χρησιμοποιούσε μόνο για να ικανοποιήσει το προσωπικό του συμφέρον και όχι για το καλό της πατρίδας. Επιπλέον, ο Αλκιβιάδης ήταν ένας άνθρωπος που χαρακτηριζόταν από ακόρεστη φιλοδοξία και ματαιοδοξία και που συνεχώς επιδίωκε την προσωπική του επιβολή.

---

<sup>34</sup> Romilly, J.(1998), 24-25

<sup>35</sup> Romilly, J.(1998), 32

<sup>36</sup> Πλουτ. *Αλκιβ.* 10

<sup>37</sup> Ulrich W. (1976), 225

Είχε απομακρυνθεί από κάθε ηθική και θρησκευτική αξία, με αποτέλεσμα να περιφρονεί τα ήθη, τα έθιμα, τη θρησκεία και τους νόμους<sup>38</sup>. Ήταν ένα άτομο με πολλά πάθη, που ήθελε να εξουσιάζει τους πάντες, εφαρμόζοντας τις ακραίες ιδέες των σοφιστών περί του δικαίου του πιο ισχυρού. Επίσης, ήταν εγωκεντρικός, καθώς είχε μια τάση εντυπωσιασμού και ήθελε τα πάντα να περιστρέφονται γύρω από το άτομο του. Ο πλούτος της οικογένειάς του και της συζύγου του τον είχαν κάνει σπάταλο, καθώς ζούσε μέσα σε αφάνταστη πολυτέλεια και διέθετε τεράστια χρηματικά ποσά σε αρματοδρομίες, ενώ πολλές φορές αναλάμβανε και χορηγίες<sup>39</sup>.

## Σωκράτης και Αλκιβιάδης

Πολλοί σπουδαίοι άνδρες πλησίασαν τον Αλκιβιάδη λόγω της ευγενικής του καταγωγής, των πλούσιων προσόντων του και του πλούτου του. Τον φρόντιζαν και τον παίνευαν για το ασύγκριτο κάλλος του, με κύριο σκοπό τους να κερδίσουν τη φιλία του. Ωστόσο, ο Αλκιβιάδης βλέποντας ότι όλες αυτές οι κολακείες ήταν εφήμερες, άρχισε να τους απομακρύνει. Μόνο ενός ανθρώπου την αγάπη πίστεψε, του Σωκράτη. Ο Σωκράτης ήταν εκείνος που διέκρινε τις αρετές του Αλκιβιάδη και προσπάθησε να τον προστατέψει και να τον καθοδηγήσει προς την αρετή<sup>40</sup>. Πολλές φορές, με τα λόγια και την αγάπη του συγκινούσε τον ευγενικό χαρακτήρα του Αλκιβιάδη και τον παρεμπόδιζε από την τάση του προς τις απολαύσεις και τις ηδονές<sup>41</sup>. Ήταν μια σχέση πατέρα-γιού, στην οποία κυριαρχούσαν τα αισθήματα της στοργής και της αυταπάρνησης<sup>42</sup>. Όταν, για παράδειγμα ο Αλκιβιάδης και ο Σωκράτης είχαν πάρει μέρος στην εκστρατεία των Αθηναίων στη Ποτιδαία<sup>43</sup> το 431 π.Χ., κατά τη διάρκεια μιας μάχης ο Αλκιβιάδης πληγώθηκε. Τότε, ο Σωκράτης τον έσωσε και διαφύλαξε τα όπλα του από τους εχθρούς. Και ενώ ο Σωκράτης έπρεπε να πάρει το αριστείο για τη γενναιότητα που επέδειξε, οι στρατηγοί προτίμησαν το αριστείο αυτό να δοθεί στον Αλκιβιάδη λόγω της κοινωνικής του θέσης. Ωστόσο, ο

---

<sup>38</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 12

<sup>39</sup> Romilly, J. (1998), 44

<sup>40</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 15

<sup>41</sup> Πλουτ. *Αλκιβ.* 6

<sup>42</sup> Romilly, J. (1998), 34

<sup>43</sup> Η μάχη της Ποτιδαίας δόθηκε λίγο πριν την έναρξη του Πελοποννησιακού πολέμου και θεωρήθηκε από τον Θουκυδίδη η δεύτερη αφορμή για την έναρξη αυτού του πολέμου.

Αλκιβιάδης αρνήθηκε από ευγνωμοσύνη και ζήτησε να δοθεί στο Σωκράτη. Κατά παράκληση όμως του ίδιου του Σωκράτη δόθηκε στον Αλκιβιάδη, θέλοντας μ' αυτό τον τρόπο να δώσει μεγαλύτερες διαστάσεις στη φιλοτιμία του νεαρού. Τέλος, τα ισχυρά δεσμά της φιλίας του αποτυπώθηκαν και κατά τη μάχη του Δηλίου<sup>44</sup>. Ο Αλκιβιάδης, ο οποίος ήταν έφιππος στη μάχη αυτή, προστάτευσε τον Σωκράτη από τις επιθέσεις των εχθρών<sup>45</sup>.

## Η επιτυχία του Αλκιβιάδη στους Ολυμπιακούς αγώνες

Λίγο πριν εισέλθει στο πολιτικό προσκήνιο, ο Αλκιβιάδης αποφάσισε να συμμετάσχει στους Ολυμπιακούς αγώνες. Ήθελε μ' αυτό τον τρόπο να στρέψει την προσοχή των Αθηναίων πάνω του, αλλά και να προκαλέσει το θαυμασμό τους. Πίστευε πως με τις νίκες του στους αγώνες της Ολυμπίας θα αποκτούσε φήμη που θα τον βοήθαγε στη μετέπειτα πολιτική του καριέρα. Έτσι λοιπόν, διέθεσε υπέρογκα ποσά χρημάτων τόσο από τη πατρική του περιουσία, όσο και από αυτή της συζύγου, προκειμένου να συντηρήσει μεγάλο αριθμό ίππων και αρμάτων<sup>46</sup>. Μόνο πλούσιοι ιδιώτες ή ολόκληρες πόλεις μπορούσαν να διαθέσουν τα χρήματα που απαιτούνταν για τη συντήρηση και την εκπαίδευση των κατάλληλων ίππων που προορίζονταν για αρματοδρομίες. Σε ορισμένες περιπτώσεις ένας διαγωνιζόμενος μπορούσε να συμμετάσχει με περισσότερα από ένα μόνο άρμα, προκειμένου να αυξήσει τις πιθανότητες του για νίκη<sup>47</sup>. Βέβαια, μόνο ο Αλκιβιάδης συμμετείχε σε αρματοδρομίες με 7 δικά του άρματα. Κανείς άλλος ιδιώτης ή βασιλιάς δεν είχε φτάσει στην Ολυμπία με τόσα πολλά τέθριππα, καθώς το κόστος συντήρησης τους ήταν υπερβολικά μεγάλο<sup>48</sup>. Έτσι, το 416 π.Χ. ο Αλκιβιάδης κατάφερε να πετύχει διαδοχικές νίκες κερδίζοντας ο ίδιος το πρώτο, το δεύτερο και το τρίτο βραβείο. Αυτή η επιτυχία του ενίσχυσε την αυτοπεποίθησή του, ενώ παράλληλα του απέφερε δόξα, λαμπρότητα και μεγάλη φήμη. Παρόλα αυτά, πολλοί υποστηρίζουν ότι η συμμετοχή

---

<sup>44</sup> Η μάχη του Δηλίου διεξήχθη προς τα τέλη της πρώτης φάσης του Πελοποννησιακού πολέμου, το 424 π.χ., ανάμεσα στους Αθηναίους και τους Βοιωτούς. Κύριος στόχος αυτής της εκστρατείας των Αθηναίων ήταν να αποκτηθεί ο έλεγχος του Δηλίου. Τελικά, οι Αθηναίοι νικήθηκαν και τράπηκαν σε άτακτη φυγή

<sup>45</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 16-17

<sup>46</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 20

<sup>47</sup> Μπελέζος, Δ. (2006), 39

<sup>48</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 21

του στους Ολυμπιακούς αγώνες είχε αρνητική επίδραση στα οικονομικά του. Ωστόσο, ο Αλκιβιάδης ήταν ένα άτομο, το οποίο είχε μεγαλώσει μέσα στα πλούτη και την πολυτέλεια, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να συμβιβαστεί μ' αυτή την οικονομική αποδυνάμωση. Προσδοκώντας λοιπόν να βελτιώσει την οικονομική του κατάσταση αποφάσισε να ταχθεί υπέρ της εκστράτευσης.<sup>49</sup>

## Η εμφάνιση του Αλκιβιάδη στην πολιτική σκηνή

Ο Αλκιβιάδης βρέθηκε για πρώτη φορά στο πολιτικό προσκήνιο μετά το θάνατο του Περικλή. Στην Αθήνα πλέον, επικρατεί ο δημαγωγός Κλέων, ο οποίος δρα με βάση τις προσωπικές του φιλοδοξίες θυσιάζοντας το συλλογικό συμφέρον. Έτσι, ο Αλκιβιάδης θέλοντας να τον ανατρέψει, αποφασίζει να ενταχθεί στο αριστοκρατικό πολίτευμα των Λακεδαιμόνιων χωρίς όμως να ασπάζεται τις πεποιθήσεις τους. Ωστόσο, όταν ο Κλέων σκοτώθηκε στη μάχη της Αμφίπολης, ο Αλκιβιάδης εγκατέλειψε το αριστοκρατικό κόμμα και στράφηκε προς τις τάξεις του δημοκρατικού. Ο Αλκιβιάδης όμως, άρχισε να ασχολείται ενεργά με τα πολιτικά μετά τη Νικίειο Ειρήνη<sup>50</sup>.

Έχοντας ξεφορτωθεί τον Υπέρβολο, ο Νικίας και ο Αλκιβιάδης ξανάρχισαν τη διένεξη τους. Ο Αλκιβιάδης ταρασσόταν βλέποντας την δημοτικότητα που είχε ο Νικίας απέναντι στους συμμάχους και τους εχθρούς της πόλης. Η απήγηση του Νικία οφειλόταν στην ειρήνη που συμφωνήθηκε το 421 π.Χ. ανάμεσα στην Αθήνα και τη Σπάρτη, τη «Νικίειο Ειρήνη». Ωστόσο, ο Αλκιβιάδης θεωρούσε ότι αυτή η ειρήνη δεν ωφελούσε την εξωτερική πολιτική της Αθήνας αλλά ούτε και τις προσωπικές του φιλοδοξίες. Ο απώτερος σκοπός του ήταν να κερδίσει μια θέση σαν αυτή που κατείχε ο Περικλής. Θεώρησε λοιπόν πως μια τέτοια δύναμη θα έρθει μέσω του πολέμου και των κατακτήσεων. Γι' αυτό πρόβαλλε συνεχώς αφορμές για να διαλύσει την ειρήνη.

Παράλληλα, η συμμαχία μεταξύ των Λακεδαιμόνιων και των Βοιωτών προκάλεσε την οργή των Αθηναίων και η δυσαρέσκεια τους έγινε ακόμη πιο έντονη όταν οι Σπαρτιάτες δεν παρέδωσαν το φρούριο «Πάνακτο» άθικτο όπως είχαν

---

<sup>49</sup> Romilly, J. (1995), 87

<sup>50</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ.(2004), 23-25

συμφωνήσει. Με αφορμή το γεγονός αυτό, ο Αλκιβιάδης προσπάθησε να εντείνει τη δυσарέσκεια των πολιτών γύρω από το πρόσωπο του Νικία λέγοντας ότι διακατεχόταν από φιλικά αισθήματα για τους Λακεδαιμόνιους, με αποτέλεσμα να υποσκάπτει το συμφέρον της Αθήνας. Προσπάθησε λοιπόν να πείσει τους Αθηναίους να συνάψουν μια συμμαχία με το Άργος. Άλλωστε, εκείνη τη περίοδο έληγε η τριαντακοετής ειρήνη του Άργους με τη Σπάρτη και επομένως οι Αργείοι θα μπορούσαν είτε να ανανεώσουν τη συμφωνία τους με τη Σπάρτη είτε να ταχθούν με το μέρος της Αθήνας. Ωστόσο, οι Αργείοι κυριαρχούνταν από μίσος για τους Λακεδαιμόνιους και αναζητούσαν να ενωθούν με μια νέα συμμαχία, γεγονός που αντιλήφθηκε ο Αλκιβιάδης. Έτσι, ο Αλκιβιάδης χωρίς να χρονοτριβεί καθόλου και βλέποντας ότι οι συνθήκες ήταν ευνοϊκές, έστειλε απεσταλμένους στο Άργος και τους προέτρεψε να έρθουν στην Αθήνα μαζί με τους Μαντινείς και τους Ηλείους για να συνάψουν όσο το δυνατόν γρηγορότερα συμμαχία. Ουσιαστικά, μ' αυτό τον τρόπο ο Αλκιβιάδης δεν εναντιώνεται κατά της Σπάρτης. Απλώς ήθελε να ενισχύσει την επιρροή του, καθώς και να διευρύνει την αθηναϊκή ηγεμονία<sup>51</sup>.

Όμως, οι Σπαρτιάτες μόλις πληροφορήθηκαν για τις κινήσεις των Αθηναίων, έστειλαν εξουσιοδοτημένους πρέσβεις στην Αθήνα, προκειμένου να τους καθησυχάσουν για τη συμμαχία με τους Βοιωτούς και να βρουν μια λύση για τα θέματα που είχαν προκύψει. Ωστόσο, ο Αλκιβιάδης με τη γοητεία και την ευγλωττία κατορθώνει να τους πείσει να παρουσιαστούν στην Εκκλησία του Δήμου και να αρνηθούν ότι είναι εξουσιοδοτημένοι. Ο Αλκιβιάδης επικαλέστηκε, πως μ' αυτό τον τρόπο θα κατάφερναν να μετριάσουν τις απαιτήσεις των Αθηναίων. Μ' αυτόν το δόλο, λοιπόν, ο Αλκιβιάδης κατάφερε να απομακρύνει τους Λακεδαιμόνιους από τον Νικία, προκαλώντας παράλληλα και την οργή του αθηναϊκού δήμου. Τελικά, την άνοιξη του 420 π.Χ. ο Αλκιβιάδης εκλέγεται στο αξίωμα του στρατηγού και αναλαμβάνει την τύχη της Αθήνας<sup>52</sup>. Τον Ιούλιο του ίδιου έτους πετυχαίνει ένα προσωπικό θρίαμβο συνάπτοντας συμμαχία με τις τρεις πόλεις της Πελοποννήσου, το Άργος, την Ηλεία και τη Μαντινεία. Η πολιτική του Αλκιβιάδη ήταν παράτολμη, αποφασιστική και επισκίαζε τους πάντες. Ήταν εντελώς διαφορετική από εκείνη του Περικλή, καθώς αποσκοπούσε στον αθηναϊκό ιμπεριαλισμό<sup>53</sup>.

---

<sup>51</sup> Μπελέζος, Δ. (2006), 31

<sup>52</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 28-30

<sup>53</sup> Romilly, J. (1998), 72-73

Το 417 π.Χ. ο Αλκιβιάδης ήρθε αντιμέτωπος με το ενδεχόμενο του εξοστρακισμού, όταν ο Υπέρβολος<sup>54</sup>, λυχνοποιός, ο οποίος είχε πλουτίσει από τις ασχολίες του με το εμπόριο και τη βιομηχανία, κατάφερε να πείσει τον λαό να τον οστρακίσουν. Επιπλέον, θέλοντας να βγάλει από το δρόμο του κάθε πολιτικό αντίπαλο που ασκούσε επιρροή στον αθηναϊκό λαό, κίνησε την διαδικασία του εξοστρακισμού και για τον Νικία. Θεωρούσε ότι θα καταφέρει να πείσει τον δήμο να εξορίσει έστω έναν από τους δύο ή ιδανικά και τους δύο. Το σχέδιο του όμως στράφηκε εναντίον του, όταν ο Αλκιβιάδης βλέποντας τον κίνδυνο που τον απειλούσε, ενώθηκε με τη πολιτική παράταξη του Νικία και με τις ψήφους των οπάδων τους έστρεψε τον εξοστρακισμό εναντίον του Υπερβόλου<sup>55</sup>. Στη συγκεκριμένη περίπτωση διαφάνηκε για άλλη μια φορά η ευστροφία και η πανουργία του Αλκιβιάδη. Εντούτοις, ο Αλκιβιάδης κι ο Νικίας συνέχισαν να έρχονται αντιμέτωποι στο δημόσιο βίο<sup>56</sup>.

## Η καταστροφή της Μήλου

Το 416 π.Χ. και ενώ ο πόλεμος βρισκόταν ήδη στο δέκατο πέμπτο έτος του, οι Αθηναίοι επέλεξαν να αποβιβαστούν στο νησί της Μήλου, με απώτερο σκοπό τον εξαναγκασμό των κατοίκων για άμεση προσχώρηση στην Αθηναϊκή Συμμαχία.<sup>57</sup> Οι αθηναϊκές ιμπεριαλιστικές βλέψεις φάνηκαν για άλλη μια φορά με την προσάρτηση της Μήλου. Η κατακτητική μανία των Αθηναίων αποκαλύπτεται το διάστημα ανάμεσα στη Νικίειο Ειρήνη και την εκστρατεία της Σικελία, με την εκστρατεία εναντίον της Μήλου ύστερα από τις προτροπές του Αλκιβιάδη και πολλών δημαγωγών. Η Μήλος ήταν ένα μικρό νησί, το οποίο κατοικούταν από αποίκους των Σπαρτιατών. Οι κάτοικοι του νησιού δεν δέχτηκαν να υποταχθούν στους Αθηναίους και προτίμησαν να παραμείνουν ουδέτεροι στη διαμάχη ανάμεσα στην Αθήνα και τη Σπάρτη. Έτσι, η Αθήνα το 416 π.Χ. επιτέθηκε στο νησί και φέρθηκε στους κατοίκους

---

<sup>54</sup> Αθηναίος δημαγωγός του 5<sup>ου</sup> αι π.χ. Είχε διαδεχθεί τον Κλέωνα στη θέση του «προστάτη του δήμου». Το 417 εξοστρακίστηκε και το 411 π.χ. δολοφονήθηκε από τους ολιγαρχικούς στη Σάμο.

<sup>55</sup> Πλουτ. *Αλκιβ.* 13

<sup>56</sup> Μπελέζος, Δ. (2006), 38

<sup>57</sup> Hornblower S. (2006), 50

της με βάνουση βαρβαρότητα.<sup>58</sup> Στρατηγοί του εν λόγω πολεμικού εγχειρήματος ήταν ο Κλεομήδης, υιός του Λυκομήδη και ο Τεισίας, ο γιος του Τεισιμάχου (Θουκ. 5, 84)<sup>59</sup>.

Μάταια, οι Μήλιοι έστειλαν πρέσβεις να διαπραγματευτούν με τους Αθηναίους, προκειμένου να αποτρέψουν την καταστροφή του νησιού. Ο Θουκυδίδης αναλύει τον διάλογο μεταξύ των Αθηναίων και των Μηλίων και παρουσιάζει την ανηθικότητα της Αθήνας, η οποία ξεκίνησε ως μια δύναμη ελευθερώτρια, αλλά στο τέλος κατέληξε στην ωμή επιβολή του συμφεροντός της.<sup>60</sup> Συγκριμένα, οι Αθηναίοι αρνήθηκαν να επιτρέψουν στους πρέσβεις να απευθυνθούν στη συνέλευση. Θεώρησαν πως αν δεν επιβάλλονταν και επέτρεπαν την ουδέτερη στάση τους θα φαινόταν ως ένδειξη αδυναμίας, γεγονός που θα οδηγούσε και στην αποστασία και άλλων πόλεων που συνεισέφεραν μέχρι τότε στο συμμαχικό ταμείο. Το κυρίαρχο ζήτημα του διαλόγου είναι η δικαιοσύνη εναντίον της ισχύος, ωστόσο οι Αθηναίοι δεν παρουσιάζονται πρόθυμοι να συζητήσουν το ενδεχόμενο δικαιοσύνης. Αντιθέτως, προβαίνουν σε μια ειλικρινή δήλωση, λέγοντας πως η δικαιοσύνη παρατηρείται μόνο στις ισότιμες σχέσεις και όχι στις σχέσεις μεταξύ του ισχυρότερου και του ασθενέστερου. Εκεί, ο ίδιος ο Θουκυδίδης εκφράζει την πεποίθηση των Αθηναίων, σύμφωνα με την οποία ο δυνατός κυριαρχεί εις βάρος του αδυνάτου<sup>61</sup>. Επομένως, η επιβολή στο κόσμο του Αιγαίου ήταν αυτονόητη γι' αυτούς<sup>62</sup>. Μάταια, οι Μηλίοι επιχειρούν να χρησιμοποιήσουν ένα λεξιλόγιο σκοπιμότητας για να προειδοποιήσουν τους Αθηναίους ότι ίσως να τους συμφέρει περισσότερο μελλοντικά μια ασφαλέστερη συμπεριφορά σε ενδεχόμενο ήττας τους. Οι Αθηναίοι απορρίπτουν όλα τα επιχειρήματα τους και τους προτείνουν να παραδοθούν ειρηνικά ως μια συμφέρουσα λύση και για τις δυο πλευρές.<sup>63</sup>

Τελικά, οι Μήλιοι αρνήθηκαν να υποχωρήσουν, με αποτέλεσμα οι Αθηναίοι να διαπράξουν ένα από τα μεγαλύτερα εγκλήματα στην ιστορία τους. Μετά τη κατάληψη του νησιού, η Εκκλησία του Δήμου ύστερα από προτροπή του Αλκιβιάδη αποφάσισε το θάνατο όλων των ανδρών και τη σκλαβιά για τα γυναικόπαιδα<sup>64</sup>. Στη

---

<sup>58</sup> Romilly, J. (2004), 73

<sup>59</sup> Hornblower S. (2006), 50

<sup>60</sup> Θουκ. 5, 84-116

<sup>61</sup> Θουκ. 5, 89

<sup>62</sup> Mosse, C. (2007), 284

<sup>63</sup> Θουκ. 5, 90-91

<sup>64</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 33

συνέχεια, η Μήλος δόθηκε να κατοικηθεί από πεντακόσιους κληρούχους από την Αθήνα<sup>65</sup>.

Το συγκεκριμένο επεισόδιο, παρόλο που ήταν μικρό σε έκταση και σημασία για την έκβαση του πολέμου, μαρτυρά το ιδιαίτερο νόημα που απέκτησε στη σκέψη του Θουκυδίδη ο κυνισμός της αθηναϊκής ηγεμονίας, καθώς και η κατάντια των διαδόχων του Περικλή. Άλλωστε δεν είναι τυχαίο ότι μετά τα γεγονότα της Μήλου ακολούθησε η Σικελική εκστρατεία, όπου καταγράφονται οι συμφεροντολογικές επιθυμίες του αθηναϊκού δήμου και πως αυτές οδήγησαν στην τραγική κατάληξη του εκ στρατεύματος.<sup>66</sup>

Παρά τις ενέργειες του, ο Αλκιβιάδης δεν κατάφερε να επιφέρει τη διάλυση της ειρήνης με τη Σπάρτη. Επομένως, αντιλήφθηκε ότι έπρεπε να προβεί σε μια ακόμη μεγαλύτερη επιχείρηση, προκειμένου να ικανοποιήσει τις προσωπικές του φιλοδοξίες. Έτσι, θέλοντας να αποκτήσει δόξα μεγαλύτερη από εκείνη του Θεμιστοκλή<sup>67</sup> παρότρυνε τους Αθηναίους να προχωρήσουν σε εκστρατεία εναντίον της Σικελίας. Ο Αλκιβιάδης δεν δυσκολεύτηκε να τους πείσει για το συγκεκριμένο εγχείρημα. Στο πλευρό του τάχθηκαν τόσο οι νεότεροι σε ηλικία άνδρες, οι οποίοι οραματίζονταν τη κυριαρχία στη Δύση, όσο και οι μεγαλύτεροι άνδρες, οι οποίοι θεωρούσαν ότι θα μπορούσαν εύκολα να κατακτήσουν τη Σικελία λόγω του ισχυρού τους στρατεύματος<sup>68</sup>.

---

<sup>65</sup> Mosse, C. (2007), 284

<sup>66</sup> Κωνσταντινόπουλος, Β. (2013), 90

<sup>67</sup> Ο Θεμιστοκλής (527 π.χ.-459 π.Χ.) ήταν Αθηναίος πολιτικός και στρατηγός. Θεμελιωτής της αθηναϊκής ναυτικής δύναμης και ο κυριότερος παράγοντας για την αποφασιστική των Ελλήνων εναντίον των Περσών στη ναυμαχία της Σαλαμίνας.

<sup>68</sup> Romilly, J. (1995), 92-93



# ΝΙΚΙΑΣ

## Η ζωή και η προσωπικότητα του Νικία

Ο Νικίας υπήρξε μια από τις πιο εξαιρετες προσωπικότητες του 5<sup>ου</sup> αι. π.Χ., καθώς υπήρξε Αθηναίος πολιτικός και στρατηγός. Γεννήθηκε στο δήμο Κυδαντιδαίων το 469 π.Χ και καταγόταν από μια ευκατάστατη οικογένεια. Πατέρας του ήταν ο Νικήρατος, απ' τον οποίο κληρονόμησε ορυχεία μεταλλείων αργύρου στο Λαύριο, στα οποία λέγεται ότι ο Νικίας απασχολούσε περισσότερους από 1.000 σκλάβους. Ο Νικίας υπήρξε αρκετά γενναιόδωρος, καθώς διέθεσε μεγάλο μέρος της περιουσίας σε χορηγίες για την κατασκευή θεάτρων και γυμναστηρίων, καθώς και για τον στολισμό της Αθήνας. Ανέλαβε ενεργό ρόλο στην πολιτική μετά το θάνατο του Περικλή το 429 π.Χ., όταν και έγινε ο κύριος ανταγωνιστής του Κλέωνα και των δημοκρατικών. Το 427 π.Χ. εκλέχθηκε για πρώτη φορά στο ύπατο αξίωμα του στρατηγού. Αξίωμα, στο οποίο θα εκλεγόταν κάθε χρόνο από το 427 π.Χ. και μετά, λόγω της πολιτικής σύνεσης που επέδειξε. Μοναδική εξαίρεση υπήρξαν τα έτη 422, 420 και 419, όταν και πρωτοεμφανίστηκε στη πολιτική σκηνή της Αθήνας ο Αλκιβιάδης<sup>69</sup>.

Η προσωπικότητα του Νικία διέφερε από κάθε άποψη από εκείνη του Αλκιβιάδη. Ο Νικίας διακρινόταν για την μετριοπάθεια του λόγου του, τις ειρηνευτικές του διαθέσεις και την επιφυλακτικότητα του, ενώ παράλληλα φημιζόταν για την πίστη του στις δυσειδαιμονίες. Επιπλέον, σε αντίθεση με τον Αλκιβιάδη απέδιδε τις επιτυχίες του στην επιείκεια των θεών, ώστε να μην προκαλεί τον φθόνο των συμπολιτών του.<sup>70</sup>

Σύμφωνα, με τον Πλούταρχο, ο Νικίας δεν διέθετε ούτε την ευγλωττία, ούτε την ηγετική προσωπικότητα του Περικλή. Προκειμένου λοιπόν, να κερδίσει την εύνοια του αθηναϊκού λαού χρησιμοποίησε τον πλούτο του. Χρηματοδότησε μεγάλες εκδηλώσεις, καθώς και την κατασκευή πολλών αγαλμάτων ή ναών θεών. Χάρη στη

---

<sup>69</sup> Λεπενιώτη, Μ. (2004), 9-11

<sup>70</sup> Fields, N. (2008), 18

περιουσία του ο Νικίας κατάφερε να γίνει αγαπητός στους Αθηναίους εξασφαλίζοντας έτσι την εκλογή του στα δημόσια αξιώματα. Παράλληλα, δωροδοκώντας τους αντιπάλους του εξάλειψε κάθε είδους συκοφαντίας προς το πρόσωπό του<sup>71</sup>. Παρά τον μετριοπαθή και χαμηλών τόνων χαρακτήρα του, ο Νικίας ήταν ιδιαίτερα εκδηλωτικός και επιδεικτικός στις εκδηλώσεις, τις οποίες διοργάνωνε. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η γιορτή των Δηλίων το 417 π.Χ., όπου ο Νικίας χρηματοδότησε την κατασκευή γέφυρας από πλοία, προκειμένου να ενώσει τα δύο νησιά και να μπορέσει η αντιπροσωπία να διασχίσει περπατώντας την απόσταση. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Πλούταρχο, μάλλον ο φόβος για τους θεούς οδήγησε τον Νικία σε μια τέτοια επίδειξη, δείχνοντας μ' αυτό τον τρόπο την ευσέβεια του απέναντι τους. Ο Νικίας χαρακτηριζόταν για την ευσέβειά του, το άμεμπτο ήθος και τη σύνεση του. Ήταν ένας άνθρωπος αρκετά συγκροτημένος και απόλυτα αφοσιωμένος στα δημόσια καθήκοντά του, αφού ενεργούσε πάντοτε με γνώμονα το συλλογικό συμφέρον της πόλης.<sup>72</sup>

## **Η στρατιωτική δράση του Νικία**

Ο Νικίας υπηρέτησε με μεγάλη επιτυχία το αξίωμα του στρατηγού κατά τη διάρκεια του Αρχιδάμειου πολέμου. Σ' αυτή τη πρώτη δεκαετία του Πελοποννησιακού πολέμου σημείωσε πολύ σημαντικές νίκες, με σπουδαιότερη απ' όλες την κατάληψη των νήσων Μινώα, που βρισκόταν έξω από τα Μέγαρα και το νησί των Κυθήρων<sup>73</sup>.

Ο Νικίας εκλεγόταν συνεχώς στρατηγός από 427 π.Χ. έως το 413 π.Χ.. Ήταν πολύ προσεχτικός στις κινήσεις του, αποφεύγοντας να αναλάβει οποιαδήποτε επικίνδυνη αποστολή κατά τη διάρκεια της θητείας του. Χαρακτηριζόταν από φιλειρηνικές διαθέσεις, οι οποίες όμως του στέρησαν το 425 π.Χ. την ευκαιρία να δοξαστεί. Την περίοδο εκείνη οι Αθηναίοι πολιορκούσαν τη νήσο της Σφακτηρίας στην Πύλο, εγκαθιστώντας μια φρουρά σε μεσσηνιακό έδαφος με αρχηγό τον στρατηγό Δημοσθένη. Τότε, ο Κλέωνας πρότεινε στον Νικία να αναλάβει τη

---

<sup>71</sup> Λεπενιώτη, Μ. (2004), 12-13

<sup>72</sup> Λεπενιώτη, Μ. (2004), 13-15

<sup>73</sup> Fields, Ν. (2008), 18-19

καθοδήγηση της αποστολής, η οποία θα ενίσχυε το συγκεκριμένο εγχείρημα. Ωστόσο, ο Νικίας αρνήθηκε να αναλάβει την αρχηγία των ενισχύσεων και την αντιπρότεινε στον Κλέωνα. Ο Κλέων αποδέχτηκε την πρόταση του Νικία και ηγήθηκε μιας δεύτερης εκστρατευτικής αποστολής, προκειμένου να ενισχύσει τον Δημοσθένη. Ο Κλέων αναλαμβάνοντας τη στρατηγία, κατάφερε μέσα σε είκοσι μέρες να καταλάβει το νησί της Σφακτηρίας, εγκλωβίζοντας με τη βοήθεια του Δημοσθένη 420 Σπαρτιάτες. Ωστόσο, ο Νικίας επανέκτησε τη χαμένη του δόξα μετά το θάνατο των δύο φιλοπόλεμων στρατηγών, του Κλέωνα και του Βρασίδα, οι οποίοι σκοτώθηκαν στη μάχη της Αμφίπολης. Η εξέλιξη αυτή εξαφάνισε το κύριο εμπόδιο για τη σύναψη ειρήνης μεταξύ Αθηναίων και Σπαρτιατών, της οποίας ένθερμος υποστηρικτής ήταν ο Νικίας. Έτσι, το 421 π.Χ. επιτεύχθηκε η ειρήνη η οποία ονομάστηκε «Νικίειος Ειρήνη», προς τιμήν του βασικού της διαπραγματευτή<sup>74</sup>.

Το 415 π.Χ., ο Νικίας ήταν αντίθετος με την πρόταση του Αλκιβιάδη για την εκστρατεία στη Σικελία. Όμως, ύστερα από συνέλευση της Εκκλησίας του Δήμου αποφασίστηκε να πραγματοποιηθεί, ενώ παράλληλα ο Νικίας εκλέχθηκε από το λαό ως στρατηγός της εκστρατείας μαζί με τον Αλκιβιάδη και τον Λάμαχο. Η εκλογή του καταδεικνύει πόσο σεβαστός και δημοφιλής ήταν στον αθηναϊκό δήμο. Ωστόσο, ήταν ακατάλληλος για τη θέση του αρχηγού, καθώς φοβόταν να αναλάβει την οποιαδήποτε ευθύνη. Μάλιστα το φθινόπωρο του 414 π.Χ. και ενώ είχε μείνει ο μοναδικός στρατηγός του αθηναϊκού στρατεύματος μετά την ανάκληση του Αλκιβιάδη και τον θάνατο του Λαμάχου, τλαιπωρούταν από μια ασθένεια στα νεφρά, με αποτέλεσμα να ζητήσει την απαλλαγή του από την αρχηγία του εκστρατευτικού σώματος. Το αίτημά του όμως, απορρίφθηκε από τους Αθηναίους, οι οποίοι αποφάσισαν να στείλουν επιπλέον ενισχύσεις. Ωστόσο, η ατολμία του, η αναβλητικότητα του και η αδεξιότητα του οδήγησαν στην κατάρρευση και την καίρια ήττα των Αθηναίων.<sup>75</sup>

---

<sup>74</sup> Adkins A.W.H. (1975), 379-382

<sup>75</sup> Adkins A.W.H. (1975), 382-383

# ΣΙΚΕΛΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ (415-413 π.Χ.)

## Προηγούμενες συγκρούσεις των Αθηναίων εναντίον της Σικελίας

Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, η εκστρατεία στη Σικελία το 415-413 π.Χ. δεν ήταν η πρώτη που επιχείρησαν οι Αθηναίοι<sup>76</sup>. Από τον 5<sup>ο</sup> αιώνα, με κυβερνήτη τον Περικλή, η Αθήνα ανέπτυξε μια πολιτική για την Ελλάδα της Δύσης. Προχώρησε στη σύναψη συμμαχιών με την Έγεστα, τους Λεοντίους και το Ρήγιο, με κύριο στόχο να ενισχύσει τις ιωνικές πόλεις, που μειονεκτούσαν σε αριθμό και δύναμη έναντι των δωρικών. Ένα στοιχείο αντίδρασης εις βάρος της δωρικής επικράτησης μπορεί να θεωρηθεί η ίδρυση των Θουρίων. Δυστυχώς, η συγκεκριμένη ενέργεια δεν φαίνεται να εκπλήρωσε το σκοπό της, καθώς οι Δωριείς απέκτησαν εν τέλει τον έλεγχό της πόλεως.

Στη συνέχεια, η κατάσταση της Σικελίας δεν είχε οδηγήσει στην άμεση επέμβαση των Αθηναίων. Όσπου, το 427 π.Χ. ήρθε η πρώτη παρέμβαση της Αθήνας. Η παρέμβαση αυτή πραγματοποιήθηκε, έπειτα από έκκληση βοήθειας των Λεοντίων και των Ρηγίων, που μάχονταν έναντι των Συρακουσών, προκειμένου να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους. Έτσι, η Αθήνα, αφού πείστηκε για τη σκοπιμότητα και τα οφέλη που θα είχε μια τέτοια κίνηση τόσο ως προς το εμπόριο της όσο και ως προς τον πόλεμο έναντι των Πελοποννησίων, έστειλε για βοήθεια ένα στόλο από 20 πλοία, του οποίου ηγούνταν ο Λάχης. Η πρώτη μεγάλη μάχη διεξήχθη τον χειμώνα του 427π.Χ. εναντίον των Λιπαραίων.<sup>77</sup> Κατά τη διάρκεια αυτής της επιχείρησης, η Μεσσήνη συντάχθηκε με την Αθήνα και ανανεώθηκε η συμμαχία με την Έγεστα<sup>78</sup>. Όμως, τα αποτελέσματα της εκστρατείας θεωρήθηκαν φτωχά, κυρίως εξαιτίας της ατιμίας του Λάχη<sup>79</sup>. Εν τω μεταξύ, οι Σικελοί ζήτησαν μεγαλύτερη

---

<sup>76</sup> Θουκ. 6, 1, 1

<sup>77</sup> Θουκ. 3, 86-88

<sup>78</sup> Θουκ. 3, 90

<sup>79</sup> Ο Λάχης, όταν γύρισε στην Αθήνα κατηγορήθηκε από τον Κλέωνα για καταχρήσεις για τις οποίες και του ζητήθηκε να λογοδοτήσει.

υποστήριξη, με αποτέλεσμα οι Αθηναίοι να ενισχύσουν με επιπλέον 40 τριήρεις τον υπάρχον στόλο τους. Μόνο που αυτή τη φορά, αρχηγός ορίστηκε ως Πυθόδωρος.

Ωστόσο, οι δυσκολίες που προέκυψαν στην Κέρκυρα, χάλασαν τα σχέδια των Αθηναίων για τη Δύση. Ο στόλος των 40 πλοίων με αρχηγούς τον Ευρυμέδοντα και τον Σοφοκλή αποφασίστηκε να σταλεί πρώτα εκεί για βοήθεια, παρόλο που αρχικός προορισμός του ήταν οι σικελικές ακτές. Αυτή η καθυστέρηση είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια της Μεσσήνης, του μοναδικού κατορθώματος του Λάχη στη διάρκεια της εκστρατείας του.

Οι αναποδιές όμως, δεν σταμάτησαν εκεί. Το 424 π.Χ., όταν οι Αθηναίοι πρότειναν την ένωση των πόλεων έναντι των Συρακουσών, πήραν ως απάντηση το συνέδριο της Γέλας. Εκεί οι αντιπρόσωποι όλων των σικελικών πόλεων συναντήθηκαν, με κύριο στόχο τη σύναψη ειρήνης. Συγκεκριμένα, ο Ερμοκράτης υποστήριξε ότι οι σικελικές πόλεις θα έπρεπε να κανονίζουν μόνες τους τις διαφορές τους και να αντικρούουν κάθε εξωτερική παρέμβαση. Τελικά, το συνέδριο είχε επιτυχία, με αποτέλεσμα οι Αθηναίοι να γυρίσουν πίσω άπραγοι. Με την άφιξη τους στην Αθήνα, ο Πυθόδωρος με τον Σοφοκλή τιμωρήθηκαν με εξορία, ενώ στον Ευρυμέδοντα επιβλήθηκε πρόστιμο, καθώς οι Αθηναίοι θεώρησαν ότι δεν επίδειξαν τον απαραίτητο ζήλο.<sup>80</sup>

## **Τα γεγονότα πριν τα Σικελικά και η Νικίειος Ειρήνη**

Ο Πελοποννησιακός πόλεμος χωρίζεται σε δυο μέρη: πρώτο μέρος αποτέλεσε ο Αρχιδάμειος πόλεμος, ονομασία που πήρε από τον Αρχίδαμο, βασιλιά της Σπάρτης. Κατά τη διάρκεια του Αρχιδάμειου πολέμου, η Σπάρτη προσπάθησε να εισβάλει στην Αθήνα πέντε φορές. Όλες τους οι επιχειρήσεις ήταν ανεπιτυχείς, με αποτέλεσμα μετά και την δραματική κατάληξη της εισβολής του 446π.Χ., οι Σπαρτιάτες να πειστούν ότι οποιαδήποτε παρόμοια στρατηγική θα φέρει παρόμοια αποτελέσματα. Οι Αθηναίοι, ακολουθώντας τη συμβουλή του Περικλή, βρήκαν καταφύγιο στα Μακρά Τείχη που περιέβαλλαν την Αττική και βασίστηκαν στις θαλάσσιες οδούς, προκειμένου να εφοδιάζουν την πόλη με σιτηρά. Μ' αυτό τον τρόπο απέφευγαν να

---

<sup>80</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 446-448

έρθουν αντιμέτωποι με τον εχθρό σε μια μάχη σώμα με σώμα, με αποτέλεσμα να αποδυναμώσουν ψυχικά και ηθικά το σπαρτιατικό στράτευμα. Μετά το θάνατο του Περικλή, η Αθήνα, ύστερα και από την επιρροή του Κλέωνα, υιοθέτησε μια πιο δυναμική πολιτική, γεγονός που εκμεταλλεύτηκε ο Σπαρτιάτης στρατηγός Βρασίδας. Ο Βρασίδας αιφνιδίασε τους Αθηναίους με μια εκστρατεία του στην Θράκη, κατά τη διάρκεια της οποίας κατέλαβε αρκετές συμμαχικές πόλεις των Αθηνών μεταξύ αυτών και την Αμφίπολη<sup>81</sup>.

Η καταπόνηση των δυο πλευρών ύστερα από δέκα χρόνια καταστροφικού πολέμου, σε συνδυασμό με το θάνατο του Βρασίδα και του Κλέωνα κατά τη διάρκεια της μάχης της Αμφιπόλεως άνοιξε το δρόμο για την ειρήνη. Ο θάνατος του Κλέωνα επηρέασε τους Αθηναίους να αποφασίσουν με τα συναισθήματα της στιγμής και απομάκρυνε κάθε εμπόδιο για το φιλειρηνικό κόμμα του Νικία. Από την πλευρά της Σπάρτης, μετά το θάνατο του Βρασίδα δεν υπήρξε κάποιος ικανός να συνεχίσει τα μεγαλεπήβολα σχέδιά του στην Θράκη. Παράλληλα, η επιθυμία των Λακεδαιμόνιων για σύναψη ειρήνης φαίνεται να ήταν ακόμα πιο σφοδρή, καθώς η συνθήκη ειρήνης μεταξύ Άργους και Σπάρτης έφτανε στο τέλος, γεγονός που θα έδινε την δυνατότητα στην Αθήνα να ενώσει τις δυνάμεις της με το Άργος εναντίον των Σπαρτιατών. Οπότε, η ανάγκη της Σπάρτης να έρθει σε συμφωνία με την Αθήνα, ήταν επιτακτική από τη στιγμή που δεν είχε καταφέρει να ανανεώσει την συνθήκη ειρήνης με το Άργος. Δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσουν τους Αργείους και τους Αθηναίους μαζί, ενώ παράλληλα είχαν την υποψία ότι μερικές πόλεις της Πελοποννήσου ήταν έτοιμες να συμμαχήσουν με το Άργος, πράγμα που και έγινε<sup>82</sup>.

Έτσι λοιπόν, μετά το θάνατο του Βρασίδα και του Κλέωνα, ο Πλειστοάναξ, βασιλιάς των Λακεδαιμόνιων και ο Νικίας άρχισαν να εργάζονται για να γίνει ειρήνη. Ο Νικίας επιθυμούσε την ειρήνη γιατί πίστευε ότι αποφεύγοντας τα δεινά και τους κινδύνους, μόνο τότε θα μπορούσε κάποιος να επιτύχει. Επίσης, ήθελε να εδραιώσει τη θέση του, όσο ακόμα είχε τη γενική εκτίμηση του δήμου. Από την άλλη, ο Πλειστοάναξ επιθυμούσε την ειρήνη, επειδή πίστευε πως μ' αυτόν τον τρόπο θα

---

<sup>81</sup> Fields, N. (2008), 13-12

<sup>82</sup> Θουκ. 5, 14.4

σταματούσαν οι συμφορές για τους Λακεδαιμόνιους και θα έπαιρναν πίσω τους αιχμαλώτους.<sup>83</sup>

Στα τέλη Μαρτίου το 421 π.Χ. κλείστηκε οριστικά η ειρήνη, που είναι γνωστή ως η Νικίειος Ειρήνη. Κύριοι δημιουργοί της ήταν ο Νικίας και ο Πλειστοάναξ. Η συνθήκη αυτή θα διαρκούσε για πενήντα έτη. Οι όροι της συγκεκριμένης συνθήκης προέβλεπε από την πλευρά της Αθήνας την επιστροφή των περισσότερων πόλεων που κατακτήθηκαν κατά την διάρκεια του πολέμου (την Πύλο, τα Κύθηρα, τη Μεθώνη, την Αταλάντη και τον Πτελεό στη Θεσσαλία). Ενώ, από την άλλη πλευρά, η Σπάρτη ανέλαβε να δώσει πίσω την Αμφίπολη και να παραιτηθεί από τα δικαιώματά της από τις πόλεις της Αργίλου, της Σταγίρου, της Ακάνθου, του Σκόλου, της Ολύνθου και της Σπαρτώλου. Επιπλέον, έπρεπε να ελευθερωθούν και από τις δυο πλευρές όλοι οι αιχμάλωτοι.<sup>84</sup> Οι όρκοι της συνθήκης θα ανανεώνονταν κάθε χρόνο από Λακεδαιμόνιους αντιπροσώπους που θα πήγαιναν στην Αθήνα όταν εορτάζονταν τα Διονύσια και από Αθηναίους απεσταλμένους που θα πήγαιναν στη Σπάρτη όταν θα εορτάζονταν τα Υακίνθια.<sup>85</sup> Σύμφωνα με τον Finley, η λεγόμενη Νικίειος Ειρήνη αποτελεί μια νίκη της Αθήνας, καθώς κατάφερε να αποτρέψει την καταστροφή του ναυτικού της κράτους από τους Λακεδαιμόνιους.<sup>86</sup> Ωστόσο, η υπογραφή της συγκεκριμένης αμυντικής συνθήκης είχε ως αποτέλεσμα να μεγαλώσει η δυσπιστία των υπόλοιπων Πελοποννησίων και να προκαλέσει μια απροκάλυπτη διάσπαση στη Πελοποννησιακή συμμαχία. Η Ήλις και η Μαντινεία αποσύρθηκαν από την Ένωση και δημιούργησαν μια ξεχωριστή συμμαχία με το Άργος, την Κόρινθο και τους κατοίκους της Χαλκιδικής, απομονώνοντας έτσι την Σπάρτη στην Πελοπόννησο<sup>87</sup>.

Παρόλα αυτά από την αρχή φάνηκε ότι οι συνθήκες δεν ήταν ευνοϊκές για μόνιμη ειρήνη. Έπειτα, από συγκέντρωση των μελών της Πελοποννησιακής συμμαχίας, η Κόρινθος καθώς και οι υπόλοιποι βασικοί σύμμαχοι ψήφισαν κατά της προσχώρησης στη συγκεκριμένη συνθήκη. Ενώ, και οι ίδιοι οι εμπλεκόμενοι αρνούσαν να εκπληρώσουν τους όρους, στους οποίους είχαν συμφωνήσει. Πρώτοι οι κάτοικοι της Χαλκιδικής, σύμμαχοι των Λακεδαιμονίων, αρνήθηκαν να επιστρέψουν

---

<sup>83</sup> Θουκ. 5, 15-17

<sup>84</sup> Bury, J.-Russell, M.(1998), 434-439

<sup>85</sup> Θουκ. 5, 23

<sup>86</sup> Finley, J.(2013), 205

<sup>87</sup> Hornblower S. (1991-1996), 256

την Αμφίπολη και οι Σπαρτιάτες συναινούσαν με τον τρόπο τους, αφού δεν μπορούσαν να τους εξαναγκάσουν. Γι' αυτό το λόγο και η Αθήνα ως αντίδραση αρνήθηκε να τηρήσει το δικό της μέρος της συμφωνίας. Έτσι λοιπόν, προκειμένου να ξεφύγουν από το αδιέξοδο, στο οποίο είχαν περιέλθει, οι δύο πόλεις αποφάσισαν να προχωρήσουν σε μια ξεχωριστή συμμαχία.

Μ' αυτό τον τρόπο, οι δύο πόλεις αποφάσισαν να μοιραστούν τον έλεγχο της Ελλάδας. Η Αθήνα, με κύριο υποστηρικτή τον Νικία, δέχτηκε την πρόταση και έδωσε πίσω τους αιχμαλώτους, ωστόσο για κάποιο λόγο οι Αθηναίοι θεώρησαν σωστό να κρατήσουν την Πύλο. Αντίθετα, η Σπάρτη δεν τήρησε κανένα από τους όρους της συμφωνίας, μολονότι είχε δεχτεί να επιστρέψει την Αμφίπολη και να αναγκάσει όλους τους συμμάχους της να αποδεχτούν την ειρήνη. Παρά τις διπλωματικές κινήσεις των δύο πόλεων, ώστε να έρθουν πιο κοντά, κάτι τέτοιο δεν κατέστη δυνατό, καθώς τα θεμέλια της ελληνικής ζωής είχαν τρανταχτεί. Το μόνο που κατάφερε η συγκεκριμένη συμφωνία, ήταν να φοβίσει τους πρώην συμμάχους της Σπάρτης, με αποτέλεσμα να δημιουργήσουν ένα νέο συνδυασμό συμμαχιών. Κατ' αρχάς, η Κόρινθος θεωρώντας ότι είχε εγκαταλειφθεί από τη Σπάρτη, αποφάσισε να προχωρήσει σε μια συμμαχία με το Άργος, ενώ μετά από λίγο στη συγκεκριμένη συμμαχία θέλησαν να προσχωρήσουν και η Μαντινεία με την Ηλεία, με κύριο σκοπό τους να ξεφύγουν από το ζυγό της Σπάρτης. Επομένως έχοντας φανεί από την αρχή, ότι η διευθέτηση της ειρήνης θα ήταν μια τέλεια αποτυχία και δεδομένης της επιμονής της Αθήνας να διατηρήσει υπό τον έλεγχό της τα Κύθηρα και την Πύλο μέχρι να της επιστραφεί η Αμφίπολη, ήταν φανερό ότι η συμμαχία σύντομα θα διαλυόταν. Η οριστική ρήξη ήρθε τον επόμενο χρόνο με το θρίαμβο του φιλοπόλεμου αντιαθηναϊκού κόμματος στη Σπάρτη. Ωστόσο, και στην Αθήνα η ισορροπία των κομμάτων ανατράπηκε με την προσχώρηση του Αλκιβιάδη στα πολιτικά γεγονότα. Επρόκειτο, για ένα νέο άνδρα με διπλωματικές, ρητορικές και στρατιωτικές ικανότητες, ο οποίος πρώτος συνέλαβε την ιδέα του συνδυασμού συμμαχίας Άργους, Κορίνθου, Μαντινείας και Ηλείας, πρόταση που έγινε δεχτεί ύστερα και από τις αντίθετες ενέργειες των Σπαρτιατών και των συμμάχων της ως προς τους όρους της συμφωνίας που είχε συναφθεί. Έτσι το καλοκαίρι του 420 π.Χ. η Αθήνα εγκαινίασε μια συμμαχία με το Άργος και τους συμμάχους της, για εκατό χρόνια, γεγονός που σφραγίστηκε με μια από κοινού επίθεση εναντίον της Επιδάουρου. Μ' αυτό τον τρόπο,



ο Αλκιβιάδης αναδείχθηκε σε πρωταγωνιστική φυσιογνωμία στα πολιτικά δρώμενα, αντικαθιστώντας έτσι το φιλειρηνικό Νικία<sup>88</sup>.

Τέλος, πριν αναφερθούμε στα γεγονότα της Σικελικής εκστρατείας είναι πολύ σημαντικό να επισημάνουμε δύο αξιοσημείωτα ιστορικά συμβάντα. Πρώτον, την αποκατάσταση του ηγετικού ρόλου της Σπάρτης μέσω της μάχης της Μαντινείας, όπου κατάφερε όχι μόνο να βγει αλώβητη, αλλά και να επανακαθορίσει την δυναμική της θέση. Αυτή τη δύναμη, θα τη διατηρούσε καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου<sup>89</sup>. Το δεύτερο σημαντικό γεγονός είναι η εκστρατεία των Αθηναίων στη Μήλο. Το περιστατικό συνέβη το 416 π.Χ. Οι Αθηναίοι επιτέθηκαν στη Μήλο, μια μικρή Λακεδαιμονική αποικία, με σκοπό να την εξαναγκάσουν να ενταχθεί στην Αθηναϊκή Συμμαχία. Οι Μήλιοι ζήτησαν να γίνει σεβαστό το δικαίωμά τους να παραμείνουν ουδέτεροι στην πολεμική σύρραξη μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης. Τελικά οι Αθηναίοι εκμεταλλευόμενοι την υπέρογκη στρατιωτική τους υπεροχή, καταλαμβάνουν την Μήλο, εκτελούν όλους τους ενήλικους άνδρες του νησιού και εξανδραποδίζουν τις γυναίκες και τα παιδιά, εγκαθιστώντας στο νησί Αθηναίους αποίκους. Το ιστορικό αυτό γεγονός αποτελεί ένδειξη της μεταβολής της Αθηναϊκής Συμμαχίας σε ηγεμονία, η οποία εκδικήθηκε την αποστασία των συμμαχικών πόλεων με έναν ιδιαίτερα βάνανσο τρόπο. Επιπλέον, μέσα στο ίδιο το κείμενο αναδύεται, η ανενδοίαστη και προκλητική αλαζονεία της δύναμης και η ροπή της δύναμης προς την αδικία και την αυτοκαταστροφή, γεγονός που θα αναδειχθεί πολύ περισσότερο μέσω της εκστρατείας των Αθηναίων στη Σικελία<sup>90</sup>.

### **Σικελική εκστρατεία (415-413 π.Χ.)**

Η περιγραφή των γεγονότων της Σικελικής εκστρατείας αφιερώνεται από τον Θουκυδίδη στο 6ο και 7ο βιβλίο του έργου του<sup>91</sup>. Ύστερα, από προτροπή των Εγεσταίων να συνδράμουν στον πόλεμο εναντίον των Σελινούντιων και έπειτα από παρακίνηση του Αλκιβιάδη, οι Αθηναίοι μ' έναν τεράστιο στόλο απέπλευσαν από τον Πειραιά με προορισμό τη Σικελία. Στην πραγματικότητα όμως, κύριος στόχος των

<sup>88</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 440-442

<sup>89</sup> Finley, J. (2013), 211

<sup>90</sup> Γιαγκόπουλος Ι. Αθ.-Μαλαθούνη Ε. Ζ. (2003), 30 – 450

<sup>91</sup> Hornblower, S. (2003), 43

Αθηναίων δεν ήταν η υποστήριξη της Έγεστας, αλλά με πρόφαση την έκκληση βοήθειας από τους συμμάχους σκόπευαν να ικανοποιήσουν την προσωπική τους ματαιοδοξία και φιλονικία<sup>92</sup>. Έτσι, η Εκκλησία αποφάσισε να στείλει ένα στόλο από 134 τριήρεις, οι οποίες επανδρώνονταν από 25.000 άνδρες και 6.400 οπλίτες. Την αρχηγία ανέλαβαν ο Νικίας, ο Λάμαχος και ο Αλκιβιάδης. Στους τρεις αυτούς στρατηγούς δόθηκε πλήρη δικαιοδοσία για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων και τη σύναψη συμφωνιών.<sup>93</sup>

Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, σε καμία άλλη εκστρατεία του παρελθόντος δεν είχαν δαπανηθεί τόσα πολλά χρήματα<sup>94</sup>. Βέβαια σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσαμε να δεχτούμε ως βέβαιο το συμπέρασμα του Θουκυδίδη. Θα πρέπει πρώτα να αναλογιστούμε και να κατανοήσουμε που βασίζει τα λεγόμενά του ως ιστορικός. Κατ' αρχάς, πρόκειται για μια μάχη μεταξύ δύο πόλεων, οι οποίες ήταν ξακουστές στον αρχαίο κόσμο για τη δύναμη τους. Αυτό και μόνο μας κάνει να συνειδητοποιήσουμε ότι πρόκειται για ένα τεράστιο εγχείρημα. Άλλο ένα στοιχείο που υποστηρίζει τα λεγόμενα του ιστορικού σχετικά με το μέγεθος της εκστρατείας είναι η διάρκεια της. Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι ο ιστοριογράφος θεωρεί αυτή τη μάχη μοναδική σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη του παρελθόντος που ενεπλάκη ελληνική πόλη<sup>95</sup>.

Λίγο πριν την αναχώρηση του αθηναϊκού στόλου για τη Σικελία προκλήθηκε μεγάλη αναταραχή με το επεισόδιο των Ερμοκοπιδών. Το συγκεκριμένο γεγονός θεωρήθηκε από μεγάλο μέρος του αθηναϊκού δήμου ως ένα δυσοίωνα σημάδι για την έκβαση της εκστρατείας. Για την ιερόσυλη αυτή πράξη κατηγορήθηκε ο Αλκιβιάδης. Πιο συγκεκριμένα, υπήρξαν πολλές κατηγορίες που του πρόσαπταν. Λεγόταν ότι βεβήλωσε τα Ελευσίνια μυστήρια. Ο Αλκιβιάδης ζήτησε την άμεση διαλεύκανση του ζητήματος, ωστόσο η υπόθεση αναβλήθηκε μέχρι την επιστροφή της εκστρατείας από τη Σικελία. Μετά την αναταραχή που προκάλεσε το επεισόδιο με τον ακρωτηριασμό των Ερμών, ο αθηναϊκός στόλος συνειδητοποιημένος για τις δυσκολίες που τον περίμεναν, απέπλευσε με αισιοδοξία για την Σικελία, αφού πρώτα είχαν γίνει οι προαπαιτούμενες σπονδές. Οι κατηγορίες όμως του Θεσσαλού, γιού του Κίμωνος αναθέρμαναν την υπόθεση των Ερμοκοπιδών και προκάλεσαν την ανάκληση του

<sup>92</sup> Finley, J. (2013), 232

<sup>93</sup> Hornblower S. (1991-1996), 264-270

<sup>94</sup> Θουκ.6, 31, 1

<sup>95</sup> Gomme, A. W., Andrewes, A., Dover, K. J. (1970), 290, 384

Αλκιβιάδη στην Αθήνα, προκειμένου να λογοδοτήσει για τις κατηγορίες που τον βάραιναν.<sup>96</sup> Στο μεταξύ, ο Αλκιβιάδης κατέφυγε στη Σπάρτη, προδίδοντας τα αθηναϊκά σχέδια. Αυτή η ενέργεια του Αλκιβιάδη σε συνδυασμό με την ουδέτερη στάση των Αθηναίων, την μη υποστήριξη των συμμάχων τους και την αδυναμία των Αθηναίων να εκμεταλλευτούν το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού, οδήγησαν στην κατατρόπωση του αθηναϊκού στρατεύματος μετά από δύο χρόνια πολέμου. Η εκστρατεία τελείωσε με το χειρότερο τρόπο, καθώς επιφύλασσε καταστροφικές συνέπειες για τους Αθηναίους<sup>97</sup>. Πέρα από τις ανθρώπινες και οικονομικές απώλειες, αυτή η ήττα έφερε και μια πρώτη αντίδραση κατά του δημοκρατικού καθεστώτος. Και αυτό γιατί η είδηση της αποτυχίας έφερε την αντίδραση των πολιτών, οι οποίοι στράφηκαν εναντίον των ρητόρων που είχαν υπερασπιστεί ένα τέτοιο εγχείρημα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, οι Αθηναίοι να διορίσουν ένα συμβούλιο γερόντων, προκειμένου να επιληφθεί για τα θέματα που είχαν προκύψει, ενώ στην πραγματικότητα υπεύθυνη για τέτοιου είδους θέματα ήταν η Βουλή<sup>98</sup>.

## **Η έναρξη της νέας εκστρατείας και τα εμπόδια**

Τον χειμώνα του 416/415 π.Χ., οι Αθηναίοι άνοιξαν εκ νέου το μέτωπο της Σικελίας, με τη νέα εκστρατεία εναντίον των Συρακουσών. Αυτή τη φορά, η ώθηση δεν προήλθε από την ίδια την Αθήνα, αλλά από δύο συμμαχικές πόλεις, την Έγεστα και τους Λεοντίους, οι οποίες ζήτησαν βοήθεια για τον πόλεμο εναντίον της Σελινούντας και του προστάτη της, τις Συρακούσες. Οι πρέσβεις που είχαν σταλεί από την Έγεστα, δήλωσαν ότι ήταν διατεθειμένοι να χρηματοδοτήσουν την εκστρατεία. Οι Αθηναίοι δέχτηκαν να συνδράμουν, όταν η αντιπροσωπεία που είχαν στείλει για να εκτιμήσει την κατάσταση και να ελέγξουν τα ταμεία τους, επέστρεψε φορτωμένη από δώρα και κυρίως υποσχέσεις<sup>99</sup>. Υπόσχονταν ότι μπορούσαν να εξασφαλίσουν την απαραίτητη βοήθεια που χρειαζόταν για την εξασθένιση των Συρακουσών<sup>100</sup>. Εντούτοις, όπως τονίζει ο Θουκυδίδης, τα συγκεκριμένα γεγονότα

---

<sup>96</sup> Hornblower S. (1991-1996), 272

<sup>97</sup> Fields, N. (2008), 83

<sup>98</sup> Fields, N. (2008), 87

<sup>99</sup> Θουκ. 6, 6

<sup>100</sup> Mosse, C. (2007), 286

στάθηκαν ως αφορμή, καθώς κύριο μέλημα της Αθήνας ήταν να ορμήσει στο δρόμο της κατάκτησης και να αρπάξει τη Σικελία χωρίς να τηρεί κανένα πρόσχημα<sup>101</sup>.

Έπειτα, από την έκκληση βοήθειας των Εγεσταίων, η Εκκλησία του Δήμου έθεσε το αίτημά τους προς συζήτηση και αποφάσισε αρχικά την αποστολή μιας μικρής ναυτικής δύναμης, η οποία θα ηγούνταν από τον Αλκιβιάδη, τον Νικία και τον Λάμαχο. Λίγες μέρες αργότερα, συγκλήθηκε ξανά η Εκκλησία, προκειμένου να αποφασιστεί η ετοιμασία του στόλου<sup>102</sup>. Εκεί ο Νικίας αρνήθηκε να αναλάβει τα καθήκοντα του «επειδή πίστευε ότι η πόλη δεν είχε πάρει την σωστή απόφαση, αλλά επρόκειτο για μια φτηνή δικαιολογία καθώς η Αθήνα επιθυμούσε διακαώς την κατάκτηση ολόκληρης της Σικελίας»<sup>103</sup>. Υποστήριξε ότι μ' αυτό τον τρόπο θα δημιουργούσαν κι άλλους εχθρούς.<sup>104</sup> Ωστόσο, ο Αλκιβιάδης, με την απάντηση του, υποστήριξε την πίστη του στην ορθότητα της εκστρατείας, προβάλλοντας δυο λόγους: πρώτον ότι οι σικελικές πόλεις ήταν έτοιμες για κατάκτηση και δεύτερον ότι η Αθήνα δεν μπορούσε να σταματήσει τώρα, καθώς χρωστούσε το μεγαλείο της στην πολιτική της έκταση και ήταν αδιανόητο να υιοθετήσει μια παθητική πολιτική.<sup>105</sup> Έτσι, ο λαός γοητευμένος από το λόγο του Αλκιβιάδη για νέες κατακτήσεις και μπολιασμένος με το αίσθημα της αλαζονείας μετά και από το θρίαμβο στη Μήλο τάχθηκε υπέρ της εκστρατείας.

Στη συνέχεια, ο Νικίας, αρνούμενος να παραιτηθεί, παραθέτει ένα νέο λόγο, στον οποίο απορρίπτει τους ισχυρισμούς του Αλκιβιάδη. Υποστήριξε πως οι κάτοικοι της Σικελίας είναι διαιρεμένοι και χωρίς όπλα και τονίζει το πόσο μεγάλη και μακρινή είναι η ίδια η Σικελία<sup>106</sup>. Υποστηρίζει ότι τα σχέδια του Αλκιβιάδη αποβλέπουν στην εκπλήρωση των φιλοδοξιών του και θα έθεταν σε κίνδυνο την Αθήνα.<sup>107</sup> Επιπλέον, ελπίζοντας να αποθαρρύνει και να κατασιγάσει τα πνεύματα της Εκκλησίας, πρόσθεσε ότι θα χρειαζόταν μια πολλή μεγαλύτερη στρατιωτική δύναμη, καθώς ο εχθρός διέθετε αριθμητική υπεροχή και ισχυρό ιππικό. Δεν σταμάτησε όμως εκεί. Συνέχισε, λέγοντας πως ακόμη και με μια τέτοια προπαρασκευή, η νίκη θα ήταν αβέβαιη. Παρόλα αυτά, οι Αθηναίοι ενθουσιάστηκαν ακόμη περισσότερο και

---

<sup>101</sup> Romilly, J. (2004), 276

<sup>102</sup> Θουκ. 6, 8, 3

<sup>103</sup> Θουκ. 6, 8, 4

<sup>104</sup> Θουκ. 6, 9

<sup>105</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 449

<sup>106</sup> Θουκ. 6, 11, 1

<sup>107</sup> Θουκ.6, 12, 2- 13, 1

αποφάσισαν να εισακούσουν τις προτροπές του, δίνοντας πλήρη εξουσιοδότηση στους στρατηγούς, προκειμένου να πράξουν με γνώμονα το συμφέρον της πόλης<sup>108</sup>.

Έτσι, παρά την αδέξια απόπειρα του Νικία να χαλιναγωγήσει τον ενθουσιασμό του αθηναϊκού λαού, οι Αθηναίοι δέχτηκαν τις προτάσεις του. Το 415π.Χ. ένα μεγαλοπρεπές στρατιωτικό σώμα απέπλευσε για τη Σικελία, το οποίο απαρτιζόταν από 134 τριήρεις, τις οποίες ακολουθούσαν 130 μικρότερα πλοία πλήρως ανεφοδιασμένα. Ο στρατός αποτελούνταν από 5.100 οπλίτες εκ των οποίων οι 1.300 ήταν ελαφρώς οπλισμένοι. Επιπλέον υπήρχαν 300 ιππείς, ενώ ο συνολικός αριθμός των ανδρών υπολογίζονταν περίπου στις 27.000.<sup>109</sup>

Στην αρχή του καλοκαιριού του 415 π.Χ., η αποστολή ήταν έτοιμη να αναχωρήσει. Παρόλ' αυτά, ένα μυστηριώδες γεγονός προκάλεσε την καθυστέρησή του. Ένα πρωί του Μαΐου διαπιστώθηκε ότι είχαν ακρωτηριαστεί τα φαλλοφόρα πέτρινα άγαλμα, γνωστά και ως στήλες του Ερμή που βρίσκονταν στις εισόδους ναών και ιδιωτικών κατοικιών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μεγάλη αναστάτωση, καθώς δεν θεωρήθηκε μόνο ιεροσυλία ως προς το πρόσωπο του θεού Ερμή, προστάτη των ταξιδιωτών, αλλά ερμηνεύτηκε και ως απόπειρα υπονόμευσης της Σικελικής εκστρατείας. Αρχικά, κύριοι ύποπτοι θεωρήθηκαν κάποιοι μεθυσμένοι νέοι που έβγαιναν από ένα συμπόσιο, υπόθεση που γρήγορα απορρίφθηκε, καθώς η ζημιά εκτεινόταν σε μεγάλο εύρος.

Με αφορμή αυτό το συμβάν, οι πολιτικοί αντίπαλοι του Αλκιβιάδη δεν έχασαν την ευκαιρία να τον ενοχοποιήσουν. Συγκεκριμένα, κάποιος Πυθιόνικος κατήγγειλε ότι ο Αλκιβιάδης εθεάθη μαζί με φίλους του να διακωμωδούν τα Ελευσίνια μυστήρια<sup>110</sup>. Επιπλέον, κάλεσε ως μάρτυρα ένα δούλο, ο οποίος κατά τη διάρκεια της ανάκρισης και ύστερα από τη διαδικασία των βασανιστηρίων αποκάλυψε ότι σε κάποια σπίτια είχε παρακολουθήσει παρωδίες των μυστηρίων της Ελευσίνας, αναφέροντας μεταξύ αυτών και το όνομα του Αλκιβιάδη.<sup>111</sup> Ο Αλκιβιάδης ζήτησε να γίνει άμεσα διαλεύκανση του ζητήματος, προτείνοντας τη διεξαγωγή δίκης. Σε περίπτωση που αποδεικνυόταν η ενοχή του, θα τιμωρούταν με θανατική ποινή, αλλιώς έπρεπε να απαλλαχτεί από οποιαδήποτε κατηγορία και να

---

<sup>108</sup> Kagan, D. (2004), 378-379

<sup>109</sup> Botsford, Robinson (2015), 264

<sup>110</sup> Kagan, D. (2004), 382

<sup>111</sup> Mosse, C. (2007), 287

συνεχίσει για την εκστρατεία του. Ωστόσο, οι αντίπαλοί του φοβούμενοι για την επιρροή του ανάμεσα στο λαό και στο στράτευμα, ανέβαλαν τη δίκη για μετά την επιστροφή του εκστρατευτικού σώματος<sup>112</sup>. Συνήθως οι πολίτες δεν συνδέονταν με τα δεσμά της αφοσίωσης με τα στρατεύματα, όμως η περίπτωση του Αλκιβιάδη αποτελεί εξαίρεση.<sup>113</sup> Εδώ, ο Θουκυδίδης αν και δεν συνηθίζει να περιγράφει με τόση λεπτομέρεια θέματα που αφορούν την θρησκεία, σ' αυτό το σημείο κρίνει απαραίτητο να δώσει ιδιαίτερη προσοχή και έμφαση, καθώς πρόκειται για μια πολλή κρίσιμη στιγμή για την Αθήνα.<sup>114</sup>

Μετά την αναταραχή που προκάλεσε το επεισόδιο των «Ερμοκοπιδών», η αποστολή για την εκστρατεία στη Σικελία ξεκίνησε το καλοκαίρι του 415 π.Χ. Στη πορεία θα σταματούσε και στην Κέρκυρα, προκειμένου να εντάξει στο δυναμικό της έναν ακόμα στόλο από τριήρεις που θα βοηθούσαν στην τροφοδοσία. Σύμφωνα με όσα αναφέρει ο ίδιος ο Θουκυδίδης, η συγκεκριμένη εκστρατεία επρόκειτο για την πιο σπουδαία και πιο δαπανηρή από κάθε άλλη που είχε οργανωθεί μέχρι τότε<sup>115</sup>. Έτσι, ο αστοχής χειρισμός του Νικία ξεκίνησε την λαμπρότερη μάχη από όλες όσες είχαν προηγηθεί στο παρελθόν που ενεπλάκη ελληνική πόλη<sup>116</sup>.

Μετά την αναχώρηση του στόλου, η εξεταστική επιτροπή αποφάσισε να διαλευκάνει το μυστήριο γύρω από τον ακρωτηριασμό των αγαλμάτων του Ερμή. Πιο συγκεκριμένα, η κατάθεση ενός μέτοικου ονόματι Τεύκρου έδωσε νέα τροπή στην υπόθεση. Ο Τεύκρος αφού έλαβε ασυλία, κατηγορήσε 11 πολίτες για διακωμώδηση των Ελευσίνιων μυστηρίων και άλλους 18 για τον ακρωτηριασμό των αγαλμάτων, εκ των οποίων ένας θανατώθηκε, ενώ όλοι οι υπόλοιποι κατάφεραν να διαφύγουν. Ωστόσο, κανένας από τους καταλόγους δεν περιλάμβανε το όνομα του Αλκιβιάδη.

Στη συνέχεια, μια νέα μήνυση από τον Διοκλείδη έδωσε νέες διαστάσεις στην υπόθεση. Στη μαρτυρία του, ο Διοκλείδης κατήγγειλε 300 άνδρες εκ των οποίων οι δύο άνηκαν στη Βουλή των Πεντακοσίων. Ενώ οι φήμες περί συνωμοσίας για την κατάλυση του δημοκρατικού πολιτεύματος πυροδότησαν την κατάσταση, η βουλή κηρύσσεται σε διαρκή διαβούλευση και αναστέλλει την εφαρμογή του νόμου,

---

<sup>112</sup> Θουκ. 6, 29, 3

<sup>113</sup> Gomme, A. W., Andrewes, A., Dover, K. J. (1970), 290

<sup>114</sup> Gomme, A. W., Andrewes, A., Dover, K. J. (1970), 367

<sup>115</sup> Θουκ. 6,31, 1

<sup>116</sup> Kagan,D. (2004), 383

σύμφωνα με τον οποίο επιτρέπονταν ο βασανισμός των Αθηναίων για την εκμείευση ομολογιών. Στο μεταξύ, δύο βουλευτές κατάφεραν να διαφύγουν. Ο Διοκλείδης στεφανώθηκε με άνθη και τιμήθηκε από τους Αθηναίους. Επρόκειτο για μίαν ένδειξη ευγνωμοσύνης. Παρόλα αυτά η δόξα του δεν κράτησε για πολύ, καθώς ο Ανδοκίδης-ένας από τους κατηγορούμενους- αφού εξασφάλισε την ασυλία γι' αυτόν και την οικογένειά του, αποφάσισε να προβεί σε αποκαλύψεις. Συγκεκριμένα, παρουσίασε μια λίστα ενόχων, η οποία συμφωνούσε μ' αυτή του Τεύκρου. Έτσι, ο θριαμβευτής Διοκλείδης ανακρίθηκε και ομολόγησε ότι η καταγγελία του ήταν επινόηση τρίτων, με αποτέλεσμα να καταδικαστεί σε θάνατο.

Εν τω μεταξύ, ενώ η κατάσταση είχε ηρεμήσει και οι Αθηναίοι νόμιζαν ότι είχαν διαλευκάνει την υπόθεση, έρχεται στο φώς μια νέα κατηγορία η οποία έδωσε μια νέα τροπή. Συγκεκριμένα, η Αγαρίστη, σύζυγος του Αλκμεωνίδα κατήγγειλε ότι ο Αλκιβιάδης, ο Αζίοχος και ο Αδείμαντος συνευρίσκονταν στο σπίτι ενός πλουσίου, του Χαρμίδα και διακωμωδούσαν τα μυστήρια<sup>117</sup>. Η συγκεκριμένη κατηγορία έδωσε εκ νέου την ευκαιρία στους αντιπάλους του Αλκιβιάδη να τον κατηγορήσουν για βεβήλωση των μυστηρίων. Επίσημος κατήγορος ήταν ο Θεσσαλός, ο οποίος ισχυρίστηκε αδικία σχετική με τις θεές Δήμητρα και Κόρη. Το αποτέλεσμα των προαναφερθέντων γεγονότων ήταν να σταλεί η «Σαλαμινία», το ιερό πλοίο των Αθηναίων, προκειμένου να φέρει πίσω τον Αλκιβιάδη. Ο Αλκιβιάδης ακολουθεί τη «Σαλαμινία» μέχρι τους Θουρίους όπου και δραπετεύει, με αποτέλεσμα να καταδικαστεί σε θάνατο και η περιουσία του να δημευτεί<sup>118</sup>.

## **Η άφιξη στη Σικελία**

Το καλοκαίρι του 415 π.Χ., ο αθηναϊκός στόλος απέπλευσε και προτού φτάσει στις νότιες ακτές της Ιταλίας, σταμάτησε στην Κέρκυρα, όπου ενώθηκε με τους συμμάχους του. Εκεί χώρισαν τον στόλο σε τρεις μοίρες και ο κάθε στρατηγός ανέλαβε την ηγεσία του ενός τρίτου του στόλου, έτσι ώστε να μοιραστούν οι δυνάμεις και να διευκολυνθεί το πρόβλημα της τροφοδοσίας. Όταν όμως, έφθασαν στη Σικελία τους περίμεναν μεγάλες απογοητεύσεις. Συνάντησαν απρόσμενη αντίσταση από τις συμμαχικές πόλεις, οι οποίες αρνήθηκαν να τους συνδράμουν και

<sup>117</sup> Kagan, D. (2004), 384-386

<sup>118</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 452

τους απέκλεισαν την είσοδο. Μόνο οι Ρηγίνοι διατήρησαν μια ουδέτερη στάση και παρόλο που απαγόρευσαν την διέλευσή τους στην πόλη, δέχτηκαν να τους αφήσουν να αγκυροβολήσουν έξω από αυτή και τους διαμήνυσαν ότι η συμπεριφορά τους θα διαμορφωθεί ανάλογα με την απόφαση των υπόλοιπων ιταλικών πόλεων. Επίσης, όταν οι Αθηναίοι αποφάσισαν για το ξεκίνημα της εκστρατείας, είχαν βασιστεί στον πλούτο των Εγεσταίων. Όμως κατά την άφιξή τους πληροφορήθηκαν ότι υπήρχαν μόνο τα 30 από τα 60 τάλαντα που τους είχαν υποσχεθεί<sup>119</sup>.

Μετά τις μη αναμενόμενες εξελίξεις, οι τρεις στρατηγοί των Αθηναίων συνεδρίασαν αμέσως για να επανατοποθετήσουν τους στόχους και την στρατηγική της εκστρατείας. Παρά τη δυσφορία που προκάλεσαν τα συγκεκριμένα γεγονότα, κανείς τους, ούτε και ο Νικίας, φαίνεται να σκέφτηκαν να εγκαταλείψουν την επιχείρηση. Έτσι, στο συμβούλιο που συγκλήθηκε, ο κάθε στρατηγός πρότεινε τη δική του κατεύθυνση, ώστε να αποφασιστεί το καλύτερο. Ο Νικίας υποστήριξε τη λύση με το λιγότερο ρίσκο, δηλαδή να πραγματοποιήσουν τον περί πλου του νησιού επιδεικνύοντας τη δύναμή τους ώστε να εξασφαλίσουν ότι μπορούν χωρίς προβλήματα και στη συνέχεια να επιστρέψουν πίσω, εκτός και αν έβρισκαν βοήθεια από κάποιους συμμάχους<sup>120</sup>. Το σχέδιο του Νικία ταυτίζεται με την προσωπικότητα του και συνοψίζει απόλυτα το περιεχόμενο της δημηγορίας του κατά τη διάρκεια της συνέλευσης της Εκκλησίας του Δήμου πριν την αποστολή.<sup>121</sup>

Από την άλλη, ο Αλκιβιάδης, έχοντας στο μυαλό του τον προηγούμενο στόχο από την επέμβαση του 427 π.Χ., υποστήριξε την εξής στρατηγική: να εξεγείρουν και να ενοποιήσουν όλες τις μη δωρικές πόλεις έναντι των δωρικών, των οποίων ηγούνταν οι Συρακούσες. Πίστευε πως με τη διπλωματία, θα μπορούσε να βρει υποστήριξη από τους παλαιούς κατοίκους του εσωτερικού της Σικελίας, οι οποίοι ήταν εχθρικοί απέναντι στις Συρακούσες. Έτσι, θα μπορούσαν να οργανώσουν μια επίθεση κατά των Συρακουσών.<sup>122</sup>

Τρίτος στη σειρά, ο Λάμαχος διαχειρίστηκε την κατάσταση από τη σκοπιά του στρατιώτη, καθώς ούτε διπλωμάτης ήταν, αλλά ούτε και πολιτικός. Προέταξε ως λύση να εκμεταλλευτούν το στοιχείο του αιφνιδιασμού και να επιτεθούν κατευθείαν

---

<sup>119</sup> Kagan, D. (2004), 389

<sup>120</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 450

<sup>121</sup> Gomme, A. W., Andrewes, A., Dover, K. J. (1970), 314

<sup>122</sup> Finley, J. (2013), 231-232



εναντίον των Συρακουσών, πιάνοντας έτσι απροετοίμαστους τους πολίτες τους. Στην καλύτερη περίπτωση, μια τέτοιου είδους επίθεση θα υπέκυπτε τους Συρακούσιους αμαχητί, ενώ στην χειρότερη οι Συρακούσιοι θα υποχωρούσαν πίσω από τα τείχη τους και οι Αθηναίοι αφού συλλάμβαναν όσους είχαν απομείνει στην ύπαιθρο, θα σφετερίζονταν τα κτήματα τους. Σύμφωνα με το Λάμαχο, μια τέτοια πολιορκία θα απαιτούσε την κατάληψη των Μεγάρων, ώστε να γίνει ορμητήριο του στόλου. Εντούτοις, η τολμηρή του στρατηγική δεν κατάφερε να πείσει τους συνεργάτες του και αρνούμενος να δεχτεί το σχέδιο απραγίας του Νικία, δέχτηκε να ακολουθήσει τον Αλκιβιάδη<sup>123</sup>.

Όμως, οι διπλωματικές ενέργειες του Αλκιβιάδη απέτυχαν, καθώς οι πόλεις διατήρησαν ουδέτερη στάση, αν και εχθρικές απέναντι στις Συρακούσες. Το πιο πιθανό ήταν πως μπροστά στην θέαση ενός τόσο μεγάλου εκστρατευτικού σώματος, να φοβήθηκαν πως κύριος στόχος των Αθηναίων δεν ήταν η παροχή βοήθειας, αλλά να κυριεύσουν τη Δύση. Έτσι, παρά το μεγάλο φόβο τους αρνήθηκαν να ρισοκινδυνέψουν. Πλέον, η επίθεση για τους Αθηναίους ήταν μονόδρομος. Ο αθηναϊκός στόλος προχώρησε από το Ρήγιο στη Νάξο και την Κατάνη, στις οποίες η είσοδος επιτεύχθηκε με τη βία. Στη συνέχεια, στάλθηκε αποστολή για να κατασκοπεύσει το λιμάνι των Συρακουσών. Η κίνηση αυτή των Αθηναίων προμήνυε επίθεση, η οποία θα είχε πραγματοποιηθεί αν δεν έφτανε από την Αθήνα εντολή ανάκλησης του Αλκιβιάδη για να δικαστεί για ιεροσυλία<sup>124</sup>. Το καλοκαίρι του 415 π.Χ., το ιερό πλοίο, η Σαλαμινία, είχε σταλεί για να μεταφέρει τον Αλκιβιάδη και όλους όσους είχαν κατηγορηθεί για τον ακρωτηριασμό των Ερμών ή τη διακωμώδηση των μυστηρίων πίσω στην Αθήνα, ώστε να δικαστούν<sup>125</sup>. Πλέον, η στάση του αθηναϊκού δήμου προς το πρόσωπο του Αλκιβιάδη είχε αλλάξει και ήταν εχθρική απεναντί του, καθώς είχε πεισθεί από τους εχθρους του ότι εκείνος ήταν υπεύθυνος για το επεισόδιο των Ερμοκοιδών.<sup>126</sup> Ο Αλκιβιάδης ακολούθησε χωρίς να προβάλλει αντίσταση. Πιθανότατα, όμως, πληροφορήθηκε από το πλήρωμα της τριήρους για το κλίμα που επικρατούσε στην Αθήνα, γι' αυτό και αποφάσισε να δραπετεύσει. Διέφυγε, όταν το πλοίο σταμάτησε στους Θουρίους και κατευθύνθηκε

---

<sup>123</sup> Kagan, D. (2004), 391

<sup>124</sup> Finley, J. (2013), 232-233

<sup>125</sup> Θουκ. 6, 53, 1

<sup>126</sup> Θουκ. 6, 61, 1

προς την Πελοπόννησο. Όταν η «Σαλαμινία» επέστρεψε άπραγη πίσω, οι Αθηναίοι τον καταδίκασαν σε θάνατο<sup>127</sup>.

## **Το τέχνασμα του Νικία και οι πρώτες επιτυχίες**

Η απομάκρυνση του Αλκιβιάδη μείωσε τη ψυχική δύναμη του στρατού, ο οποίος άρχισε σταδιακά να χάνει την αυτοπεποίθηση του. Οι δύο εναπομείναντες στρατηγοί, ο Νικίας και ο Λάμαχος χώρισαν το στράτευμα σε δυο μοίρες<sup>128</sup>. Ο καθένας ανέλαβε από μια μοίρα του στρατεύματος, έπειτα από κλήρο. Ουσιαστικά όμως, ο Νικίας ήταν ο αρχηγός. Με τη φυγή του Αλκιβιάδη, ο αθηναϊκός στόλος αρκέστηκε να δραστηριοποιηθεί σε μικρό αριθμό επιχειρήσεων. Σκοπός του Νικία ήταν να προχωρήσει με διπλωματικές ενέργειες περί συμμαχιών, προκειμένου να επαναπροσεγγίσει τους Εγεσταίους, οι οποίοι αρχικά τους είχαν προσελκύσει. Κατέπλευσε προς τα στενά της Μεσσήνης και τις βορειοδυτικές ακτές της Σικελίας, όσο το δυνατόν μακρύτερα από τον Συρακούσιο εχθρό. Πρώτα έφτασαν στην Ιμέρα, όπου δεν έγιναν δεκτοί και στην συνέχεια κατέπλευσαν προς τα Ύκκαρα, τα οποία κατέλαβαν. Οι Αθηναίοι, ως ένδειξη καλής θέλησης, παρέδωσαν την πόλη στην Έγεστα, ενώ τους κατοίκους τους πούλησαν ως δούλους στην Κατάνη.<sup>129</sup>

Σύντομα όμως, ο Νικίας κατάλαβε πως μια τέτοια παθητική πολιτική δεν θα άφηνε ικανοποιημένους τους Αθηναίους. Επομένως, το χειμώνα αποφάσισε να προχωρήσει σε μια πολύ μεγαλύτερη και ουσιαστική επιχείρηση. Αποφάσισε, λοιπόν, να προβεί σε μια άμεση επίθεση εναντίον των Συρακουσών. Αυτή η κίνηση φανερώνει τη πρόθεση του Νικία να ακολουθήσει τη στρατηγική του Λάμαχου<sup>130</sup>. Καταφεύγοντας στο δόλο, χρησιμοποίησε έναν Καταναίο διπλό πράκτορα και παρέσυρε όλο το στρατό των Συρακουσίων στην Κατάνη, ενώ ο αθηναϊκός στόλος αποβιβαζόταν στο Μεγάλο Λιμάνι στις Συρακούσες. Εκεί οι Αθηναίοι ανεμπόδιστοι στρατοπέδευαν σε μια στρατηγική θέση, δίπλα στον ποταμό Άναπο, η οποία τους παρείχε προστασία από το εχθρικό ιππικό και από κάποια θαλάσσια επίθεση. Όταν οι

---

<sup>127</sup> Botsford, Robinson (2015), 264

<sup>128</sup> Θουκ. 6, 62, 1

<sup>129</sup> Hornblower, S. (2010), σελ. 467

<sup>130</sup> Kagan, D. (1981), 228

Συρακούσιοι γύρισαν, προκάλεσαν τους Αθηναίους σε μάχη, όμως εκείνοι αρνήθηκαν να ανταποκριθούν. Το επόμενο πρωί έγινε η πρώτη μάχη, καθώς οι Αθηναίοι θέλοντας να τους πιάσουν απροετοίμαστους, πραγματοποίησαν επίθεση. Πριν οι Αθηναίοι επιτεθούν, ο Νικίας προσπάθησε να τους εμψυχώσει με παραινετικά λόγια, λέγοντάς τους ότι η ανώτερη πειθαρχία και η εμπειρία τους θα υπερίσχυε των αντιπάλων τους<sup>131</sup>.

Έτσι, η μάχη ξεκίνησε και οι Αθηναίοι επέλεξαν βάσει σχεδίου να παραταχθούν σε φάλαγγα, στην οποία οι ίδιοι τοποθετήθηκαν στο κέντρο, ενώ στα δεξιά και αριστερά τους τοποθετήθηκαν οι σύμμαχοι τους, προκειμένου να αλληλοβοηθηθούν σε περίπτωση ανάγκης. Συγκεκριμένα στα δεξιά είχαν τους Μαντινείς και τους Αργείους και στα αριστερά όλους τους υπόλοιπους συμμάχους. Από την άλλη πλευρά, οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοι τους πήραν τον ίδιο σχηματισμό μ' αυτό των Αθηναίων, μόνο που αποτελούνταν από το διπλάσιο στράτευμα. Επίσης, σύμφωνα με τον Θουκυδίδη διέθεταν 2.000 ιππείς, πράγμα που μαρτυρά ότι βασιζόνταν στη δύναμη του ιππικού τους.<sup>132</sup>

Την ώρα όμως που ξεκινούσε η μάχη, ξέσπασε καταιγίδα, γεγονός που βοήθησε τους Αθηναίους. Η θύελλα από βροχή και οι αστραπές κατατρόμαξε τους αντιπάλους, οι οποίοι θεώρησαν τα καιρικά φαινόμενα ως δυσαρέσκεια των θεών. Αντιθέτως, οι έμπειροι Αθηναίοι συνέχισαν να μάχονται με άνεση, καθώς δέχτηκαν τη καταιγίδα απλά ως ένα φαινόμενο της εποχής. Αυτή η αντίθεση στο ηθικό των δύο μαχόμενων τονίζεται και από τον Θουκυδίδη μέσα στο κείμενο<sup>133, 134</sup>.

Έτσι, οι Αθηναίοι πέτυχαν μια νίκη χωρίς στρατηγικό προβάδισμα. Η ατολμία και η αναβλητικότητα του Νικία απέτρεψαν την υποδούλωση των Συρακουσών, καθώς δεν εκμεταλλεύτηκε την νίκη αυτή συνεχίζοντας τη πολιορκία. Αντιθέτως, την επόμενη μέρα διέταξε τον στόλο να πλεύσει πίσω στην Κατάνη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να επιτρέψει στον εχθρό να ανακάμψει, συνηθίζοντας τη θέα του τεράστιου στόλου, σε αντίθεση με τους Αθηναίους, οι οποίοι επρόκειτο να χάσουν ένα μέρος της ζωντάνιας και της αυτοπεποίθησή τους.<sup>135</sup> Βλέπουμε όμως ότι η

---

<sup>131</sup> Kagan, D. (2004), 398-399

<sup>132</sup> Hornblower, S. (2010), 472

<sup>133</sup> Θουκ. 6, 70, 1

<sup>134</sup> Gomme, A. W., Andrewes, A., Dover, K. J. (1970), 346

<sup>135</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 452

υποχώρηση του Νικία δικαιολογείται από τον Θουκυδίδη, ο οποίος επισημαίνει την εποχή του χειμώνα, την έλλειψη ιππικού, χρημάτων και συμμάχων<sup>136</sup>.

## Διπλωματική δράση

Η πολιορκία των Συρακουσών θα αναβαλλόταν για όλο το χειμώνα. Δεν υπήρχε όμως λόγος, όλοι αυτοί οι μήνες να κυλήσουν άσκοπα. Έτσι, λοιπόν όλο αυτό το διάστημα χρησιμοποιήθηκε και από τις δυο πλευρές για την αναζήτηση συμμαχιών. Η Αθήνα κατάφερε να πάρει με το μέρος της την πλειονότητα των σικελικών πόλεων. Μόνο η Καμάρινα κράτησε μια ουδέτερη στάση<sup>137</sup>.

Στο μεταξύ, οι Συρακούσιοι δεν σταμάτησαν να αντιστέκονται. Συγκάλεσαν συνέλευση, όπου ο Ερμοκράτης ενθάρρυνε τους συμπολίτες τους υποστηρίζοντας για άλλη μια φορά το δόγμα για μια καθαρά σικελική πολιτική, ενώ παράλληλα παρότρυνε τη συνέλευση να ψηφίσει μια σειρά στρατιωτικών μεταρρυθμίσεων που θα βοηθούσαν στην αντιμετώπιση των Αθηναίων. Κάτι που παρατηρούμε στα έργα του Θουκυδίδη, είναι η εισαγωγή παρουσίασης ενός καινούργιου προσώπου, το οποίο έχει καθοριστικό ρόλο στην ιστορία του. Έτσι και εδώ, προτού αναφερθεί στα λεγόμενα του Ερμοκράτη, ο Θουκυδίδης τον εισάγει στην ιστορία μέσω μιας σύντομης παρουσίασης (Θουκ. 6.72), καθώς όπως θα δούμε και στη συνέχεια, δεν επρόκειτο για έναν απλό ομιλητή, αλλά για ένα στρατηγό των Συρακουσών.<sup>138</sup>

Κατά τη διάρκεια της συνέλευσης, ύστερα από παρότρυνση του Ερμοκράτη, θεσπίστηκε ο εξοπλισμός των φτωχότερων τάξεων, προκειμένου να μπορούν να ενταχθούν στις γραμμές των οπλιτών, αυξάνοντας έτσι τη στρατιωτική τους δύναμη. Επιπλέον, εισήγαγαν τη στρατιωτική εκπαίδευση και προχώρησαν στη μείωση των στρατηγών από δεκαπέντε σε τρεις, εκ των οποίων ο ένας ήταν ο Ερμοκράτης. Έπειτα, απευθύνθηκαν στους Σπαρτιάτες για βοήθεια, ζητώντας να πολεμήσουν τους Αθηναίους ανοιχτά. Πίστευαν ότι μ' αυτό τον τρόπο θα τους υποχρέωναν σε αναγκαστική υποχώρηση. Επίσης, επέκτειναν τα τείχη της πόλης, πράγμα που

---

<sup>136</sup> Kagan, D. (2004), 401

<sup>137</sup> Bury, J.-Russel, M. (1998), 452

<sup>138</sup> Gomme, A. W., Andrewes, A., Dover, K. J. (1970), 347

ανάγκασε τους αντιπάλους τους, τους Αθηναίους, να διαμορφώσουν ακόμη μακρύτερα πολιορκητικά τείχη.<sup>139</sup> Παράλληλα, οι Αθηναίοι συνέχισαν με μια σειρά από ενέργειες. Αυτή τη φορά, αποσκοπούσαν στην κατάληψη της Μεσσήνης. Η συγκεκριμένη απόπειρα όμως απέτυχε, καθώς μάλλον το σχέδιο προδόθηκε από τον Αλκιβιάδη στο κόμμα των Συρακουσών<sup>140</sup>. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αναγκάσει τους Αθηναίους να αποτραβηχτούν στη Νάξο, όπου και εγκατέστησαν μια καινούργια βάση<sup>141</sup>.

Εν τω μεταξύ, ο Αλκιβιάδης είχε ξεφύγει από τη σύλληψη του και κατευθύνθηκε προς τη Σάρτη. Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, έφτασε εκεί τη στιγμή της συνέλευσης, κατά την οποία οι απεσταλμένοι των Συρακουσών ικέτευαν για την αποστολή βοήθειας στη Σικελία. Εκεί ο Αλκιβιάδης, θέλοντας να κερδίσει δύναμη και επιρροή μεταξύ των Σπαρτιατών, πήρε το λόγο και παρουσίασε επιχειρήματα που θα έπειθαν τους Σπαρτιάτες να επιτεθούν στους Αθηναίους στη Σικελία και μετέπειτα στην ηπειρωτική Ελλάδα<sup>142</sup>. Αρχικά, ο Αλκιβιάδης προσπάθησε να δικαιολογήσει το λόγο της αλλαγής στρατοπέδου, λέγοντας ότι ήταν η μοναδική του λύση, ώστε να λυτρωθεί από το διεφθαρμένο δημοκρατικό πολίτευμα της Αθήνας.<sup>143</sup> Άρχισε να μιλάει για τα σχέδια και τις φιλοδοξίες της Αθήνας σχετικά με τη Σικελία, εξηγώντας παράλληλα πως αυτές οι κατακτήσεις θα βοηθούσαν αργότερα να καταλάβουν και την Πελοπόννησο. Τους προέτρεψε λοιπόν να στείλουν άμεσα στρατό στη Σικελία και να χτίσουν ένα οχυρό στη Δεκέλεια, καθώς μια τέτοια κίνηση θα τάραζε τους Αθηναίους.<sup>144</sup> Αυτά τα λόγια βέβαια, μάλλον, επρόκειτο για υπερβολές και όνειρα του Αλκιβιάδη, παρά για την αλήθεια. Το στόχο του όμως, τον πέτυχε. Οι Λακεδαιμόνιοι, αν και αρχικά ήταν επιφυλακτικοί, ακούγοντας τη δημηγορία του Αλκιβιάδη, πείστηκαν να στείλουν ένα στρατηγό, ώστε να οργανώσει τις δυνάμεις των Συρακουσών και να εγκαταστήσουν μόνιμο στρατόπεδο στη Δεκέλεια της Αττικής, πράγμα που τρομοκρατούσε τους Αθηναίους. Είναι πλέον ξεκάθαρο ότι ο Αλκιβιάδης συνέπραξε με τους εχθρούς της Αθήνας, εις βάρος της. Η δημηγορία

---

<sup>139</sup> Kagan, D. (2004), 404

<sup>140</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 453

<sup>141</sup> Kagan, D. (2004), 405

<sup>142</sup> Θουκ. 6, 88, 9

<sup>143</sup> Θουκ. 6, 89

<sup>144</sup> Θουκ. 6, 90-92

αυτή ήταν καθοριστικής σημασίας και αποτέλεσε προάγγελο της τραγικής κατάληξης των Αθηναίων στη Σικελική εκστρατεία.<sup>145</sup>

### **Πολιορκία των Συρακουσών (414 π.Χ.)**

Ο χειμώνας του 415/414 π.Χ. κύλησε και με τις δύο πλευρές να βρίσκονται σε αναζήτηση συμμάχων. Οι Αθηναίοι μάλιστα τα κατάφεραν περίφημα τάσσοντας με το μέρος τους την πλειονότητα των Σικελών. Την ακόλουθη άνοιξη, όντας κερδισμένοι από τροφές και χρήματα και έχοντας καταφέρει να συγκεντρώσουν 650 ιππείς από την Αθήνα και από τους υπόλοιπους σικελικούς συμμάχους τους, ξεκίνησαν τις προσπάθειες να καταλάβουν τις πόλεις εφαρμόζοντας τη στρατηγική της περικύκλωσης<sup>146</sup>.

Από την άλλη οι Συρακούσιοι, πληροφορούμενοι την άφιξη του ξένου ιππικού, αποφάσισαν ότι θα ήταν φρόνιμο να φρουρήσουν τις προσβάσεις προς τις Επιπολές, προκειμένου να μην μπορέσουν να τους περικλύσουν με τείχη. Όμως, ήταν ήδη αργά. Οι Αθηναίοι με στρατηγούς τον Νικία και τον Λάμαχο έπλευσαν από την Κατάνη χωρίς να γίνουν αντιληπτοί και κατευθύνθηκαν προς τον κόλπο των Επιπολών, όπου και απέκτησαν τον έλεγχο του, προτού οι Συρακούσιοι προλάβουν να στήσουν εκεί τη φρουρά τους. Οι Συρακούσιοι προσπάθησαν να ανακόψουν τη συγκεκριμένη απόπειρα, ωστόσο νικήθηκαν και απωθήθηκαν με μεγάλες απώλειες. Έτσι, οι Αθηναίοι κατάφεραν να οχυρωθούν στη θέση Λάβδαλο χτίζοντας ένα φρούριο, όπου αποθήκευαν προμήθειες, εργαλεία και τα χρήματα τους<sup>147</sup>. Μετά την κατάληψη των Επιπολών κατέφθασε και η δύναμη του ιππικού. Διαθέτοντας ισχυρή δύναμη οπλιτών και ιππέων, οι Αθηναίοι ήταν σε θέση να προχωρήσουν στη κατασκευή πολιορκητικών τειχών και ενός δεύτερου φρουρίου που ο Θουκυδίδης ονομάζει «Κύκλο», στη θέση Συκή<sup>148</sup>. Σύμφωνα με τον Lazenby, οι Αθηναίοι ήταν εντυπωσιακοί όσον αφορά τη πείρα και την ταχύτητά τους στα ζητήματα τακτικής, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με την αναποτελεσματική τους στρατηγική. Με

---

<sup>145</sup> Finley, J. (2013), 234-235

<sup>146</sup> Fields, N. (2008), 57

<sup>147</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 456

<sup>148</sup> Kagan, D. (2004), 413

βάση αυτό το συμπέρασμα προέβη και στη διατύπωση μιας θεωρίας, σύμφωνα με την οποία, ο Νικίας όριζε τη στρατηγική που θα ακολουθούσαν, ενώ ο Λάμαχος ασχολούνταν με την εφαρμογή της<sup>149</sup>.

Μετά την ανεπιτυχή προσπάθεια των Συρακουσών να εμποδίσουν τους Αθηναίους από την εκτέλεση των πολιορκητικών τους κατασκευών, οι Αθηναίοι συνέχισαν το χτίσιμο των τειχών τους μέχρι το Τρωγίλο. Στόχος τους ήταν να εμποδίσουν τον ανεφοδιασμό των Συρακουσών από τη στεριά και να τους αναγκάσουν να παραδοθούν. Οι Συρακούσιοι, όμως, δεν έμειναν άπραγοι και αποφάσισαν να απαντήσουν με το χτίσιμο ενός αντιστοιχείσματος, προκειμένου να ανακόψουν το νότιο τείχος των Αθηναίων έτσι ώστε να μην επεκταθεί μέχρι το λιμάνι. Παρόλα αυτά, οι Αθηναίοι δεν φάνηκαν να ενδιαφέρονται και συνέχισαν με τη κατασκευή του δικού τους τείχους, ενώ παράλληλα ασχολούνταν με τους τρόπους, τους οποίους θα διακόψουν τη τροφοδοσία νερού στις Συρακούσες. Πολύ σύντομα όμως, χάρη στην απροσεξία των Συρακουσών κατάφεραν να επιτεθούν και να καταστρέψουν ολοκληρωτικά το αντιστοιχείσμα τους. Την επόμενη, οι Αθηναίοι άρχισαν τη κατασκευή ενός διπλού τείχους από τις πλαγιές των Επιπολών έως το Μεγάλο Λιμάνι, ώστε να προστατέψουν τα πλοία τους. Έτσι, οι Συρακούσιοι θορυβούμενοι από το νέο έργο, ξεκίνησαν την ανέγερση ενός δεύτερου αντιστοιχείσματος, προκειμένου να μπορέσουν να διατηρήσουν ανοιχτούς τους δρόμους επικοινωνίας με την ενδοχώρα του νησιού. Ωστόσο, ένα επίλεκτο σώμα του αθηναϊκού στρατού, καθοδηγούμενο από τον Λάμαχο κατέστρεψε την οχύρωση. Στη μάχη όμως που ακολούθησε, ο Λάμαχος σκοτώθηκε πολεμώντας. Παράλληλα, την ίδια περίπου εποχή ο Νικίας διαγνώστηκε με νεφροπάθεια, με αποτέλεσμα τα πράγματα να χειροτερέψουν ακόμα περισσότερο για τους Αθηναίους.<sup>150</sup>

Τότε οι Συρακούσιοι ανέκτησαν το θάρρος τους και αποφάσισαν να επιτεθούν στο φρούριο που βρίσκονταν στον «Κύκλο». Ωστόσο, ο Νικίας, ο οποίος παράμενε εκεί λόγω της ασθένειας του, διέταξε να βάλουν φωτιά, με αποτέλεσμα οι Συρακούσιοι να τραπούν σε υποχώρηση. Η επιστροφή του πεζικού στρατεύματος σε συνδυασμό με την κατασκευή του διπλού τείχους έδωσε τη δυνατότητα στους Αθηναίους να αρχίσουν να αποκλείουν τους Συρακούσιους. Πλέον, οι Συρακούσιοι όντας απελπισμένοι και έχοντας χάσει κάθε πίστη για νίκη στον πόλεμο, άλλαξαν

---

<sup>149</sup> Lazenby, J. F. (2004),. 146

<sup>150</sup> Fields, N. (2008), 58-59

τους στρατηγούς και ετοιμάζονταν να συνθηκολογήσουν με τον Νικία, καθώς δεν είχαν λάβει καμία βοήθεια από την Πελοπόννησο<sup>151</sup>.

Ωστόσο, τη μέρα που θα συζητιόταν στη συνέλευση η ανακωχή, έφτασε στις Συρακούσες ένας πλοίαρχος απ' αυτά τα πλοία, ο οποίος τους πληροφόρησε για την άφιξη βοήθειας υπό την καθοδήγηση του Γυλίππου. Αποτέλεσμα ήταν να εγκαταλειφθεί κάθε σκέψη για παράδοση και οι ελπίδες τους να αναπτερωθούν<sup>152</sup>. Στο σημείο αυτό, ο Νικίας δεν εκτίμησε σωστά την κατάσταση και έκανε ακόμη μια λανθασμένη ενέργεια. Αγνόησε την άφιξη των τεσσάρων πελοποννησιακών πλοίων και δεν έστειλε ένα τμήμα του αθηναϊκού στόλου να τα αναχαιτίσει.<sup>153</sup>

## Άφιξη του Γυλίππου

Ο Γύλιππος και ο Κορίνθιος ναύαρχος Πυθήν κατέφθασαν στη Σικελία πιστεύοντας ότι οι Αθηναίοι είχαν ολοκληρώσει την κατασκευή των περιτειχισμάτων και είχαν πλήρως αποκλείσει τους Συρακούσιους. Όταν έφτασαν όμως στους Λοκρούς πληροφορήθηκαν για την πραγματική κατάσταση και ξεκίνησαν προσπάθειες για να σώσουν την πόλη. Αμέσως έπλευσαν για την Ιμέρα και αφού συγκέντρωσαν μια αξιόλογη δύναμη από ντόπιους συμμάχους της Σικελίας, αποφάσισαν να προχωρήσουν στο εσωτερικό του νησιού. Στο μεταξύ, ο Νικίας, πληροφορούμενος για την άφιξη βοήθειας από τους Πελοποννησίους, έστειλε τέσσερα πλοία για να τους εμποδίσουν, αλλά πλέον ήταν αργά. Έτσι χωρίς να γίνουν αντιληπτοί, μπήκαν στη πόλη από τις Επιπολές χρησιμοποιώντας τον ίδιο δρόμο που ακολούθησαν και οι Αθηναίοι. Αρχικά, ο Γύλιππος έδωσε την επιλογή της ανακωχής στους Αθηναίους, αν δέχονταν, φυσικά, να παραιτηθούν από τα δικαιώματά τους στη Σικελία. Τους έδωσε διορία πέντε ημερών, ωστόσο οι Αθηναίοι αρνήθηκαν να συναινέσουν. Έτσι και οι δυο πλευρές άρχισαν να προετοιμάζονται για μάχη.<sup>154</sup> Βλέποντας, όμως τους Αθηναίους να μην ανταποκρίνονται στην πρόταση του, άρχισε να ετοιμάζεται για μάχη. Ανέλαβε αμέσως την καθοδήγηση των Συρακουσών και

---

<sup>151</sup> Kagan, D. (2004), 41-416

<sup>152</sup> Θουκ. 7, 2, 1-2

<sup>153</sup> Finley, J. (2013), 238

<sup>154</sup> Θουκ. 7, 3, 1-2



αφού τους ενθάρρυνε, τους προέτρεψε να προχωρήσουν στην ανέγερση ενός τρίτου αντιτειχίσματος, ώστε να ανακόψουν την πορεία του αθηναϊκού τείχους προς το Τρωγίλο. Παράλληλα, προχώρησε και στην κατάληψη του φρουρίου στο Λάβδαλο, εξολοθρεύοντας όλους τους Αθηναίους που το επάνδρωναν, με αποτέλεσμα να ενισχύσει ακόμη περισσότερο την άμυνά του.

Από την αντίπερα όχθη, οι Αθηναίοι, καθοδηγούμενοι από τον Νικία, έδρασαν για άλλη μια φορά σπασμωδικά. Αντί να ολοκληρώσουν την κατασκευή του δικού τους τείχους, ώστε να αναχαιτίσουν την κατασκευή του αντιτειχίσματος του Γυλίππου, έχτισαν τρία οχυρά στο Πλυμμήριον. Η θέση της συγκεκριμένης τοποθεσίας ήταν μειονεκτική, καθώς δυσκόλευε το έργο του ανεφοδιασμού αλλά διαίρεσε επικίνδυνα και τις δυνάμεις του Νικία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, ο Νικίας να αποφασίσει τη μετεγκατάσταση του αθηναϊκού στρατεύματος στο Πλημμύριον. Αφού πλέον, διέθετε μια ασφαλή βάση, αποφάσισε και την αποστολή 20 πλοίων, προκειμένου να αναχαιτίσουν τον κορινθιακό στόλο που κατευθυνόταν προς τη Σικελία.

Εν τω μεταξύ, ο Γύλιππος συνέχιζε την κατασκευή του τείχους δια μέσου των Επιπολών, χρησιμοποιώντας τα υλικά που οι Αθηναίοι είχαν συγκεντρώσει για την ανέγερση του δικού τους τείχους. Παράλληλα, οδήγησε το στράτευμά του σε μάχη κατά των Αθηναίων. Ωστόσο, η επιλογή της θέσης μάχης ήταν λανθασμένη, καθώς διεξήχθη ανάμεσα στα τείχη, γεγονός που εμπόδιζε τους Συρακούσιους να αξιοποιήσουν τη δύναμη του ιππικού τους. Έτσι, οι Αθηναίοι κέρδισαν τη μάχη, με τον Γύλιππο να παίρνει την ευθύνη της ήττας. Όταν, δόθηκε ξανά η ευκαιρία, ο Γύλιππος οδήγησε το στράτευμα του σε μια δεύτερη μάχη. Αυτή τη φορά, ο Σπαρτιάτης στρατηγός παράταξε τους στρατιώτες του μακριά από τα στενά τείχη, ώστε να αξιοποιήσει το πλεονέκτημα του ιππικού του. Το ιππικό των Συρακουσών αποδείχτηκε καθοριστικό στην κατατρόπωση της αριστερής πτέρυγας των Αθηναίων, οι οποίοι απέφυγαν την πανωλεθρία καταφεύγοντας στον «Κύκλο». Επιπλέον, κατάφεραν να κόψουν με το αντιτείχισμά τους το πολιορκητικό τείχος των Αθηναίων. Αυτή η κίνηση αποδείχτηκε εξαιρετικά καθοριστική για την έκβαση της εκστρατείας, καθώς οι Αθηναίοι δεν μπορούσαν πια να εκπληρώσουν το σχέδιο τους και να αποκόψουν τις Συρακούσες<sup>155</sup>. Τέλος, η άφιξη 12 επιπλέον τριηρών από την Κόρινθο

---

<sup>155</sup> Kagan,D. (2004), 417-421

και τους συμμάχους της, καθοδηγούμενες από το στρατηγό Ερασινίδα, ενίσχυσε ακόμη περισσότερο τις στρατιωτικές δυνάμεις των Συρακουσίων, ενώ οι 2.400 άνδρες που τις επάνδρωναν συνείσφεραν σημαντικά στην ολοκλήρωση του αντιτειχίσματος στις Επιπολές. Αυτή η αξιόλογη ναυτική ενίσχυση ενθάρρυνε τους Συρακούσιους να προκαλέσουν τον εχθρό σε ναυμαχία<sup>156</sup>.

Ο Νικίας, όντας άρρωστος και βλέποντας την κατάσταση για το αθηναϊκό στράτευμα να δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο, έστειλε επιστολή προς την Εκκλησία του Δήμου, στην οποία έκανε αναφορά των τελευταίων εξελίξεων στη Σικελία. Παράλληλα, ζήτησε ενίσχυση τόσο ισχυρή, όσο και η πρώτη. Αναφέρθηκε λεπτομερώς στην άφιξη βοήθειας από την Πελοπόννησο και στην τραγική κατάσταση του αθηναϊκού στόλου, ο οποίος πλέον ήταν ισάριθμος μ' αυτόν του εχθρού. Επιπλέον, επικαλούμενος την αρρώστια του, ζήτησε την ανάκληση του<sup>157</sup>. Η συγκεκριμένη αποστολή που παρατίθεται από τον Θουκυδίδη αντικατοπτρίζει πλήρως το φόβο και την απελπιστική θέση στην οποία βρισκόταν ο Νικίας<sup>158</sup>.

Οι Αθηναίοι όμως ψήφισαν για άλλη μια φορά απερίσκεπτα, καθώς αποφάσισαν υπέρ της αποστολής ενισχύσεων, οι οποίες αποτελούνταν από 73 πλοία, 1.500 οπλίτες και ελαφρά οπλισμένους στρατιώτες. Ωστόσο, αρνήθηκαν την αντικατάσταση του Νικία, αλλά αποφάσισαν να τον πλαισιώσουν με δύο βοηθούς τον Μένανδρο και τον Ευθύδημο. Στη συνέχεια διόρισαν άλλους δύο συστράτηγους τον Ευρυμέδοντα και το Δημοσθένη. Αρχικά έδωσαν εντολή στον Ευρυμέδοντα να αποπλεύσει για τη Σικελία με 10 πλοία και 120 τάλαντα και να μεταφέρει την ενθαρρυντική είδηση της ενίσχυσης. Ο Δημοσθένης έμεινε πίσω για να συγκεντρώσει εκστρατευτικό σώμα από την Αθήνα και τις συμμαχικές πόλεις και θα αναχωρούσε για την Σικελία την άνοιξη του επόμενου χρόνου<sup>159</sup>.

## **Η δεύτερη εκστρατεία**

Την άνοιξη του 413 π.Χ., ενόσω οι Αθηναίοι ήταν απασχολημένοι με το μέτωπο της Σικελίας, οι Σπαρτιάτες, προκαλούμενοι από τις επιδρομές των Αθηναίων

---

<sup>156</sup> Fields, N. (2008), 66

<sup>157</sup> Θουκ. 7, 11-15

<sup>158</sup> Finley, J. (2013), 239

<sup>159</sup> Botsford, Robinson (2015), 265

στα εδάφη της Σπάρτης το καλοκαίρι του 414 π.Χ., προχώρησαν στη λεηλασία της Αττικής ύστερα από προτροπή του Αλκιβιάδη. Την ίδια στιγμή, ο βασιλιάς Άγισ άρχισε να οχυρώνει και να εφοδιάζει με φρουρά το φρούριο στη Δεκέλεια<sup>160</sup>.

Την ίδια εποχή, στη Σικελία, η επιτυχία του Γυλίππου οδήγησε τους Σπαρτιάτες να στείλουν τρία επιπλέον σώματα για ενίσχυση, τα οποία απαρτίζονταν από 600 οπλίτες από τη Σπάρτη, 300 από τη Βοιωτία και 700 από τη Κόρινθο<sup>161</sup>. Από την άλλη, οι Αθηναίοι έστειλαν δύο στόλους από τον Πειραιά, ο ένας υπό την καθοδήγηση του Χαρικλή και ο άλλος υπό τον Δημοσθένη, προκειμένου να επιτεθούν στη Λακωνία με τη βοήθεια του Άργους, ενώ παράλληλα επιστράτευαν τους είλωτες που αυτομολούσαν απ' αυτήν. Στη συνέχεια, ο Χαρικλής επέστρεψε στην Αθήνα, ενώ ο Δημοσθένης θα κατευθύνονταν προς τη Σικελία, όπου θα ένωνε τις δυνάμεις του με εκείνες του Ευρυμέδοντα.

Στο μεταξύ, ο Γύλιππος επέστρεψε στη Σικελία, αφού πέρασε το χειμώνα στρατολογώντας στρατιώτες από τις συμμαχικές πόλεις. Όταν πληροφορήθηκε την άφιξη του νέου αθηναϊκού στρατεύματος, αποφάσισε πως ήταν επιτακτική ανάγκη να πλήξει τους Αθηναίους πριν την άφιξη του Δημοσθένη, τώρα που ήταν ακόμη ευάλωτοι. Γι' αυτό παρότρυνε τους Συρακούσιους με την υποστήριξη του Ερμοκράτη να επιτεθούν αιφνιδιαστικά στον αθηναϊκό στόλο. Πρώτος στόχος του Γυλίππου ήταν να κινηθεί εναντίον των οχυρών στο Πλυμμήριον. Μόλις ολοκλήρωσαν τις προετοιμασίες για τη ναυμαχία, ο Γύλιππος παράταξε 80 τριήρεις στο ακρωτήρι του Πλημμυρίου, οι οποίες ήρθαν αντιμέτωπες με 60 αθηναϊκά πλοία. Οι Συρακούσιοι, αν και υπερτερούσαν αριθμητικά, τελικά ηττήθηκαν εξαιτίας της απειρίας τους. Όμως, ο Γύλιππος εκμεταλλευόμενος το γεγονός ότι η φρουρά των οχυρών ήταν απασχολημένη με τη ναυμαχία, διέταξε επίθεση από την ξηρά και χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία κατέλαβε τα τρία οχυρά και τον έλεγχο του Πλυμμηρίου<sup>162</sup>. Το στρατιωτικό κόστος για τους Αθηναίους ήταν τεράστιο, καθώς κατασχέθηκαν όλες οι προμήθειες και τα ναυτικά εφόδια, συμπεριλαμβανομένων των εξοπλισμό 40 τριηρών, καθώς και 3 τριήρεις που είχαν συρθεί στη στεριά. Πλέον, οι Αθηναίοι δεν είχαν κανένα τρόπο ανεφοδιασμού.<sup>163</sup> Επίσης, η απώλεια του Πλημμυρίου θα δυσχέραινε την ανάπτυξη των ναυτικών τους ικανοτήτων, καθώς απ' εδώ και πέρα δεν διέθεταν αρκετά

<sup>160</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 458

<sup>161</sup> Fields, N. (2008), 68-69

<sup>162</sup> Θουκ. 7, 22-23

<sup>163</sup> Kagan, D. (2004), 433-434

εκτεταμένο χώρο, γεγονός που τους έφερε σε ιδιαίτερα μειονεκτική θέση. Πλέον είχαν απέναντι τους έναν οξυδερκή αντίπαλο με ναυτική εμπειρία.<sup>164</sup> Το κυριότερο όμως απ' όλα, όπως αναφέρει ο Θουκυδίδης, ήταν ότι η απώλεια του Πλημμυρίου είχε σκορπίσει κατάπληξη και αθυμία στο στρατό<sup>165</sup>.

Μετά τη ναυμαχία, οι Συρακούσιοι έστειλαν ένα πλοίο στην Πελοπόννησο για να δώσει αναφορά για τις επιτυχίες τους, ενώ παράλληλα έστειλαν μια ναυτική μοίρα στην Ιταλία, προκειμένου να επιτεθεί σε σκάφη που μετέφεραν προμήθειες και εφόδια στους Αθηναίους.

Ο Γύλιππος, μαθαίνοντας ότι η αποστολή του Ευρυμέδοντα και του Δημοσθένη ήταν καθοδόν για την Ιταλία, θέλησε να επαναλάβει μια ταυτόχρονη επίθεση από στεριά και θάλασσα. Αυτή τη φορά όμως, οι Συρακούσιοι θέλοντας να ξεπεράσουν την παραδοσιακή υπεροχή των Αθηναίων στη θάλασσα, αποφάσισαν να σχεδιάσουν εκ νέου τα πλοία τους βασιζόμενοι σ' ένα νέο τύπο πλοίου που είχε επινοηθεί από τον Πολυάνθη κατά τη διάρκεια μιας ναυμαχίας στην Κόρινθο<sup>166</sup>. Οι Συρακούσιοι αποφάσισαν να διαμόρφωσουν τα πλοία τους με μια καινοτομία στην αρματωσιά τους, προκειμένου να εκμεταλλευτούν καλύτερα τις συνθήκες σύρραξης. Ενίσχυσαν λοιπόν τις πλώρες, με αποτέλεσμα να μην συμφέρει να εμβολιστούν από την πλώρη, αλλά ούτε και να γίνει μια σύγκρουση πλώρη με πλώρη<sup>167</sup>. Ωστόσο, τα συγκεκριμένα πλοία προορίζονταν για χρήση σε περιορισμένο χώρο, όπως ήταν το λιμάνι των Συρακουσών. Αυτά ήταν και τα πλοία, με τα οποία κέρδισαν τη δεύτερη τους νίκη<sup>168</sup>. Τα πλοία αυτά σε συνδυασμό με τις τοπογραφικές συνθήκες έκαναν τη διαφορά στην τακτική των Συρακουσίων.<sup>169</sup> Αρχικά, ο Γύλιππος με χερσαίες δυνάμεις επιτέθηκε στο διπλό τείχος των Αθηναίων. Οι Αθηναίοι, έχοντας στραμμένη την προσοχή στην άμυνα των τειχών, δεν περίμεναν ταυτόχρονη επίθεση από ξηρά και θάλασσα, με αποτέλεσμα να πιαστούν απροετοίμαστοι όταν ο στόλος των Συρακουσίων κατέπλευσε εναντίον τους. Παρόλα αυτά, κατάφεραν να επανδρώσουν

---

<sup>164</sup> Romilly, J. (1988), 150

<sup>165</sup> Θουκ. 7, 24, 3

<sup>166</sup> Στη ναυμαχία του Κορινθιακού κόλπου, ο Κορίνθιος ναύαρχος Πολυάνθης διέθετε 30 πλοία έναντι 33 του Αθηναίου Δίφιλου. Σκεπτόμενος λοιπόν πως θα υπερκεράσει τη θαλάσσια υπεροχή των Αθηναίων, εφάρμοσε μια νέα τακτική. Εφοδίασε τις τριήρεις του με ενισχυμένες επωτίδες, με αποτέλεσμα να διαλύει τις αδύναμες επωτίδες των Αθηναίων κάθε φορά που έχοντα καταπάνω του. Έτσι, οι Πελοποννήσιοι κατέκτησαν μια νίκης στρατηγικής, καθώς χάρη στην ευρηματικότητα του Πολυάνθη κατάφεραν να αχρηστεύσουν 7 αθηναϊκές τριήρεις.

<sup>167</sup> Romilly, J. (1988), 150

<sup>168</sup> Finley, J. (2013), 242-243

<sup>169</sup> Romilly, J. (1988), 151

75 πλοία, τα οποία ήρθαν αντιμέτωπα με 80 τριήρεις του εχθρού. Η πρώτη μέρα πέρασε χωρίς κάποιο αξιόλογο αποτέλεσμα. Την επόμενη μέρα δεν έγινε μάχη και ο Νικίας επωφελήθηκε από την κατάσταση για να προετοιμαστεί για μια νέα επίθεση. Την τρίτη μέρα, οι Συρακούσιοι προχώρησαν σε νέα επίθεση, αλλά για μεγάλο μέρος της μέρας δεν επικρατούσε κανένας από τους δυο στόλους. Ο Νικίας βλέποντας πως οι Αθηναίοι δυσκολεύονταν να ελιχθούν και να αποφύγουν τη σύγκρουση με τους Συρακούσιους, αποφασίζει να βάλει φορτηγά πλοία να αγκυροβολήσουν μπροστά από το στρατόπεδο, ώστε αν κάποιο από τα αθηναϊκά πλοία βρίσκονταν σε ανάγκη να μπορέσει να καταφύγει εκεί<sup>170</sup>. Τελικά, οι Συρακούσιοι αποσύρθηκαν και αποβιβάστηκαν στην παραλία για να γευματίσουν, με τους Αθηναίους να κάνουν το ίδιο θεωρώντας πως η μάχη είχε λήξει. Ωστόσο μετά από λίγο οι Συρακούσιοι πραγματοποίησαν νέα επίθεση και κατέστρεψαν μεγάλο μέρος του αθηναϊκού στόλου. Στη ναυμαχία, οι Συρακούσιοι, εκμεταλλευόμενοι το γεγονός ότι οι Αθηναίοι δεν μπορούσαν να επωφεληθούν από τη δεξιοτεχνία των ελιγμών στο στενό χώρο του Μεγάλου Λιμένα, εμβόλισαν και βύθισαν 7 αθηναϊκές τριήρεις<sup>171</sup>. Έτσι λοιπόν, το σχέδιο των Συρακουσίων πέτυχε, βγάζοντας τους νικητές από τη σύγκρουση εναντίον των αθηναϊκών πλοίων. Ωστόσο, δεν μπόρεσαν να τους καταστρέψουν ολοκληρωτικά, καθώς το αντισχέδιο του Νικία εμπόδισε την καταδίωξη τους.<sup>172</sup>

## Η άφιξη του Δημοσθένη και η μάχη στις Επιπολές

Εν συνεχεία, ο Δημοσθένης και ο Ευρυμέδοντας κατέφτασαν στο Μεγάλο Λιμάνι με τη δεύτερη αποστολή των Αθηναίων, η οποία αποτελούνταν από 73 τριήρεις που μετέφεραν 5.000 οπλίτες, πολλούς ακοντιστές και τοξότες, μαζί με προμήθειες για όλους<sup>173</sup>. Η ισχυρή αθηναϊκή ενίσχυση, όπως ήταν φυσικό, προκάλεσε μεγάλη εντύπωση στους Συρακουσίους. Συνειδητοποίησαν ότι το τέλος των δοκιμασιών της πόλης τους δεν είχε φτάσει ακόμη, καθώς ούτε η κυριαρχία των

---

<sup>170</sup> Romilly, J. (1988), 153

<sup>171</sup> Fields, N. (2008), 70

<sup>172</sup> Romilly, J. (1988), 154

<sup>173</sup> Fields, N. (2008), 70

Σπαρτιατών στο οχυρό της Δεκελείας εμπόδισε τους Αθηναίους να στείλουν νέο εκστρατευτικό σώμα που είχε την ίδια δύναμη με το πρώτο<sup>174</sup>.

Ο Δημοσθένης, θέλοντας να εκμεταλλευτεί το φόβο που επικρατούσε τις τάξεις των Συρακουσών, υποστήριξε την πραγματοποίηση μιας άμεσης επίθεσης και να μην αδρανήσουν, όπως είχε πράξει ο Νικίας κατά την άφιξή του, δίνοντας τους έτσι τη δυνατότητα να προετοιμαστούν. Εδώ ο Θουκυδίδης χρησιμοποιεί τις σκέψεις του Δημοσθένη για να επικρίνει τον Νικία. Τον κατηγορεί έτσι έμμεσα για νωθρότητα<sup>175</sup>. Έτσι λοιπόν, ο Δημοσθένης πρότεινε επίθεση και κατάληψη του τρίτου αντιτειχίσματος πάνω από τις Επιπολές, καθώς θεωρούσε πως μια τέτοια νίκη θα τον οδηγούσε στην κατάκτηση της Σικελίας. Με χρήση πολιορκητικών μηχανών προσπάθησε να καταλάβει το τείχος, ωστόσο οι Συρακούσιοι κατάφεραν να τις πυρπολήσουν, ενώ και οι άλλες επιθέσεις αποκρούστηκαν.

Τότε ο Δημοσθένης κατάλαβε πως οποιαδήποτε προσπάθεια γινόταν υπό το φως της μέρας, δεν θα είχε αποτέλεσμα, γεγονός που τον οδήγησε στην απόφαση μιας νυχτερινής επίθεσης. Στην αρχή, το σχέδιο του Δημοσθένη είχε επιτυχία, καθώς αιφνιδίασαν τον εχθρό και κατέλαβαν το φρούριο του Ευρυάλου. Οι Αθηναίοι, εκμεταλλευόμενοι την ορμητικότητα τους, έσπευσαν να προχωρήσουν ακόμη περισσότερο, ώστε να εξασφαλίσουν το αντιτείχισμα. Αλλά, η βιασύνη τους να εκμεταλλευτούν τον αιφνιδιασμό του αντιπάλου, σε συνδυασμό με μια σύγκρουση με τους Θεσπιείς είχε ως αποτέλεσμα ένα μέρος της δύναμew τους να αναχαιτιστεί. Τότε προκλήθηκε μεγάλη σύγχυση στους Αθηναίους, οι οποίοι εξαιτίας της νύχτας δεν μπορούσαν να διακρίνουν το φίλο από τον εχθρό. Τα αθηναϊκά στρατεύματα δεν άργησαν να τραπούν σε φυγή και η επικείμενη καταστροφή ήταν αναπόφευκτη<sup>176</sup>.

Αυτές οι αποτυχίες καταρράκωσαν το φρόνημα του αθηναϊκού στρατεύματος. Η άφιξη του Δημοσθένη δεν μετέβαλλε τις συνθήκες στο στρατόπεδο των Αθηναίων, γεγονός που φαίνεται και στο λόγο του Θουκυδίδη. Ο ιστορικός δεν υιοθέτησε καμία νέα ερμηνεία της ναυτικής τακτικής.<sup>177</sup> Ο Δημοσθένης, αφού κατάλαβε πως δεν μπορούσε να κερδίσει τίποτα περισσότερο εκεί, τάχθηκε υπέρ της άμεσης αναχώρησης, όσο ακόμα εξουσίαζαν τη θάλασσα. Στο πλευρό του Δημοσθένη

---

<sup>174</sup> Finley, J. (2013), 243

<sup>175</sup> Gomme, A. W., Andrewes, A., Dover, K. J. (1970), 419

<sup>176</sup> Kagan, D. (2004), 440-441

<sup>177</sup> Romilly, J. (1988), 154

τάχθηκε και ο Ευρυμέδοντας. Ωστόσο ο Νικίας αρνήθηκε να φύγει, καθώς φοβόταν για την υστεροφημία του και για το τι θα έλεγαν οι στρατιώτες γι' αυτόν όταν θα έφταναν στην Αθήνα. Φοβόταν ότι θα παραπεμφθεί σε δίκη, στην οποία θα καταδικάζονταν σε θάνατο. Παράλληλα, ήλπιζε ότι η οικονομική στενότητα των Συρακουσών θα καθιστούσε την πόλη ανίκανη να συνεχίσει τον πόλεμο. Τελικά, επικράτησε η εισήγηση του Νικία, καθώς ο Μένανδρος και ο Ευθύδημος<sup>178</sup> τάχθηκαν με το μέρος του. Ο Δημοσθένης συμβιβάστηκε με την πρόταση, ωστόσο πρότεινε να μεταφερθούν στη Θάψο ή την Κατάνη, προκειμένου να οργανώνουν επιδρομές στη σικελική ύπαιθρο που θα ευνοούσε τα αθηναϊκά πλοία. Όμως, και αυτή η πρόταση απορρίφθηκε από τον Νικία, με αποτέλεσμα να παραμείνουν στη Σικελία.

Παρόλα αυτά, η είδηση της άφιξης νέων ενισχύσεων από την Πελοπόννησο έκαμψε τις αντιρρήσεις του Νικία για υποχώρηση. Αλλά τη μέρα της αναχώρησης έγινε έκλειψη της πανσελήνου, γεγονός που θεωρήθηκε κακός οιωμός για τους Αθηναίους. Επιπλέον, ο Νικίας που ήταν ιδιαίτερα δεισιδαίμων και απέδιδε εξαιρετική σημασία στους οιωμούς, αφού συμβουλευτήκε ένα μάντη, αποφάσισε να αναβάλει την αναχώρησή του για τις επόμενες 27 ημέρες<sup>179</sup>.

Οι Συρακούσιοι, έχοντας πληροφορηθεί για τη πρόθεση των Αθηναίων να αποπλεύσουν για την πατρίδα τους, αποφάσισαν να μην χαλαρώσουν και να τους προκαλέσουν σε μια νέα ναυμαχία. Έτσι, οι Συρακούσιοι ξεκίνησαν να επιτίθενται από ξηρά και θάλασσα. Παράταξαν 76 πλοία για να επιτεθούν, ενώ οι Αθηναίοι έστειλαν 86 δικά τους για να αντικρούσουν. Κατά τη διάρκεια της ναυμαχίας ο Ευρυμέδοντας σκοτώθηκε στην προσπάθεια του να εκτελέσει τη διάταξη του κυκλωτικού ελιγμού. Τελικά, οι Αθηναίοι ηττήθηκαν για άλλη μια φορά και αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν. Ο Γύλιππος κατεδίωξε τους Αθηναίους κατά μήκος του βάλτου της Λυσιμελείας, αλλά απωθήθηκε με τη βοήθεια των Ετρούσκων. Ωστόσο, οι Συρακούσιοι κατάφεραν να κυριεύσουν 18 πλοία.

Η ήττα αποθάρρυνε ακόμη περισσότερο το αθηναϊκό στράτευμα. Πλέον, η απόδραση ήταν μονόδρομος για τους Αθηναίους, ωστόσο οι Συρακούσιοι κλείνοντας όλες τις θαλάσσιες εξόδους, κατέστησαν σαφές ότι κάτι τέτοιο ήταν ανέφικτο. Είχαν

---

<sup>178</sup> Οι δύο άνδρες που είχαν επιλεγεί από την Εκκλησία του Δήμου για να πλαισιώνουν ως βοηθοί τον ασθενή Νικία

<sup>179</sup> Kagan, D. (2004), 442-445

αποκλείσει το στόμιο του Μεγάλου Λιμένα τοποθετώντας μια γραμμή από τριήρεις και μικρότερα πλοία. Οι Συρακούσιοι πλέον δεν επιθυμούσαν απλώς την σωτηρία της πόλης τους, αλλά ήθελαν να εξασφαλίσουν την πλήρη εξολόθρευση του αθηναϊκού στρατεύματος, γεγονός που θα τους επέφερε δόξα και τιμές. Οι Αθηναίοι, καταλαβαίνοντας τις προθέσεις των Συρακουσών και βλέποντας ότι ο μόνος τρόπος για να επιστρέψουν στην Αθήνα ήταν από τη μεριά της θάλασσας, αποφάσισαν να ετοιμαστούν για την τέταρτη και τελική ναυμαχία<sup>180</sup>.

Οι Αθηναίοι επάνδρωσαν για τη ναυμαχία 110 πλοία, τα οποία εφοδίασαν με σιδερένιες αρπάγες, προκειμένου να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις επωτίδες του αντιπάλου. Λίγο πριν επιβιβαστούν, ο Νικίας αποκάλυψε την καλύτερη πλευρά του χαρακτήρα του και ανέλαβε να ενθαρρύνει ξεχωριστά τον κάθε τριήραρχο μιλώντας τους για πράγματα που είναι πιο κοντά στη ζωή τους. Έτσι λοιπόν, οι Αθηναίοι κινήθηκαν κατευθείαν προς την είσοδο, όπου ήρθαν αντιμέτωποι με 76 τριήρεις των Συρακουσίων<sup>181</sup>. Ακολούθησαν τρομερές συγκρούσεις στον περιορισμένο χώρο του λιμένα, με αποτέλεσμα να επικρατήσει μια απερίγραπτη σύγχυση. Τα ακόντια, τα βέλη και οι πέτρες έπεφταν βροχή, ενώ τα πλοία εμβόλιζαν το ένα το άλλο. Οι θόρυβοι των συγκρούσεων ήταν τέτοιοι που δεν άφηναν τις διαταγές των αξιωματικών να ακουστούν<sup>182</sup>. Τελικά, έπειτα από πολύωρη μάχη οι Αθηναίοι νικήθηκαν και τράπηκαν σε φυγή.

Μετά απ' αυτή την ήττα, μόνο ο Δημοσθένης διατήρησε την ψυχραιμία του και παρατήρησε ότι διέθεταν ακόμη 60 πλοία σε σχετικά καλή κατάσταση, σε αντίθεση με τους αντιπάλους που είχαν μόνο 50. Πρότεινε λοιπόν να επιχειρήσουν μια νέα έξοδο από το λιμάνι τα ξημερώματα. Όμως, τα πληρώματα αρνήθηκαν να επιβιβαστούν αφού το ηθικό τους είχε καταρρακωθεί. Γι' αυτό το λόγο αποφασίστηκε να διαφύγουν δια της ξηράς<sup>183</sup>.

---

<sup>180</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 460-462

<sup>181</sup> Finley, J. (2013), 247

<sup>182</sup> Θουκ. 7, 70, 5-7

<sup>183</sup> Kagan, D. (2004), 451



## Η τελική υποχώρηση

Οι Αθηναίοι, πληγωμένοι και αποθαρρημένοι, ξεκίνησαν να κατευθύνονται προς την Κατάνη, η οποία παρέμενε πιστή σύμμαχος των Αθηνών, για να βρουν καταφύγιο και να ανεφοδιαστούν. Από την άλλη, οι Συρακούσιοι έστησαν τρόπαιο και πανηγύριζαν για τη νίκη τους. Ωστόσο, ο Ερμοκράτης, φοβούμενος την επανάκαμψη των Αθηναίων, θέλησε να τους εξολοθρεύσει πλήρως. Έτσι, με την υποστήριξη του Γυλίππου σχεδίασε ένα τέχνασμα για να καθυστερήσει την αναχώρηση και να αποκλείσει κάθε δίοδο διαφυγής. Έστειλε λοιπόν μερικούς ιππείς, οι οποίοι προσποιούμενοι ότι ήθελαν να προδώσουν τη πόλη τους, συμβούλεψαν τον Νικία να μην μετακινηθούν κατά τη διάρκεια της νύχτας, καθώς δεν θα ήταν ασφαλές. Ο Νικίας, παρά την ασθένεια του και τους αφόρητους πόνους, αναδείχτηκε όσο ποτέ ως τώρα και εμπύχωσε το άθλιο πλήθος εμφυσώντας τους την ελπίδα.

Σχεδίαζαν να κινηθούν δυτικά στον ποταμό Άναπο και από εκεί να κατευθυνθούν βόρεια προς την Κατάνη. Ωστόσο, οι Συρακούσιοι τοποθετούσαν συνεχώς εμπόδια, με αποτέλεσμα να καθυστερούν. Οι Αθηναίοι, βλέποντας το σχέδιό τους να μην προχωράει, αποφάσισαν να παραιτηθούν από την προσπάθεια και να κινηθούν προς την αντίθετη κατεύθυνση, αιφνιδιάζοντας έτσι τους Συρακουσίους. Τα τάγματα του Δημοσθένη και του Νικία χωρίστηκαν, προκειμένου να αποφύγουν τις πιέσεις των Συρακουσών. Εν τέλει, οι Συρακούσιοι κατάφεραν να περικυκλώσουν τον Δημοσθένη και τους 6.000 άνδρες του και τους ανάγκασαν ύστερα από μια νέα μάχη να παραδοθούν. Στο μεταξύ, οι Συρακούσιοι πληροφόρησαν το Νικία για την αιχμαλώτιση του στρατεύματος του Δημοσθένη και τον προέτρεψαν να παραδοθεί. Ο Νικίας πρότεινε να καλύψει η Αθήνα το κόστος του πολέμου και υποστήριξε ότι θα έδινε έναν όμηρο για κάθε τάλαντο που θα χρωστούσε η Αθήνα. Οι Συρακούσιοι αρνήθηκαν και επιτέθηκαν κατά του στρατεύματος του Νικία. Την επόμενη μέρα, οι Αθηναίοι κατάφεραν να φτάσουν στον ποταμό Ασσίναρο, λιμοκτονώντας. Μόλις έφτασαν εκεί, οι σικελικές δυνάμεις εξολόθρευσαν ότι είχε απομείνει από το μεγαλειώδες στράτευμα των Αθηνών. Ο Νικίας παραδόθηκε προσωπικά στον Γύλιππο και μόνο τότε ο Σπαρτιάτης στρατηγός διέταξε το τέλος της σφαγής.<sup>184</sup>

---

<sup>184</sup> Kagan, D. (2004), 452-458

Ο Νικίας και ο Δημοσθένης εκτελέστηκαν χωρίς δίκη. Παρά την επιθυμία του Γυλίππου, που ήθελε να τους γυρίσει στη Σπάρτη και ιδιαίτερα τον Δημοσθένη, ο οποίος ήταν μισητός εχθρός της Σπάρτης από τον καιρό της εκστρατείας στην Πύλο. Οι περισσότεροι αιχμάλωτοι στάλθηκαν στα λατομεία της Αγραδίνης, όπου ήταν καταδικασμένοι να υπομένουν βασανιστήρια. Μόνο ορισμένοι τυχεροί κατάφεραν να σωθούν, αφού πουλήθηκαν ως δούλοι.<sup>185</sup> Έτσι οικτρά, τελείωσε η Σικελική εκστρατεία που με τόσο ενθουσιασμό είχε ξεκινήσει.

---

<sup>185</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 464

## ΔΗΜΗΓΟΡΙΕΣ ΝΙΚΙΑ ΚΑΙ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗ

Ο Θουκυδίδης προτού ξεκινήσει την εξιστόρηση των γεγονότων της αθηναϊκής εκστρατείας στη Σικελία, επικεντρώνεται στη προσωπικότητα του Νικία, ο οποίος χωρίς αμφιβολία καθόρισε τη διεξαγωγή της. Έτσι λοιπόν, πριν αρχίσει η Σικελική εκστρατεία ο Θουκυδίδης δίνει μεγάλη προσοχή στις δημηγορίες του Νικία και του Αλκιβιάδη, που εκφωνήθηκαν κατά τη διάρκεια της συνέλευσης της Εκκλησίας του Δήμου. Στις δημηγορίες των δυο ανδρών φαίνονται ξεκάθαρα οι αντίθετες πολιτικές απόψεις και η διαφορά των προσωπικοτήτων τους. Ο Θουκυδίδης παρουσιάζει τη μεγάλη σύγκρουση απόψεων για την απόφαση που έχει παρθεί, του Νικία και του Αλκιβιάδη. Παρουσιάζει δυο αντιθετικές δημηγορίες, χωρίς να παρεμβαίνει προσωπικά ο ίδιος. Ωστόσο η παρουσία του είναι εμφανής μέσα από τη δομή που δίνει στις δυο δημηγορίες, καθώς βάζει τη μία να αναμετράται με την άλλη, παραθέτει επιχείρημα προς επιχείρημα χρησιμοποιώντας παράλληλα όλα τα μέσα μιας επιδέξιας διαλεκτικής<sup>186</sup>. Στους λόγους του Νικία και του Αλκιβιάδη, στο πρώτο μέρος της αγόρευσής τους ο μιν πρώτος, παρότι έχει εκλεχθεί στρατηγός, αντιτίθεται στην εκστράτευση, σε αντίθεση με τον Αλκιβιάδη, ο οποίος υποκινεί την εκστρατεία και προσπαθεί να παρασύρει τον λαό προς τις δικές του επιθυμίες. Στο δεύτερο μέρος των δημηγοριών τους, κάνουν προσωπικές επιθέσεις ο ένας εναντίον του άλλου, με αποτέλεσμα να καταλαμβάνουν τη διπλάσια έκταση απ' αυτή του πρώτου μέρους, καθώς αρχικά χρειάζεται να αναιρεθούν τα επιχειρήματα του αντιπάλου, ενώ στη συνέχεια ακολουθεί η αναστροφή τους.<sup>187</sup>

Πρώτος, ο Νικίας παίρνει το λόγο. Αναφέρει με δραματικό τρόπο τη τρέχουσα διπλωματική και στρατιωτική κατάσταση της Αθήνας. Παρουσιάζει τους κινδύνους που ενέχει μια τέτοια εκστρατεία και ιδιαίτερα σε περίπτωση αποτυχίας. Ισχυρίζεται

---

<sup>186</sup> Romilly, J. (1988), 235

<sup>187</sup> Romilly, J. (1988), 195

ότι μια αποτυχημένη εκστρατεία στη Σικελία όχι μόνο θα ευνοούσε τους εχθρούς της στην Ελλάδα, αλλά θα προκαλούσε και την αποστολή του σικελικού στόλου στο πλευρό των Αθηναίων. Αυτό το επιχείρημα διατυπώνεται και από τον Αλκιβιάδη, αλλά ως επιχείρημα αυτή τη φορά. Εκθέτει την άποψη ότι οι Αθηναίοι πρέπει να επιτεθούν, προκειμένου να μην κινδυνέψουν από ένα τέτοιο ενδεχόμενο.<sup>188</sup> Τονίζει ότι σε περίπτωση παραστρατήματος, όλοι θα σταθούν στο πλευρό των Σικελών και η Αθήνα θα βρεθεί εκτεθειμένη. Επομένως, θα ήταν προτιμότερο να φερθούν με σύνεση και να αποφύγουν ένα τόσο ριψοκίνδυνο εγχείρημα. Υποστηρίζει πως από τη στιγμή που η κατάσταση στην Αθήνα είναι αβέβαιη, καθώς η πόλη δεν είχε συνέλθει από τις προηγούμενες εχθροπραξίες, θα ήταν πιο λογικό η πόλη να εξασφαλίσει πρώτα αυτά που έχει<sup>189</sup>. Επισημαίνει ότι η Αθήνα πρέπει πρώτα να διατηρήσει όσα έχει και να μην ριψοκινδυνέψει τα έτοιμα για αβέβαια και μελλοντικά πράγματα. («μη τοῖς ἐτοίμοις περὶ τῶν ἀφανῶν καὶ μελλόντων κινδυνεύειν»)<sup>190</sup>. Μάλιστα, για να ενισχύσει ακόμη περισσότερο το επιχείρημα του, επικαλείται την προειδοποίηση του Περικλή, ο οποίος ήταν αντίθετος με τις μακρινές περιπέτειες αν δεν είχαν πρώτα εξασφαλιστεί τα υπάρχοντα κεκτημένα<sup>191</sup>. Στη συνέχεια, ο Νικίας προσπαθεί να απαξιώσει την αξία αυτής της εκστρατείας λέγοντας πως σε περίπτωση επιτυχίας η Αθήνα δεν θα είχε τίποτα να κερδίσει. Αντιθέτως, σε περίπτωση που οι Αθηναίοι αποτύγχαναν, τότε οι Συρακούσιοι θα τάσσονταν με μεγάλη ευχαρίστηση στο πλευρό των Σπαρτιατών, περιφρονώντας τη δύναμη της Αθήνας. Έκρινε λοιπόν πως θα ήταν προτιμότερο να μην προχωρήσουν στην ανάληψη καμίας εκστρατείας και να αρκεστούν απλώς με μια επίδειξη δύναμης του αθηναϊκού στόλου στα παράλια της Σικελίας<sup>192</sup>. Στη συνέχεια του λόγου του προσθέτει ένα νέο επιχείρημα, λέγοντας πως κύριο μέλημά τους δεν πρέπει να είναι η βοήθεια στους Εγεσταίους, αλλά πως θα καταφέρουν να προφυλάξουν τη δημοκρατία από το ολιγαρχικό καθεστώς των Σπαρτιατών<sup>193</sup>.

Στα παραπάνω επιχειρήματα του Νικία διακρίνονται ξεκάθαρα η απαισιοδοξία και η διστακτικότητα που τον διακατέχουν. Η ατολμία του είναι εμφανής σε κάθε του πρόταση, καθώς προσπαθεί συνεχώς να φυγομαχήσει.

---

<sup>188</sup> Hornblower S. (2006), 284

<sup>189</sup> Romilly, J. (2009), 280

<sup>190</sup> Θουκ. 6, 9, 3

<sup>191</sup> Finley, J. (2013), 220

<sup>192</sup> Kagan, D. (2004), 374-375

<sup>193</sup> Θουκ. 6, 11, 7

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι ο Νικίας για ακόμη μια φορά προσπαθεί να αποποιηθεί τη στρατηγία και κατ' επέκταση να δοξαστεί. Αποφεύγει να αναλάβει ευθύνες και πράττει όπως και κατά τη διάρκεια των γεγονότων της Πύλου, παραχωρώντας τη δόξα σε κάποιον άλλον. Όπως τονίζει επανειλημμένα ο Θουκυδίδης, ο Νικίας ενδιαφερόταν μόνο για την αποφυγή των συκοφαντιών και τη διατήρηση της καλής του φήμης.<sup>194</sup>

Στο τελευταίο μέρος του λόγου του, ο Νικίας κατακρίνει το βασικό υποστηρικτή της εκστρατείας, τον Αλκιβιάδη και τον τρόπο ζωής του. Υποστηρίζει ότι ενδιαφέρεται μόνο για την προσωπική του δόξα, βάζοντας το συλλογικό συμφέρον σε δεύτερη μοίρα<sup>195</sup>. Ο Νικίας αποφεύγει να τον κατονομάσει, αλλά αναμφίβολα τα λόγια του απευθύνονταν σ' αυτόν («θαυμασθῆ μὲν ἀπὸ τῆς ἵπποτροφίας»).<sup>196</sup> Εξάλλου, εκτός από πολιτικοί αντίπαλοι, υπήρχαν και προσωπικές διαφορές μεταξύ τους.<sup>197</sup> Κατηγορεί τη νεότερη γενιά για την υπερβολική φιλοδοξία που τη διακατέχει και αναπτρώνει το ηθικό των μεγαλύτερων. Τους καλεί να φερθούν με σύνεση και να μην παρασυρθούν από την επιθυμία τους να κατακτήσουν ακόμη περισσότερα, θύματα της οποίας πέφτουν οι νέοι. Επαναλαμβάνει κάποια γενικά στοιχεία από το πρώτο μέρος του λόγου του και παραθέτει τους κινδύνους που θα έχει μια επεκτατική εκστρατεία στη Σικελία και τα πλεονεκτήματα της πρόνοιας.<sup>198</sup>

Στη συνέχεια τον λόγο παίρνει ο Αλκιβιάδης, ο οποίος υπήρξε ένας χαρισματικός νέος που απέρρευε αυτοπεποίθηση και φιλοδοξία. Οι επιτυχίες του στους Ολυμπιακούς αγώνες ανύψωσαν ακόμη περισσότερο το γόητρο του, γεγονός που τον οδήγησε στην εισήγηση της Σικελικής εκστρατείας. Θεώρησε πως ήταν μια μεγάλη ευκαιρία για να αποκτήσει μεγαλύτερη φήμη, δόξα και θαυμασμό ως αρχηγός της εκστρατείας<sup>199</sup>. Στη δημηγορία του, ο Θουκυδίδης καταφέρνει να αποτυπώσει όλα αυτά τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του, γεγονός που φανερώνει και την έκταση της τέχνης του ιστορικού.<sup>200</sup>

---

<sup>194</sup> Finley, J. (2013), 219-220

<sup>195</sup> Romilly, J. (2009), 281

<sup>196</sup> Θουκ. 6, 12, 2

<sup>197</sup> Kagan, D. (1996), 179

<sup>198</sup> Romilly, J. (2009), 281-282

<sup>199</sup> Romilly, J. (1998), 92-93

<sup>200</sup> Finley, J. (2013), 223

Στο πρώτο μέρος του λόγου του, ο Αλκιβιάδης απαντά στην επίθεση του Νικία προς το πρόσωπό του. Ισχυρίζεται ότι αξίζει περισσότερο από κάθε άλλον το αξίωμα του στρατηγού<sup>201</sup>. Υπεραμύνεται του πολυτελούς τρόπου ζωής του, λέγοντας πως η σχεδόν βασιλική του ενέργεια να συμμετάσχει στους Ολυμπιακούς αγώνες με τόσα άρματα, αύξησε τον πλούτο και τη δύναμη της Αθήνας<sup>202</sup>. Ο Αλκιβιάδης φαίνεται να ισχυρίζεται ότι τα δικά του επιτεύγματα δόξασαν τους προγόνους του. Εκείνη την εποχή στους Ολυμπιακούς αγώνες δεν υπήρχαν επίσημες εθνικές ομάδες και αυτοί που συμμετείχαν, πήγαιναν στους αγώνες ως εκπρόσωποι των πόλεων τους. Γι' αυτό και ο Αλκιβιάδης επισημαίνει ότι οι νίκες του στους Ολυμπιακούς αγώνες έφεραν δόξα και αίγλη για την πόλη της Αθήνας.<sup>203</sup> Στο σημείο αυτό αναφέρεται στην πολιτική του δράση, λέγοντας πως κατάφερε να οργανώσει σε συμμαχία τις ισχυρότερες πόλεις της Πελοποννήσου, κίνηση που κατέστρεψε την αυτοπεποίθηση των Λακεδαιμονίων.<sup>204</sup> Ύστερα απ' αυτό το γεμάτο αυτοπεποίθηση και ανωτερότητα ξεκίνημα, παρουσιάζει τις πιθανότητες της επιτυχίας που θα έχει μια ενδεχόμενη εκστρατεία των Αθηναίων στη Σικελία. Περιγράφει τις ελληνικές πόλεις της Σικελίας ως ασταθείς, δεν υπάρχει ενότητα μεταξύ τους, οπότε οι προοπτικές νίκης ήταν αρκετά μεγάλες<sup>205</sup>. Μ' αυτό τον τρόπο αποσιώπησε την προσβλητική κατηγορία του Νικία. Επιπλέον, υποστήριξε πως η δύναμη του αθηναϊκού στόλου ήταν τόσο ισχυρή που σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσαν να αντισταθούν οι κάτοικοι και οι δυνάμεις της Σικελίας.<sup>206</sup> Στη συνέχεια, αντικρούει τα λεγόμενα του Νικία που αφορούσαν την κατάσταση της Ελλάδας, λέγοντας ότι δεν αποτελεί εμπόδιο, καθώς στερούνταν πρωτοβουλίας, αλλά και δύναμης έναντι του ισχυρού αθηναϊκού στόλου της Αθήνας<sup>207</sup>. Κλείνοντας το πρώτο μέρος του λόγου του, ο Αλκιβιάδης αναφέρθηκε στην ιμπεριαλιστική πολιτική της Αθήνας, αναλύοντας τον ηγεμονικό χαρακτήρα της Αθήνας. Τονίζει ότι καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση της κυριαρχίας της, όλα αυτά τα χρόνια, διαδραμάτισε η υποστήριξη των συμμάχων της. Επομένως και τώρα, επισημαίνει πόσο σημαντικό ήταν να στηρίξουν τους συμμάχους της, ώστε να μπορέσουν να συνεχίσουν την επεκτατική τους παράδοση<sup>208</sup>. Ουσιαστικά, για πρώτη

---

<sup>201</sup> Θουκ. 6, 16,1

<sup>202</sup> Finley, J. (2013), 224

<sup>203</sup> Hornblower S. (2006), 291

<sup>204</sup> Θουκ. 6, 16, 6

<sup>205</sup> Romilly, J. (2009), 281

<sup>206</sup> Kagan, D. (1996), 180-181

<sup>207</sup> Θουκ. 6, 17, 8

<sup>208</sup> Θουκ. 6, 18, 2

φορά ο Αλκιβιάδης αποκαλύπτει τους πραγματικούς του σκοπούς για την εκστρατεία. Ο Αλκιβιάδης εκμεταλλευόμενος την υπερβολική φιλοδοξία και αυτοπεποίθηση των Αθηναίων, προσπάθησε να εκπληρώσει τα δικά του όνειρα και πάθη.<sup>209</sup>

Βλέπουμε λοιπόν στα πρώτα μέρη των δημηγοριών τους ότι ο καθένας τους ξεκινά δίνοντας έμφαση στην περιοχή που έχει βαρύτητα γι' αυτόν και που πιστεύει πως θα είναι ευνοϊκή για την άποψη που υποστηρίζει. Έτσι λοιπόν, ο Νικίας αρχίζει κάνοντας αναφορά στην Ελλάδα, ενώ ο Αλκιβιάδης στη Σικελία.<sup>210</sup> Επίσης, στην αρχή του λόγου του βλέπουμε τον Νικία να βασίζει την επιχειρηματολογία του εναντίον της εκστρατείας στη Σικελία πάνω στην άποψη ότι μια ενδεχόμενη αποτυχία θα έχει ολέθριες επιπτώσεις τόσο στα κεκτημένα στη Σικελία, όσο και σ' αυτά στην Ελλάδα. Από την άλλη μεριά, ο Αλκιβιάδης ανταπαντά ότι δεν υπάρχει κανένας λόγος να αποτύχουνε. Βλέπουμε, λοιπόν, τους δυο ρήτορες να ακολουθούν την ίδια μέθοδο στην επιχειρηματολογία τους, ωστόσο μεταβάλλεται η χρονική στιγμή της θεώρησης τους, καθώς ο Αλκιβιάδης τοποθετείται σε προγενέστερη στιγμή απ' αυτή που εξετάζει ο Νικίας.<sup>211</sup>

Στο τελευταίο μέρος της αγόρευσης του, ο Αλκιβιάδης κατηγορεί τον Νικία για ατολμία και απραγμοσύνη<sup>212</sup>, παρουσιάζοντας παράλληλα τους κινδύνους που μπορεί να επιφέρει η τακτική της αδράνειας για μια πόλη τόσο δυναμική όσο η Αθήνα. Θεωρούσε πως μια παθητική πολιτική θα επέφερε σοβαρότατες συνέπειες, καθώς θα αλλοίωνε τα χαρακτηριστικά στα οποία όφειλε η πόλη το μεγαλείο της<sup>213</sup>.

Η αγόρευση του Αλκιβιάδη προκάλεσε τον ενθουσιασμό των Αθηναίων, οι οποίοι πείστηκαν για την ορθότητα της εκστρατείας ακόμη περισσότερο από πριν<sup>214</sup>. Ο Νικίας βλέποντας την αντίδραση των Αθηναίων δεν πτοήθηκε και πήρε ξανά το λόγο, προσπαθώντας να αλλάξει την άποψη των συμπολιτών του. Αυτή τη φορά προσπάθησε να τους αποτρέψει φοβίζοντας τους. Παρουσίασε όλο το μέγεθος της εκστρατείας ζητώντας πολύ περισσότερες δυνάμεις απ' ότι είχαν αρχικά υπολογιστεί<sup>215</sup>. Μ' αυτό το τρόπο επιχείρησε να υπονομεύσει τα λεγόμενα του

---

<sup>209</sup> Kagan, D. (1996), 184-185

<sup>210</sup> Romilly, J. (1988), 198

<sup>211</sup> Romilly, J. (1988), 202

<sup>212</sup> Romilly, J. (2009), 282

<sup>213</sup> Kagan, D. (2004), 376

<sup>214</sup> Θουκ. 6, 19, 1

<sup>215</sup> Kagan, D. (1996), 186

Αλκιβιάδη, κερδίζοντας παράλληλα και το ενδιαφέρον των Αθηναίων. Ωστόσο, η ομιλία του είχε τα αντίθετα αποτελέσματα απ' αυτά που αποσκοπούσε, καθώς η Εκκλησία του Δήμου έλαβε στα σοβαρά τη συμβουλή του και ενέκρινε την ενίσχυση του στρατεύματος<sup>216</sup>.

Πιο αναλυτικά στο δεύτερο λόγο του, ο Νικίας διαψεύδει τους ισχυρισμούς του Αλκιβιάδη, σύμφωνα με τους οποίους η Σικελία ήταν αδύναμη και διαιρεμένη. Παρουσιάζει την πραγματική της έκταση, υποστηρίζοντας πως πρόκειται για έναν πλούσιο και ιδιαίτερα ικανό αντίπαλο, ο οποίος διαθέτετε μεγάλο αριθμό οπλιτών, πολύ ισχυρή επιτόπια τροφοδοσία, καθώς και πολλή μεγάλη δύναμη ιππικού. Γι' αυτό ζήτησε και αύξηση της εκστρατευτικού σώματος, καθώς μόνο τότε θα υπήρχαν πιθανότητες νίκης<sup>217</sup>. Ακόμη και τότε όμως ισχυρίστηκε πως η νίκη θα ήταν αμφίβολη, ελπίζοντας να αποθαρρύνει τον αθηναϊκό λαό. Ο αθηναϊκός λαός όμως, θεώρησε ορθές τις συμβουλές του Νικία, με αποτέλεσμα να εξουσιοδοτήσει πλήρως τους στρατηγούς να αποφασίσουν για το μέγεθος του στρατεύματος. Ο Νικίας στάθηκε ανίκανος να αντικρούσει την απόφαση της Εκκλησίας του Δήμου. Κλείνοντας το λόγο του είχε γίνει υπαίτιος της κολοσσιαίας μεγέθους εκστρατείας, η οποία σε περίπτωση αποτυχίας θα επέφερε την ολική καταστροφή της Αθήνας.<sup>218</sup>

---

<sup>216</sup> Finley, J.(2013), 222

<sup>217</sup> Θουκ. 6, 20-22

<sup>218</sup> Kagan, D. (2004), 379-380



# ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΑΛΚΙΒΙΑΔΗ ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΙΚΕΛΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

## Συμμαχία Σπαρτιατών Περσών με τις ενέργειες του Αλκιβιάδη

Η ήττα των Αθηναίων στη Σικελία αναπτέρωσε την αυτοπεποίθηση των Σπαρτιατών, η οποία τους οδήγησε στη σχεδίαση πιο φιλόδοξων στόχων. Οι Σπαρτιάτες πλέον δεν είχαν ως στόχο την απελευθέρωση των Ελλήνων, αλλά την κατατρόπωση των Αθηναίων<sup>219</sup>. Η εγκατάσταση των Λακεδαιμονίων στο οχυρό της Δεκελείας άσκησε ακόμη μεγαλύτερες πιέσεις στην Αθήνα, καθώς ολόκληρο το νότιο τμήμα της Αττικής βρισκόταν στο έλεος των Σπαρτιατών. Η κατάληψη της Δεκελείας είχε οδυνηρές συνέπειες για τους Αθηναίους. Πιο συγκεκριμένα, δυσκόλεψε την αποστολή προμηθειών, αφού πλέον αναγκάζονταν να τις στέλνουν από την Εύβοια γύρω από τον επικίνδυνο βραχώδες ακρωτήριο του Σουνίου, παρά τη πολύ συντομότερη δια ξηράς οδό. Επιπλέον, οδήγησε στο κλείσιμο των μεταλλείων του Λαυρίου, με αποτέλεσμα να στερήσει από την Αθήνα μια από τις σπουδαιότερες πηγές εισοδήματος<sup>220</sup>.

Ο Αλκιβιάδης εκμεταλλευόμενος την τραγική κατάσταση της Αθήνας, συμβούλεψε τους Σπαρτιάτες να αποσπάσουν τους συμμάχους στα παράλια της Μ. Ασίας, οι οποίοι αποτελούσαν τη δύναμη της ηγεμονίας της<sup>221</sup>. Πράγματι, αρκετές ελληνικές πόλεις εκδήλωσαν τον ενδιαφέρον τους να αποστατήσουν μετά τη καταστροφή της Αθήνας στη Σικελία. Πρώτες η Εύβοια και η Λέσβος<sup>222</sup> απευθύνθηκαν για βοήθεια στο βασιλιά Άγη, που βρισκόταν στη Δεκέλεια, ενώ στη συνέχεια ακολούθησε η Χίος, η οποία απευθύνθηκε κατευθείαν στη Σπάρτη, θέλοντας και αυτή να αποσπαστεί από την αθηναϊκή συμμαχία. Στην αποστολή που έστειλαν οι Χιώτες στη Σπάρτη, υπήρχαν και απεσταλμένοι του Τισσαφέρνη, οι οποίοι υποσχέθηκαν στους

---

<sup>219</sup> Kagan, D. (2004), 471

<sup>220</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 468

<sup>221</sup> Romilly, J. (1998), 143

<sup>222</sup> Θουκ. 8, 5, 1-3

Λακεδαιμόνιους ότι θα εξασφάλιζαν την τροφοδοσία τους αν βοηθούσαν στην αποστασία της Χίου<sup>223</sup>.

Τότε, η Περσία, παρακολουθώντας την εξέλιξη των πραγμάτων στην Ελλάδα, εμφανίζεται πάλι στο ελληνικό προσκήνιο, με κύριο στόχο να επανακτήσει τις παραλιακές πόλεις της Μικράς Ασίας. Τα γεγονότα της Σικελικής καταστροφής, παρακίνησαν από την πλευρά των Περσών τον Τισσαφέρνη, τον σατράπη των Σαρδέων και τον Φαρνάβαζο, τον σατράπη της Φρυγίας, να συνάψουν συμμαχία με τη Σπάρτη, προκειμένου να καταφέρουν να αποσπάσουν τις κτήσεις της Αθήνας στην Ασία. Ο Φαρνάβαζος πρότεινε στους Σπαρτιάτες να αναλάβουν δράση στον Ελλήσποντο, ενώ από την πλευρά του, ο Τισσαφέρνης ζήτησε να συνδράμουν στην αποστασία της Χίου. Τελικά, οι Λακεδαιμόνιοι αν και βρίσκονταν σε δίλημμα ποιες από τις προτάσεις να επιλέξουν, ύστερα από παρέμβαση του Αλκιβιάδη πείστηκαν να υποστηρίξουν το αίτημα της Χίου, καθώς οι Χιώτες διέθεταν αξιόλογο πολεμικό στόλο.<sup>224</sup>

Την άνοιξη του 412 π.Χ., αρχικά οι Σπαρτιάτες έστειλαν μια αποστολή από δέκα τριήρεις υπό την ηγεσία του ναυάρχου Μελαγχρίδα, προκειμένου να πλαισιώσουν το στόλο της Χίου. Ωστόσο, ένας σεισμός άλλαξε τα σχέδια τους, με αποτέλεσμα οι Λακεδαιμόνιοι να στείλουν πέντε τριήρεις αυτή τη φορά υπό την ηγεσία του Χαλκιδέα και να καθυστερήσουν οι προετοιμασίες της εκστρατείας. Αυτή η καθυστέρηση όμως οφειλόταν τόσο σε στρατηγικούς όσο και πολιτικούς παράγοντες. Η ανάληψη της εκστρατείας έπρεπε να εγκριθεί πρώτα από την Πελοποννησιακή Συμμαχία, αφού τα περισσότερα πλοία του στόλου ανήκαν στους συμμάχους της Σπάρτης και βρίσκονταν στον Κορινθιακό κόλπο. Η συμμαχία ενέκρινε την εκστρατεία και αποφάσισε να στείλει μια ναυτική μοίρα με το Χαλκιδέα στη Χίο, ενώ παράλληλα έστειλε και μια δεύτερη ναυτική δύναμη στη Λέσβο. Ταυτόχρονα, η Συμμαχία έκρινε απαραίτητο να στείλει μετά την εκστρατεία στη Λέσβο κάποιες πρόσθετες δυνάμεις στον Ελλήσποντο υπό την ηγεσία του Κλέαρχου<sup>225</sup>. Οι Σπαρτιάτες άργησαν να προχωρήσουν στις συγκεκριμένες κινήσεις, καθώς οι Κορίνθιοι αρνήθηκαν να αποπλεύσουν προτού ολοκληρωθεί η εορτή των Ίσθμιων.

---

<sup>223</sup> Θουκ. 8, 5, 4-5

<sup>224</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 469

<sup>225</sup> Θουκ. 8, 8, 2

Από την πλευρά τους, οι Αθηναίοι εκμεταλλεύτηκαν αυτή την καθυστέρηση και πληροφορήθηκαν για τα σχέδια των Πελοποννησίων και τη συμμαχία τους με τη Χίο, με αποτέλεσμα ο στόλος των Πελοποννησίων να συναντήσει έναν ισάριθμο αθηναϊκό στόλο, όταν έφτασε στη Χίο. Αυτό το γεγονός οδήγησε το στόλο των Πελοποννησίων να επιστρέψει στο λιμάνι του, ενώ οι Αθηναίοι βρήκαν την ευκαιρία να συγκεντρώσουν ακόμη περισσότερα πλοία αυξάνοντας έτσι τις δυνάμεις τους. Στο μεταξύ, οι Σπαρτιάτες ακολούθησαν τα πλοία των Πελοποννησίων και αυτοί με τη σειρά τους έσπευσαν προς το λιμάνι του Σπειραίου, προκειμένου να βρουν καταφύγιο. Όμως, δεν κατάφεραν να εξασφαλιστούν, καθώς οι Αθηναίοι τους επιτέθηκαν από στεριά και θάλασσα. Αρχικά οι Πελοποννήσιοι σκέφτηκαν να κάψουν τα πλοία τους, προκειμένου να μην περιέλθουν στην κατοχή των Αθηναίων. Τελικά, αποφάσισαν να αποσύρουν τα πλοία τους στη στεριά και να απομακρυνθούν μόλις έβρισκαν την κατάλληλη ευκαιρία. Όμως, δεν τα κατάφεραν και οι Αθηναίοι κατέστρεψαν το μεγαλύτερο μέρος του στόλου τους<sup>226</sup>.

Οι Πελοποννήσιοι, όταν πληροφορήθηκαν την ήττα, σκέφτηκαν να ματαιώσουν την ανταρσία στη Χίο, αλλά έπειτα από παρέμβαση του Αλκιβιάδη πείστηκαν να στείλουν πέντε πλοία υπό τη καθοδήγηση του Χαλκιδέα, προτού φτάσει η είδηση των απωλειών. Μάλιστα, σ' ένα απ' αυτά τα πλοία θα επενέβαινε και ο ίδιος γιατί θεωρούσε ότι οι Ίωνες θα πείθονταν πιο εύκολα να αποστατήσουν αν υπήρχε κάποιος που γνώριζε τις αδυναμίες των Αθηναίων<sup>227</sup>. Ο Αλκιβιάδης, όταν έφτασε στη Χίο, κατάφερε να πείσει τους Χιώτες να αποστατήσουν<sup>228</sup>, ενώ λίγο αργότερα ακολούθησαν η αποστασία της Τέως<sup>229</sup>, της Μιλήτου<sup>230</sup>, των Κλαζομενών<sup>231</sup> και των Ερυθρών. Στο τέλος, όλες οι Ιωνικές πόλεις αποστάτησαν, εκτός από τη Σάμο, η οποία παρέμεινε πιστή σύμμαχος της Αθήνας<sup>232</sup>. Αν και εξόριστος, ο Αλκιβιάδης καταφέρνει με την επιδεξιότητα του, να είναι αυτός που μηχανεύεται τα πάντα και που υποκινεί την εξουσία της Σπάρτης εναντίον της Αθήνας<sup>233</sup>.

---

<sup>226</sup> Θουκ. 8, 11, 1-2

<sup>227</sup> Kagan, D. (2004), 481

<sup>228</sup> Θουκ. 8, 14, 2

<sup>229</sup> Θουκ. 8, 16

<sup>230</sup> Θουκ. 8 17, 1-3

<sup>231</sup> Θουκ. 8, 14, 3

<sup>232</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 55-56

<sup>233</sup> Romilly, J. (1998), 149

Αυτό το πετυχημένο ξεκίνημα οδήγησε στη συνθήκη της Μιλήτου μεταξύ Σπάρτης και Περσίας. Μ' αυτή τη συνθήκη, η Σπάρτη αναγνώρισε τα δικαιώματα των Περσών σ' όλες τις κτήσεις που ανήκαν σ' αυτούς και στους προγόνους τους. Επίσης, συμφώνησαν να αποδυναμώσουν την Αθήνα εμποδίζοντας την να αποκτήσει χρηματικά οφέλη από πόλεις που πλέον ανήκαν στην Περσία. Η συνθήκη της Μιλήτου αναγνώρισε την κυριαρχία των Περσών στις ελληνικές πόλεις της Ιωνίας, ανοίγοντας μ' αυτό τον τρόπο νέα μονοπάτια στα ελληνικά πολιτικά δρώμενα, αφού πλέον ο Πέρσης βασιλιάς επρόκειτο να αναλάβει τη θέση του διαιτητή της Ελλάδας.

Ωστόσο, η Αθήνα δεν παρέμεινε αδρανής, παρά τα πολλά πλήγματα που είχε υποστεί, κατάφερε να ανασυγκροτήσει τις δυνάμεις της. Ναυπηγώντας ισχυρό στόλο απέκλεισαν ένα κορινθιακό στόλο στην αργολική ακτή που είχε προορισμό τη Χίο. Ληλάτησε τη Χίο και την απέκλεισε, ενώ απέκτησε ξανά τον έλεγχο στη Μυτιλήνη. Επιπλέον, επιχείρησε μια επίθεση εναντίον της Μιλήτου σημειώνοντας μικρές επιτυχίες, χωρίς ωστόσο να καταφέρει να την κυριεύσει.<sup>234</sup> Ο Αλκιβιάδης ενθάρρυνε τους Λακεδαιμόνιους να προστατέψουν τη Μίλητο από τους Αθηναίους, τόσο για στρατηγικούς λόγους αφού χρησίμευε ως ναυτική βάση, όσο και για λόγους γοήτρου καθώς μια ενδεχόμενη αποτυχία θα οδηγούσε στο τέλος της υπόθεσης της Ιωνίας.<sup>235</sup>

## **Η εγκατάλειψη της Σπάρτης από τον Αλκιβιάδη και οι συμβουλές του στον Τισσαφέρνη εναντίον της**

Παρόλο που ο Αλκιβιάδης είχε συμβάλει σημαντικά για όσα συνέβησαν, η σχέση του με τη Σπάρτη είχε αρχίσει να κλονίζεται, καθώς πολλοί φθονούσαν τις επιτυχίες του. Επιπλέον, είχε προκαλέσει την έχθρα του βασιλιά Άγη, αφού είχε ξελογιάσει τη γυναίκα του, την Τιμαία. Ενώ ένας ακόμη παράγοντας που οι σχέσεις τους οδηγήθηκαν σε ρήξη ήταν η αποτυχία του σχεδίου που είχε προτείνει στη Σπάρτη, καθώς οι Αθηναίοι αντέδρασαν έγκαιρα και απέτρεψαν την ανταρσία εναντίον της ηγεμονίας της<sup>236</sup>. Αυτό το γεγονός δημιούργησε υπόνοιες στους Σπαρτιάτες, με αποτέλεσμα οι άρχοντές της να διατάξουν τον στρατηγό Αστύοχο να

---

<sup>234</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 469-470

<sup>235</sup> Θουκ. 8, 26,3

<sup>236</sup> Θουκ. 8, 45, 1

τον σκοτώσει. Όμως, ο Αλκιβιάδης είχε καλλιεργήσει τη φιλία του με τον Τισσαφέρνη και πρόλαβε να εγκαταλείψει το στρατόπεδο των Σπαρτιατών και να ταχθεί στο πλευρό του σατράπη.<sup>237</sup>

Οι σχέσεις του Αλκιβιάδη με τον Τισσαφέρνη, σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, ήταν άριστες, καθώς τον περιέβαλε με εμπιστοσύνη και του ανέθεσε τη θέση του συμβούλου για όλα τα θέματα. Ο Αλκιβιάδης είχε γνώση και επαφές και από τα δύο στρατόπεδα, γεγονός που τον έκανε ιδιαίτερα χρήσιμο στις διαπραγματεύσεις του Τισσαφέρνη με την Αθήνα και τη Σπάρτη. Από την πλευρά του, ο Αλκιβιάδης είχε ανάγκη τον σατράπη των Περσών τόσο για τη προστασία που του παρείχε, όσο και για την έμπιστη θέση που κατείχε. Μάλιστα, ο Θουκυδίδης αναφέρει ότι ο Αλκιβιάδης έφτασε στο σημείο να γίνει ο προσωπικός σύμβουλος του Τισσαφέρνη.<sup>238</sup> Ως σύμβουλος, ο Αλκιβιάδης πρότεινε στον Τισσαφέρνη να αφήσει τους Έλληνες να στραφούν ο ένας στον άλλον μέχρι να εξαντληθούν. Ο Αλκιβιάδης γνώριζε πως οι Πέρσες δεν διέθεταν ένα τόσο ισχυρό στόλο που θα τους επέτρεπε να νικήσουν τον πόλεμο. Επίσης, του υπέδειξε να περικόψει την οικονομική ενίσχυση των Σπαρτιατών και να διακόψει τη μεταξύ τους σχέση. Έπειτα, τον παρακίνησε να προσεταιριστεί την Αθήνα με το επιχείρημα ότι θα μπορούσε να τα βρει πιο εύκολα μ' αυτήν, αφού ως ναυτική δύναμη, ενδιαφερόταν περισσότερο για τα νησιά, οπότε θα εγκατέλειπε πιο εύκολα τις πόλεις της ξηράς στον βασιλιά των Περσών. Ωστόσο, ο Τισσαφέρνης κατάλαβε ότι αυτές οι συμβουλές εξυπηρετούσαν τις ανάγκες του Αλκιβιάδη. Ακολούθησε την πολιτική που εξυπηρετούσε το δικό του συμφέρον. Μείωσε τους μισθούς των Πελοποννησίων, κρατώντας τους έτσι δέσμιους με την υπόσχεση ότι θα φέρει το φοινικικό στόλο<sup>239</sup>. Τελικά, οι ενέργειες του Αλκιβιάδη ήταν πετυχημένες, γιατί κατάφερε να πείσει τον Τισσαφέρνη να μην ενώσει το φοινικικό στόλο μ' αυτόν των Σπαρτιατών, γεγονός που ευνόησε τους Αθηναίους. Από τη πλευρά του οι Αθηναίοι ικανοποιήθηκαν από τη στάση του Αλκιβιάδη, με αποτέλεσμα να μετανιώσουν για την απόφασή τους και να αρχίζουν να σκέφτονται την επιστροφή του<sup>240</sup>.

---

<sup>237</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 59

<sup>238</sup> Θουκ. 8, 45, 2

<sup>239</sup> Kagan, D. (2004), 492-495

<sup>240</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 62

## Οι επαφές του Αλκιβιάδη με τους στρατηγούς των Αθηναίων στη Σάμο

Μετά από τα παραπάνω γεγονότα, ο Αλκιβιάδης άρχισε να σκέφτεται την επάνοδό του στην Αθήνα, καθώς αντιλαμβανόταν ότι η εύνοια και η προστασία που του παρείχε ο Τισσαφέρνης είχαν προσωρινό χαρακτήρα. Αποφάσισε λοιπόν να επικοινωνήσει με τους Αθηναίους στρατηγούς που είχαν καταλύσει στη Σάμο. Τους διεμήνυσε ότι θα επέστρεφε στην Αθήνα φέρνοντας μαζί του και την υποστήριξη του Τισσαφέρνη, υπό τον όρο ότι η πόλη θα συμφωνούσε να μεταβάλλει το πολίτευμά της από δημοκρατικό σε ολιγαρχικό. Οι Αθηναίοι στρατιωτικοί πείστηκαν από τα λόγια του Αλκιβιάδη και άρχισαν να συνομιλούν μαζί του διαμέσου απεσταλμένων. Οι Σάμιοι όμως αντιλήφθηκαν την συνωμοσία των ολιγαρχικών ενάντια του δημοκρατικού καθεστώτος και ειδοποίησαν τον Θρασύβουλο, υπέρμαχο της δημοκρατίας, να καταστείλει την εξέγερση.

Παραδόξως, ο Θρασύβουλος, αν και διακατεχόταν από δημοκρατικά φρονήματα, ήταν υπέρ της επιστροφής του Αλκιβιάδη. Έτσι, το 412 π.Χ. ο Θρασύβουλος δέχτηκε προσωρινά να τεθούν περιορισμοί στην άσκηση της δημοκρατίας, γιατί μόνο έτσι θα μπορούσε να διαπραγματευτεί την επάνοδο του Αλκιβιάδη. Από τη μεριά του, ο δημοκρατικός τριήραρχος έπεισε τον Αλκιβιάδη να μετριάσει τις θέσεις του, κάνοντας μια παραχώρηση, προκειμένου οι Αθηναίοι να δεχτούν να τροποποιήσουν το πολίτευμα. Από την πλευρά του, ο Αλκιβιάδης παρείχε την υπόσχεση να οδηγήσει τον Τισσαφέρνη σε συμμαχία με την Αθήνα. Τελικά, ο Θρασύβουλος έπεισε τις αθηναϊκές δυνάμεις να τον δεχτούν και να τον εκλέξουν στρατηγό, καθώς θεωρούσε ότι η μόνη σωτηρία για τους Αθηναίους ήταν η μεταστροφή του Τισσαφέρνη από τη πλευρά των Πελοποννησίων προς αυτήν των Αθηναίων<sup>241</sup>.

Όταν ήρθε η ώρα όμως να ληφθεί η τελική απόφαση για την ασυλία του Αλκιβιάδη, ενώ όλοι ήταν έτοιμοι να τον δεχτούν ξανά πίσω, ο στρατηγός Φρόνιχος<sup>242</sup> εξέφρασε τις αντιρρήσεις του για την απόφαση αυτή. Αμφισβήτησε τη

---

<sup>241</sup> Kagan,D. (2004), 516-519

<sup>242</sup> Ο Φρόνιχος γεννήθηκε στην Αθήνα, το δεύτερο μισό του 5<sup>ου</sup> αι. π.χ. Πατέρας του ήταν ο Στρατωνίδης. Αναμείχθηκε με τη πολιτική, ενώ είχε εκλεγεί στο αξίωμα του στρατηγού.

δυνατότητα του Αλκιβιάδη να μεταστρέψει τους Πέρσες υπέρ της Αθήνας. Επίσης υποστήριξε ότι η μεταβολή του πολιτεύματος δεν θα βοηθούσε στη διατήρηση της κυριαρχίας, καθώς κανένας από τους συμμάχους δεν θα άλλαζε τη στάση του, αφού δεν θα είχε κανένα λόγο να πιστέψει ότι η ολιγαρχική Αθήνα θα ήταν πιο ελαστική απ' ότι η δημοκρατική. Επιπλέον θεωρούσε τον Αλκιβιάδη αναξιόπιστο. Πίστευε πως τα σχέδιά του θα προκαλούσαν εμφύλια σύρραξη στην Αθήνα. Τελικά, ο Φρόνιχος, παρά τα πειστικά του επιχειρήματα, δεν κατάφερε να εξουδετερώσει τις ραδιουργίες του<sup>243</sup>. Εν τω μεταξύ, οι Σάμιοι αξιωματούχοι έστειλαν μια αντιπροσωπεία με επικεφαλής τον Πείσανδρο, ώστε να τροποποιήσει το υπάρχον δημοκρατικό πολίτευμα, ανοίγοντας έτσι το δρόμο για την επιστροφή του Αλκιβιάδη. Αν και στην αρχή, οι προτάσεις για την καταστολή του πολιτεύματος και για την ανάκληση του Αλκιβιάδη εξόργισαν τον αθηναϊκό δήμο, στο τέλος πείστηκαν όταν κατάλαβαν πως η ασφάλεια της Αθήνας εξαρτιόταν από τη μεταστροφή της Περσίας από τους Πελοποννήσιους, γεγονός που θα επιτυγχάνονταν μόνο με την επιστροφή του Αλκιβιάδη. Μόνο τότε ο Τισσαφέρνης θα έδειχνε εμπιστοσύνη στην Αθήνα<sup>244</sup>.

Ο Φρόνιχος, μόλις είδε τους Αθηναίους να αποδέχονται τις προτάσεις του Αλκιβιάδη, φοβήθηκε ότι θα διέτρεχε κίνδυνο από τον Αλκιβιάδη, καθώς ήταν πολύ πιθανόν να ζητούσε τη θανάτωσή του. Γι' αυτό λοιπόν αποφάσισε να επικοινωνήσει με τον Σπαρτιάτη ναύαρχο Αστύοχο και να τον ενημερώσει για τα σχέδια του Αλκιβιάδη. Ο Φρόνιχος υπέθεσε ότι ο Αλκιβιάδης βρίσκονταν στο στρατόπεδο των Σπαρτιατών και θα συλλαμβανόταν αμέσως. Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν μπορούσε να συμβεί. Γι' αυτό ο Αστύοχος επέλεξε να απευθυνθεί ευθέως στον Τισσαφέρνη ρωτώντας τον για τη συνωμοσία. Ο Πέρσης σατράπης όμως, δεν είχε τη παραμικρή ιδέα, γεγονός που εξέθεσε τον Αλκιβιάδη και κλόνησε ανεπανόρθωτα τις σχέσεις τους. Εκνευρισμένος ο Αλκιβιάδης ειδοποίησε τους φίλους του στη Σάμο για την προδοσία του Φρόνιχου και ζήτησε τη θανάτωσή του. Ο Φρόνιχος, φοβούμενος για τη ζωή του, έστειλε μια δεύτερη επιστολή στον Αστύοχο, στην οποία τον συμβούλευε με ποιο τρόπο θα κατατρόπωνε τον αθηναϊκό στόλο στη Σάμο. Ωστόσο, αυτή η δεύτερη επιστολή έφτασε στα χέρια του Αλκιβιάδη. Όμως δεν κατάφερε να πετύχει κάτι γιατί ο Φρόνιχος πληροφορήθηκε ότι ο Αστύοχος αποκάλυψε το περιεχόμενο της επιστολής και προειδοποίησε τους Αθηναίους ότι έλαβε πληροφορίες για

---

<sup>243</sup> Kagan, D. (2004), 522-523

<sup>244</sup> Bury, J.-Russell, M. (1998), 472

επικείμενη επίθεση στη Σάμο, την επίθεση που ο ίδιος είχε σχεδιάσει. Στη συνέχεια, ο Αλκιβιάδης ειδοποίησε τους Αθηναίους για την προδοσία του Φρυνίχου. Αν και στην αρχή οι Αθηναίοι τον αντιμετώπισαν με δυσπιστία, στο τέλος κατάλαβαν το δόλο του Φρυνίχου και τον καθαίρεσαν<sup>245</sup>.

Τελικά, οι Αθηναίοι ψήφισαν να στείλουν τον Πείσανδρο και άλλους δέκα απεσταλμένους για να διαπραγματευτούν τη συνθήκη με τον Τισσαφέρνη. Ωστόσο, φάνηκε αμέσως ότι ο Αλκιβιάδης δεν μπορούσε να πετύχει όσα είχε υποσχεθεί. Ο Τισσαφέρνης πρότεινε ανέφικτους όρους στους απεσταλμένους των Αθηναίων και στράφηκε προς τους Πελοποννήσιους για να συνάψουν μια νέα συνθήκη. Σ' αυτήν τη συνθήκη, οι Σπαρτιάτες αναγνώριζαν σαν περσική την επικράτεια που περιοριζόταν στην Ασία. Έτσι, το 411 π.Χ. ο Πέρσης σατράπης συνομολόγησε την τρίτη κατά σειρά συνθήκη με τους Λακεδαιμόνιους, καθώς πίστευε ότι έπρεπε να βοηθήσει τους αντιπάλους της Αθήνας και να την αποδυναμώσει ακόμη περισσότερο. Από τη μεριά του, οι Σπαρτιάτες, γνωρίζοντας την ασυνέπεια που χαρακτήριζε τον Τισσαφέρνη, αποφάσισαν να στραφούν για βοήθεια και προς τον αντίζηλο του, τον Φαρνάβαζο, προκειμένου να εκμεταλλευτούν τη μεταξύ τους έχθρα.<sup>246</sup>

Στο μεταξύ, ο Πείσανδρος γυρνώντας στην Αθήνα, βρήκε πανέτοιμη την αντιδημοκρατική συνωμοσία. Όλοι όσοι είχαν πληγεί από τον πόλεμο άρχιζαν να επιθυμούν ένα καθεστώς που θα προστάτευε καλύτερα τα δικαιώματά τους. Επίσης, οι αριστοκρατικοί κύκλοι επιθυμούσαν το ολιγαρχικό πολίτευμα για την Αθήνα. Γι' αυτό είχαν αρχίσει να δραστηριοποιούνται οργανώνοντας δολοφονίες επιφανών, δημοκρατικών ανδρών και δημιουργώντας ένα κλίμα ενάντια στη δημοκρατία. Βλέποντας λοιπόν, ότι δεν μπορούσαν να περιμένουν καμία βοήθεια από τον Τισσαφέρνη, συγκάλεσαν σε συνέλευση την Εκκλησία του Δήμου, στην οποία ζητήθηκε να ψηφίσει την κατάλυση των συνταγματικών εγγυήσεων εναντίον της παρανομίας. Στη συνέχεια συγκλήθηκε μια δεύτερη συνέλευση, η οποία ενέκρινε την κατάργηση των μισθών και κατά συνέπεια τον περιορισμό της πρόσβασης των πολιτών στα δημόσια λειτουργήματα. Ακόμη, ενέκρινε την παραίτηση όλων των ενεργεία αξιωματούχων και την αντικατάσταση της βουλής των Πεντακοσίων από

---

<sup>245</sup> Θουκ. 8, 49-51

<sup>246</sup> Μπελέζος, Δ. (2006), 66



ένα συμβούλιο 400 μελών.<sup>247</sup> Οι ηγέτες του κινήματος ανατροπής του δημοκρατικού πολιτεύματος ήταν ο Πείσανδρος, ο Φρύνιχος, ο Αντιφών και ο Θηραμένης.<sup>248</sup>

Στη συνέχεια, οι Τετρακόσιοι στράφηκαν στη Σάμο, όπου προσπάθησαν να υποκινήσουν ένα παρόμοιο πραξικόπημα, αλλά το σχέδιό τους βρήκε δυσκολίες. Οι Σάμιοι πληροφορήθηκαν για τη συνωμοσία και συγκρότησαν μια συνέλευση, η οποία καθαίρεσε τους ολιγαρχικούς στρατηγούς και όρισε στη θέση τους, τον Θρασύλο και τον Θρασύβουλο, ο δεύτερος εκ των οποίων ήταν ένθερμος υποστηρικτής του Αλκιβιάδη. Μάλιστα, μετά από καιρό ο Θρασύβουλος κατάφερε να πείσει το δήμο για την ανάκληση του Αλκιβιάδη. Παραδόξως λοιπόν, ο Αλκιβιάδης αν και είχε υποκινήσει την ολιγαρχική συνωμοσία επέστρεψε στα πράγματα χάρη στην υποστήριξη των δημοκρατικών. Έτσι, ο Θρασύβουλος έπλευσε ο ίδιος για να φέρει τον εξόριστο Αλκιβιάδη.<sup>249</sup>

## **Η άφιξη του Αλκιβιάδη στη Σάμο και η συμβολή του στις νίκες των Αθηναίων**

Φτάνοντας στη Σάμο, ο Αλκιβιάδης μίλησε μπροστά στα συγκεντρωμένα στρατεύματα και παραπονέθηκε για την απόφαση των Αθηναίων να τον καταδικάσουν σε θάνατο χωρίς κανένα λόγο. Μέσα από την ομιλία του, ο Αλκιβιάδης αποσκοπούσε να κερδίσει την εμπιστοσύνη και την εκτίμηση των στρατιωτών, τονώνοντας την αυτοπεποίθησή τους. Επίσης ήθελε να δημιουργήσει ένα κλίμα καχυποψίας στους Σπαρτιάτες απέναντι στον Τισσαφέρνη, κάνοντας τους έτσι να χάσουν κάθε ελπίδα νίκης. Ακόμη, με την αγόρευση του ήθελε να διασπείρει το φόβο της επιστροφής του στις τάξεις των ηγετών του ολιγαρχικού κινήματος. Τέλος, ανέφερε για μια ακόμη φορά το ψέμα ότι ασκούσε μεγάλη επιρροή στον Τισσαφέρνη και θα έκανε τις απαραίτητες ενέργειες, προκειμένου να τον πείσει να βοηθήσει. Ο λόγος του ενθουσίασε τόσο πολύ το στράτευμα που τον εξέλεξε αρχιστράτηγο και του ζήτησαν να πλεύσει με τον στόλο στον Πειραιά για να αποκαταστήσει το δημοκρατικό πολίτευμα. Ωστόσο, ο Αλκιβιάδης ηρέμησε το στράτευμα και τους είπε

---

<sup>247</sup> Mosse, C., (2012), 290-292

<sup>248</sup> Kagan, D. (2004), 535

<sup>249</sup> Mosse, C. (2012), 293

πως προέχει ο πόλεμος εναντίον των Σπαρτιατών. Δεν δέχτηκε την πρόταση, καθώς πίστευε πως μια τέτοια ενέργεια θα οδηγούσε στην ήττα της Αθήνας<sup>250</sup>.

Στο μεταξύ, στην Αθήνα οι Τετρακόσιοι επέβαλλαν την εξουσία τους με τη βία και τον τρόμο. Όμως, δεν μπορούσαν να επιβληθούν στη δημοκρατική Σάμο, η οποία αρνούνταν πεισματικά να παραδώσει τα πολιτικά της δικαιώματα. Λίγο αργότερα, ωστόσο, οι ολιγαρχικοί άρχισαν να αντιμετωπίζουν νέες δυσχέρειες και στην Αθήνα, ενώ και οι διαπραγματεύσεις τους με τον Άγη απέτυχαν. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να προκύψει διάσταση ανάμεσα στους Τετρακόσιους και στους οπλίτες που είχαν στα χέρια τους την ασφάλεια της πόλης, οι οποίοι υπό την καθοδήγηση του Θηραμένη ανέτρεψαν τους Τετρακόσιους και την εξουσία ανέλαβε το σώμα των Πεντακοσίων<sup>251</sup>.

Εν τω μεταξύ, οι σχέσεις ανάμεσα στον Τισσαφέρνη και τους Σπαρτιάτες χειροτέρευαν, καθώς ο σατράπης συνέχιζε να παρακρατεί το μεγαλύτερο μέρος της μισθοδοσίας ή και να μην την καταβάλλει καθόλου, επικαλούμενος την απραγία τους. Οι Σπαρτιάτες συνέχιζαν να δείχνουν ανοχή περιμένοντας από τον σατράπη να τηρήσει την υπόσχεση του και να φέρει στο Αιγαίο το φοινικικό στόλο. Ωστόσο, ο Τισσαφέρνης καθυστερούσε, καθώς ήθελε να εξουδετερώσει τους Έλληνες και από τις δυο πλευρές. Όταν, όμως οι Λακεδαιμόνιοι πληροφορήθηκαν ότι ο Τισσαφέρνης ενέπαιζε μαζί τους αποφάσισαν να μεταβούν στο πλευρό του Φαρνάβαζου στον Ελλήσποντο, θεωρώντας ότι θα ήταν πιο αξιόπιστος από τον Τισσαφερνή.<sup>252</sup> Έτσι λοιπόν ο Μίνδαρος, Σπαρτιάτης ναύαρχος αποφάσισε να οδηγήσει τα 73 πλοία του στον Ελλήσποντο. Όμως, οι Αθηναίοι τον καταδίωξαν. Βέβαια, δεν κατάφεραν να τον εμποδίσουν να ενωθεί με τον πελοποννησιακό στόλο, ο οποίος είχε εγκατασταθεί στην Άβυδο, λιμάνι του Ελλήσποντου<sup>253</sup>. Ενώ ο Αλκιβιάδης βρισκόταν καθ' οδόν, ο αθηναϊκός στόλος με αρχηγούς τον Θρασύβουλο και τον Θράσυλο συγκρούστηκαν με τον ενωμένο στόλο των Σπαρτιατών, τον Ιούλιο του 411π.Χ., στην Άβυρο, όπου και τον νίκησαν<sup>254</sup>. Μετά, από αυτήν τη ναυμαχία, η κάθε πλευρά διεξήγαγε επιδρομές εναντίον της άλλης, όποτε παρουσιαζόταν ευκαιρία. Εν τω μεταξύ, ο Μίνδαρος, γνωρίζοντας ότι η επόμενη ναυμαχία θα ήταν ίσως και η τελευταία,

---

<sup>250</sup> Θουκ. 8, 82

<sup>251</sup> Mosse, C.(2012), 293

<sup>252</sup> Θουκ. 8, 99

<sup>253</sup> Kagan, D. (2004), 566-568

<sup>254</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 70

επιδίωξε να μεγαλώσει το μέγεθος του στόλου του. Γι' αυτό κάλεσε τον Δωριέα, διοικητή των Συρακουσών να οδηγήσει και το δικό του στόλο στον Ελλήσποντο<sup>255</sup>. Από την άλλη πλευρά, ο Αλκιβιάδης επέστρεψε από τα παράλια της Ιωνίας που είχε πλεύσει με 22 πολεμικά πλοία, προκειμένου να συλλέξει χρήματα από πόλεις που είχαν αποστατήσει. Ο Αλκιβιάδης κατάφερε να συλλέξει φόρους από τις πόλεις της Καρίας και των γύρω περιοχών, τα οποία μοίρασε στους στρατοπεδευμένους στη Σάμο κερδίζοντας την εύνοιά τους και την αφοσίωση τους προς το πρόσωπό του λόγω της γενναιοδωρίας του<sup>256</sup>.

Τον Οκτώβριο του 411 π.Χ., οι δύο στόλοι συγκρούστηκαν πάλι στην Άβυρο. Η σύγκρουση ήταν σκληρή και διήρκησε για πολύ ώρα. Η έκβασή της ήταν αμφίβολη, μέχρι που εμφανίστηκε ο Αλκιβιάδης με 18 τριήρεις. Βλέποντας τα πλοία, οι δύο αντίπαλοι αναθάρρησαν, καθώς νόμιζαν ο καθένας πως είχαν φτάσει οι δικές του ενισχύσεις. Τότε, ο Αλκιβιάδης έκανε σινιάλο στους Αθηναίους υψώνοντας μια κόκκινη σημαία, γεγονός που δείχνει ότι η άφιξή του αναμενόταν. Ο Μίνδαρος, αντιλαμβανόμενος πως πρόκειται για αθηναϊκά πλοία, οπισθοχώρησε τα δικά του προς το λιμάνι της Αβύδου. Ο Φαρνάβαζος που είχε φτάσει για να υποστηρίξει το στόλο του Δωριέα, ρίχτηκε στη μάχη με το στρατό του σώζοντας τους Λακεδαιμόνιους από την ολοκληρωτική καταστροφή. Οι Αθηναίοι κυρίευσαν 30 πελοποννησιακά πλοία και απελευθέρωσαν τα 15 δικά τους που είχαν χάσει από τη πρώτη ναυμαχία. Ο Μίνδαρος διέφυγε με τα απομεινάρια του στόλου του στην Άβυδο, ενώ οι Αθηναίοι κατευθύνθηκαν στη Σηστό.

Ύστερα, από τη μάχη ο Τισσαφέρνης έφτασε στον Ελλήσποντο και ο Αλκιβιάδης θέλοντας να επιδειχθεί, επιδίωξε να τον συναντήσει. Έτσι λοιπόν έσπευσε κοντά του φέρνοντας δώρα φιλίας και ελπίζοντας πως θα κερδίσει και πάλι την εμπιστοσύνη του σατράπη. Ωστόσο, έσφαλλε και εκτίμησε λάθος την κατάσταση, καθώς ο Τισσαφέρνης είχε κατηγορηθεί από τους Σπαρτιάτες για την ήττα τους, γεγονός που είχε προκαλέσει τη δυσαρέσκεια του Μεγάλου Βασιλέα. Τότε ο Τισσαφέρνης θέλοντας να κατευνάσει τα παράπονα των Λακεδαιμόνιων, φυλάκισε τον Αλκιβιάδη στις Σάρδεις. Μετά από ένα μήνα φυλάκισης, ο Αλκιβιάδης κατάφερε να αποδράσει και να φτάσει στις Κλαζομενές<sup>257</sup>. Ο Αλκιβιάδης, θέλοντας να

---

<sup>255</sup> Kagan, D. (2004), 574

<sup>256</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 70

<sup>257</sup> Kagan, D. (2004), 576

διαβάλλει το σατράπη, διέδιδε φήμες ότι εκείνος τον βοήθησε να διαφύγει, γεγονός που ακούγεται πράγματι απίθανο. Ωστόσο, αν ίσχυε κάτι τέτοιο θα είχε ευχαριστήσει τόσο το Μεγάλο Βασιλέα του και τη Σπάρτη, όσο και τον Αλκιβιάδη με την Αθήνα<sup>258</sup>.

Την άνοιξη του 411 π.Χ. ο Μίνδαρος είχε συγκεντρώσει 80 τριήρεις, ενώ οι Αθηναίοι αναχώρησαν από τη Σηστό και έπλευσαν στην Καρδία διαθέτοντας μόνο 40 πλοία. Φτάνοντας στην Καρδία, κάλεσαν τον Αλκιβιάδη που είχε καταφύγει στη Μυτιλήνη, το Θρασύβουλο και το Θηραμένη που βρίσκονταν στη Θράκη να τους συναντήσουν εκεί. Εν τω μεταξύ, ο Μίνδαρος με το Φαρνάβαζο κατέλαβαν την Κύζικο με μαζική έφοδο. Τότε, οι Αθηναίοι στρατηγοί αποφάσισαν να την επανακαταβάλουν. Ξεκίνησαν λοιπόν νύχτα και εν μέσω κακοκαιρίας, προκειμένου να μην γίνουν αντιληπτοί. Ο Αλκιβιάδης παρότρυνε τους Αθηναίους να επιτεθούν από τη θάλασσα, τη στεριά και πάνω από τα τείχη δίνοντας ένα τέλος στον πόλεμο. Σημαντικό είναι να αναφερθεί το γεγονός ότι η Αθήνα δεν είχε χρήματα να τον συνεχίσει, σε αντίθεση με τον εχθρό που είχε άφθονα από τον Πέρση βασιλιά<sup>259</sup>. Σύμφωνα με το σχέδιο του Αλκιβιάδη, ο Θρασύβουλος και ο Θηραμένης μοιράστηκαν τη διοίκηση 46 πλοίων, τα οποία έκρυσαν, ενώ ο Αλκιβιάδης με τα υπόλοιπα 40 κινήθηκε κατευθείαν εναντίον της Κυζίκου. Ο Μίνδαρος παρασύρθηκε νομίζοντας πως οι Αθηναίοι δεν διέθεταν άλλα πλοία. Όρμησε εναντίον των πλοίων του Αλκιβιάδη, ο οποίος οπισθοχώρησε παρασέρνοντας τον Μίνδαρο στο ανοιχτό πέλαγος. Την ίδια στιγμή ο Θηραμένης με το Θρασύβουλο απέκλεισαν την είσοδο του λιμανιού της πόλης. Ο Μίνδαρος μόλις αντιλήφθηκε την παγίδα, τράπηκε σε φυγή κατευθυνόμενος προς τη στεριά τη μόνη ανοιχτή κατεύθυνση. Εκεί βρισκόταν το στράτευμα του Φαρνάβαζου, το οποίο επενέβη για να βοηθήσει. Ακολούθησε μια φοβερή πεζομαχία, καθώς όλος ο αθηναϊκός στόλος μαζί με τις δυνάμεις του Χαιρέα αποβιβάστηκαν. Πάνω στη μάχη, ο ναύαρχος των Σπαρτιατών σκοτώθηκε, με αποτέλεσμα ο αντίπαλος να χάσει τη ψυχραιμία και να τραπεί σε άτακτη φυγή. Οι Λακεδαιμόνιοι υπέστησαν πλήρη πανωλεθρία, καθώς οι Αθηναίοι κυρίευσαν όλα τους τα πλοία<sup>260</sup>. Η νίκη του αθηναϊκού στόλου στη Κύζικο ήταν ένα αξιοθαύμαστο επίτευγμα της στρατηγικής του Αλκιβιάδη και μια από τις πιο θριαμβευτικές επιχειρήσεις του Πελοποννησιακού πολέμου. Σύμφωνα με τον Hatzfeld, οι Αθηναίοι

<sup>258</sup> Παναγόπουλος, Α. (2002), 151

<sup>259</sup> Πλουτ. *Αλκιβ.* 28, 2

<sup>260</sup> Kagan, D. (2004), 577-580

απέκτησαν ξανά τον έλεγχο στα Στενά, αποκατέστησαν την επικοινωνία στον Εύξεινο πόντο, έχτισαν ένα οχυρό στην είσοδο του Βοσπόρου που χρησίμευε ως στρατιωτική βάση και ως τελωνείο, απ' όπου οι Αθηναίοι εισέπρατταν δασμούς απ' όλα τα εμπορικά πλοία, έλυσαν το πρόβλημα της τροφοδοσίας και βελτίωσαν τα άθλια οικονομικά τους υποτάσσοντας και αναγκάζοντας τις πόλεις να πληρώνουν φόρο.<sup>261</sup>

Στα τέλη του 409 π.Χ. κατέφθασαν στον Ελλήσποντο οι αθηναϊκές εφεδρείες του Θράσυλου και ενώθηκαν με το εκστρατευτικό σώμα του Αλκιβιάδη, προκειμένου να καταλάβουν την Άβυδο. Παρόλο που κατατρόπωσαν τους Πέρσες, απέτυχαν από στρατηγικής απόψεως καθώς η γρήγορη αντίδραση του Φαρνάβαζου έσωσε την Άβυδο. Όμως την άνοιξη του 408 π.Χ. άρχισαν πολιορκία εναντίον της Χαλκηδόνας, προκειμένου να ελευθερώσουν το πέρασμα προς τη Μαύρη Θάλασσα. Ο αθηναϊκός στρατός κατατρόπωσε τους αντίπαλους, ωστόσο για μια ακόμη φορά δεν μπόρεσαν να αλώσουν την πόλη της Χαλκηδόνας. Τότε, οι Αθηναίοι στρατηγοί συμφώνησαν να διαπραγματευτούν μια προσωρινή συμμαχία, η οποία θα εξασφάλιζε μια οικονομική ενίσχυση για τον στρατό των Αθηναίων.

Ο Αλκιβιάδης ταξίδεψε στη Θρακική Χερσόνησο και αφού συγκέντρωσε στράτευμα και εξασφάλισε κάποια οικονομικά κεφάλαια, επιτέθηκε στη Σηλυμβρία, την οποία κατέλαβε με ένα παράτολμο επιχείρημα. Απέφυγε να επιχειρήσει μια έφοδο και εισήλθε στην πόλη αφού πρώτα ήρθε σε συμφωνία μ' ένα φιλοαθηναϊκό κόμμα. Συμφώνησε με τους Σηλυμβριανούς λογικούς όρους. Έλαβε ένα χρηματικό ποσό, όρισε μια φρουρά και επέβαλε την αυστηρή τήρηση των όρων.

Έπειτα, μαζί με την κατάληψη των δύο αυτών πόλεων κινήθηκε μαζί με τον Θηραμένη και τον Θράσυλλο εναντίον του Βυζαντίου. Το Βυζάντιο το υπερασπιζόταν ο Κλέαρχος, Σπαρτιάτης στρατηγός, μαζί με μερικούς Βοιωτούς και Μεγαρείς που βρίσκονταν στη πόλη. Οι Αθηναίοι, αφού απέκλεισαν την πόλη από τη στεριά και τη θάλασσα ανάγκασαν κάποιους Βυζαντινούς να παραδοθούν. Έτσι, οι Αθηναίοι εισήλθαν σ' αυτήν, επιτέθηκαν στην πελοποννησιακή φρουρά και αφού έκαμψαν τη λυσσαλέα αντίστασή τους, την κυριεύσαν τον Σεπτέμβριο του 409 π.Χ.

---

<sup>261</sup> Hatzfeld, J. (1940), 288

Χάρη λοιπόν στα επιτεύγματα του Αλκιβιάδη, όλη η βόρεια ακτή της Προποντίδας επανήλθε και πάλι στα χέρια των Αθηναίων.<sup>262</sup>

## **Η επιστροφή του Αλκιβιάδη στην Αθήνα και η αυτοεξορία του στη Θράκη**

Μετά τα σημαντικά αυτά επιτεύγματα, οι Αθηναίοι στρατηγοί απέπλευσαν από τον Ελλήσποντο, με προορισμό την Αθήνα. Παρόλο που οι περισσότεροι απ' αυτούς έλειπαν χρόνια από την Αθήνα, κανένας τους δεν είχε τόση μεγάλη επιθυμία για να επιστρέψει, όσο ο Αλκιβιάδης, καθώς πλέον του δινόταν η ευκαιρία να αποκαταστήσει το όνομα του μετά τη φυγή του από τη Σάρτη το 415 π.Χ. Ωστόσο, αν και γύρναγε θριαμβευτής, δεν αισθανόταν ασφαλής. Η επιστροφή του στη Σάμο είχε συμφωνηθεί από το κίνημα των Πεντακισχιλίων και υπήρχε περίπτωση να μην την σεβαστεί το δημοκρατικό καθεστώς στην Αθήνα. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη τις πολιτικές αλλαγές στην κυβέρνηση, αποφάσισε να μην πάει κατευθείαν στην Αθήνα<sup>263</sup>. Έτσι, αναχώρησε από τη Σάμο και προχώρησε στην Καρία για να συγκεντρώσει 100 τάλαντα. Από εκεί, απέπλευσε για το Γύθειο έχοντας ως στόχο να μάθει πληροφορίες για τις προετοιμασίες του στόλου των Σπαρτιατών εκεί, αλλά και για να βολιδοσκοπήσει τις προθέσεις των Αθηναίων για την επιστροφή του. Τα αποτελέσματα της ερευνάς του ήταν άκρως ενθαρρυντικά, καθώς διαβεβαιώθηκε για τα φιλικά αισθήματα των Αθηναίων προς το πρόσωπο του και ότι οι φίλοι του τον παρακινούσαν να επιστρέψει<sup>264</sup>.

Βλέποντας τις φιλικές προθέσεις των Αθηναίων, αποφάσισε τελικά να σαλπάρει για τον Πειραιά. Εκεί είχε συγκεντρωθεί μεγάλο πλήθος κόσμου, προκειμένου να υποδεχτούν και να θαυμάσουν το μεγάλο νικητή, τον Αλκιβιάδη. Όμως, ο Αλκιβιάδης παρέμενε επιφυλακτικός και ο φόβος συνέχιζε να τον διακατέχει, γιατί η Αθήνα έβριθε από εχθρούς του και δεν ήξερε τι είδους στάση που πλέον πρέσβευαν απέναντι του. Αλλά, μόλις είδε τον ξάδερφό του τον Ευρυμέδοντα, τους υπόλοιπους συγγενείς του και τους φίλους αποβιβάστηκε στη στεριά, όπου τα

---

<sup>262</sup> Kagan, D. (2004), 600-605

<sup>263</sup> Kagan, D. (2004), 607-608

<sup>264</sup> Due, B. (1991), 39

πλήθη τον ζητωκραύγαζαν. Παρόλα αυτά, η επιστροφή του αντιμετωπίστηκε από ορισμένους εχθρούς του ως κακός οϊωνός, καθώς η μέρα της παλιννόστησης του συνέπεσε με τη γιορτή των Πλυντηρίων.<sup>265</sup> Εκείνη η μέρα θεωρούνταν η πιο άτυχη του χρόνου και κανένας Αθηναίος δεν είχε το θάρρος να προβεί σε κάποια σημαντική ενέργεια. Οι εχθροί του, όμως, προτίμησαν να μην το χρησιμοποιήσουν τώρα, αλλά να το έχουν υπόψη τους για κάποια μελλοντική χρήση.<sup>266</sup>

Ο Αλκιβιάδης, παρόλη τη θερμή υποδοχή που του επιφύλαξαν οι συμπολίτες του, θεώρησε σωστό να παρουσιαστεί πρώτα στη Βουλή και την Εκκλησία του Δήμου, προκειμένου να απολογηθεί επισήμως για τις παλιές κατηγορίες. Αποποιήθηκε τις κατηγορίες ασέβειας που του είχαν προσάψει, ωστόσο αρνήθηκε να επιρρίψει την ευθύνη σε κάποιον και τις απόδωσε στη δική του κακοτυχία. Οι Αθηναίοι απόσυραν επισήμως όλες τις κατηγορίες, ακύρωσαν κάθε επίσημη ποινική διαδικασία κατά του Αλκιβιάδη, ενώ του επέστρεψαν και όλη του την περιουσία. Ο λαός τον στεφάνωσε με χρυσά στεφάνια και τον τίμησαν ανακηρύσσοντας τον στρατηγό αυτοκράτορα, δηλαδή θα είχε υπό την εποπτεία του την ηγεσία όλων των χερσαίων και ναυτικών δυνάμεων<sup>267</sup>.

Έπειτα απ' αυτά, ο Αλκιβιάδης, θέλοντας να ευχαριστήσει το δήμο και να απαλλαγεί από κάθε κατηγορία βλασφημίας, αποφάσισε να πάρει μέρος στα Ελευσίνια μυστήρια. Έτσι λοιπόν, έδωσε εντολή να τελεστούν στη στεριά, καθώς ύστερα από πολλά χρόνια είχαν απαλλαχτεί από τις επιθέσεις των Σπαρτιατών που είχαν εγκατασταθεί στη Δεκέλεια. Με την παρουσία του Αλκιβιάδη, οι Λακεδαιμόνιοι δεν τολμούσαν να επιχειρήσουν καμία ενέργεια που θα υπονόμειε την τέλεση των μυστηρίων. Οι μύστες έφτασαν στην Ελευσίνα με πλήρη ασφάλεια και επέστρεψαν κατά τον ίδιο τρόπο υπό τη συνοδεία του Αλκιβιάδη<sup>268</sup>.

Εν τω μεταξύ, το 407 π.Χ. την ηγεσία του σπαρτιατικού στόλου ανέλαβε ο Λύσανδρος. Την άνοιξη του ίδιου έτους ο Λύσανδρος απέπλευσε για την Ιωνία. Προτού, φτάσει εκεί πρόσθεσε καθ' οδόν 70 τριήρεις στο στόλο του. Αυτή τη φορά

---

<sup>265</sup> Η γιορτή των Πλυντηρίων ήταν η τελετή του λουτρού του αγάλματος της θεάς Αθήνας. Κατά τη διάρκεια αυτής της γιορτής αφού πρώτα καθαριζόταν και εξαγνίζονταν ο ναός της θεάς, νεαρέ παρθένες που λέγονταν «λουτρίδες» επιφορτίζονταν με το λουτρό του ξόανου, ενώ μετά το λουτρό μία ακόμη που ονομαζόταν «κατανίπτης» επιμελούταν τον στολισμό του αγάλματος.

<sup>266</sup> Kagan, D. (1991), 290

<sup>267</sup> Kagan, D. (2004), 610-611

<sup>268</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ.(2004), 82-83

όμως επέλεξε να εγκαταστήσει τη βάση του στην Έφεσο και όχι στην Μίλητο, της οποίας η θέση διέθετε προφανή μειονεκτήματα για ναυτική βάση. Από τη πλευρά των Περσών, ο βασιλιάς Δαρείος είχε ανακαλέσει τις αρμοδιότητες του Τισσαφέρνη και τη θέση του ανέλαβε ο Κύρος. Ο Λύσανδρος είδε την ευκαιρία που δημιουργήθηκε από την καθαίρεση του Τισσαφέρνη και αφού του απέδωσε εξ' ολοκλήρου την ευθύνη για τις αποτυχίες του παρελθόντος, επιδίωξε να μεταβάλει την περσική πολιτική για τους Σπαρτιάτες. Ο Κύρος ανταποκρίθηκε και αποφάσισε να ενισχύσει οικονομικά τους Πελοποννήσιους.

Οι Αθηναίοι, βλέποντας τις στρατηγικές κινήσεις των Λακεδαιμονίων, αποφάσισαν να επιδιώξουν μια ναυμαχία με τον Λύσανδρο, καθώς σε περίπτωση νίκης θα είχαν εξασφαλίσει την κυριαρχία τους στα Στενά του Εύξεινου Πόντου και στο Αιγαίο. Ο Αλκιβιάδης επέλεξε να μην πλεύσει κατευθείαν προς την Έφεσο, αλλά αφού συγκέντρωσε 100 πλοία, 1.500 οπλίτες και 150 ιππείς, κατευθύνθηκε εναντίον της Άνδρου που είχε αποστατήσει από την Αθηναϊκή συμμαχία. Ωστόσο, δεν κατάφερε να την καταλάβει, παρόλο που νίκησε τον εχθρό σε μάχη ξηράς. Στη συνέχεια κινήθηκε προς τη Ρόδο και την Κω αναζητώντας χρήματα και λάφυρα, προκειμένου να ανταμείψει τους στρατιώτες του και να μπορέσει να προχωρήσει σε μια αποφασιστική μάχη. Κατόπιν, έπλευσε για τη Σάμο και αργότερα για το Νότιον που βρισκόταν πιο κοντά στη πόλη της Εφέσου. Στο Νότιον, ο Αλκιβιάδης είχε υπό τη καθοδήγηση του 80 πλοία, ενώ είχε αφήσει και 20 πλοία στην Άνδρο. Από την πλευρά των Σπαρτιατών, η ναυτική τους δύναμη ανέρχονταν στα 90 πλοία. ωστόσο, παρόλο που ο στόλος τους υπερίσχυε αριθμητικά, ο Λύσανδρος απέφευγε να δώσει μάχη, καθώς πίστευε ότι ο χρόνος δεν ήταν με το μέρος του. Αντίθετα, οι Αθηναίοι έπρεπε να κινηθούν γρήγορα ακριβώς για τους ίδιους λόγους που συνέφερε τους Λακεδαιμόνιους να καθυστερήσουν.

Ο Αλκιβιάδης, αφού παρέμεινε στο Νότιον για περίπου ένα μήνα, τον Φεβρουάριο του 406 έπλευσε για τη Φώκαια, προκειμένου να βοηθήσει το Θρασύβουλο που την πολιορκούσε. Η Φώκαια συνιστούσε μια αξιόλογη βάση που θα τους βοηθούσε να κυριεύσουν και άλλες πόλεις της Ιωνίας, γεγονός που θα εξανάγκαζε το Λύσανδρο να δώσει μάχη. Μαζί του, ο Αλκιβιάδης πήρε μόνο μεταγωγικά πλοία, αφήνοντας το μεγαλύτερο μέρος του στόλου του πίσω υπό την καθοδήγηση του Αντίοχου, προκειμένου να προσέχουν τον αυξανόμενο στόλο των



Σπαρτιατών και με ξεκάθαρη εντολή να αποφύγουν τη μάχη. Όμως, ο Αλκιβιάδης έσφαλε με την απόφαση του να διορίσει ως τριήραρχο τον Αντίοχο, γιατί εκείνος καταλήφθηκε από τις φιλοδοξίες και εξαπέλυσε επίθεση. Ο Αντίοχος βάσισε το σχέδιο δράσης του στη τακτική του Κυζίκου, όμως οι συνθήκες διέφεραν. Έτσι λοιπόν, κατέπλευσε με 10 τριήρεις για την Έφεσο, ελπίζοντας να παρασύρει τον Λύσανδρο στην ανοιχτή θάλασσα. Ωστόσο, ο Λύσανδρος γνώριζε ότι ο αθηναϊκός στόλος βρίσκονταν στα χέρια ενός ανθρώπου που δεν διέθετε εμπειρία, καθώς δεν είχε αναλάβει ξανά την ηγεσία ενός στόλου. Οι Αθηναίοι έχασαν το στοιχείο του αιφνιδιασμού και ο Λύσανδρος επιτέθηκε στην προπορευόμενη τριήρη με τρεις δικές του. Αφού λοιπόν την βύθισε και σκότωσε τον Αντίοχο, όρμησε στον πανικόβλητο στόλο των Αθηναίων, οι οποίοι τράπηκαν σε άτακτη φυγή προς το Νότιον. Οι Σπαρτιάτες κέρδισαν την ναυμαχία, καταστρέφοντας 22 πλοία των Αθηναίων. Ο Αλκιβιάδης μόλις πληροφορήθηκε την ήττα, έσπευσε στην Έφεσο με 30 τριήρεις του Θρασύβουλου. Διαθέτοντας συνολικά 88 τριήρεις θέλησε να αντιστρέψει την ήττα, δελεάζοντας τον Λύσανδρο να δώσει μια νέα μάχη. Ο Σπαρτιάτης ναύαρχος όμως δεν είχε κανένα λόγο να εκτεθεί σε κίνδυνο. Έτσι, ο Αλκιβιάδης επέστρεψε άπραγος στη Σάμο<sup>269</sup>.

Οι εχθροί του βρήκαν την ευκαιρία να τον συκοφαντήσουν, ρίχνοντας του όλη την ευθύνη για την ήττα στο Νότιον. Ο λαός παρασυρόμενος από αυτές τις κατηγορίες, αποφάσισε τη καθαίρεση του Αλκιβιάδη από το αξίωμα του στρατηγού. Μ' αυτή την απόφαση, οι Αθηναίοι υπέπεσαν σ' ένα ασυγχώρητο λάθος, για το οποίο μετάνιωσαν μετά από λίγο, αλλά ήταν ήδη πολύ αργά. Ο Αλκιβιάδης ήταν ένας έξοχος άνδρας και ο μόνος που μπορούσε να την οδηγήσει σ' ένα νικηφόρο αποτέλεσμα στον Πελοποννησιακό πόλεμο.<sup>270</sup> Όμως, η ήττα στο Νότιον, πέρα από την καθαίρεση του Αλκιβιάδη, έφερε και την απόλυση των συμμάχων του, του Θρασύβουλου, του Θηραμένη και του Κριτία.(Πλουτ. *Αλκιβ.* 33) Ο Αλκιβιάδης, μαθαίνοντας για την άδικη απόφαση των Αθηναίων, αποφάσισε να αυτοεξοριστεί στη Βισάνθη της Θράκης. Εκεί συγκρότησε δικό του στράτευμα και πολεμούσε εναντίον των Θρακών υπερασπιζόμενος τους Έλληνες της περιοχής.<sup>271</sup>

---

<sup>269</sup> Kagan, D. (2004), 620-621

<sup>270</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 87

<sup>271</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 88

Το Σεπτέμβριο του 405 π.Χ., ο στόλος των Αθηναίων βρέθηκε για ακόμη μια φορά αντιμέτωπος με τον Λύσανδρο, στον Ελλήσποντο. Οι Αθηναίοι, μαθαίνοντας για τη πολιορκία των Σπαρτιατών στην Λάμψακο, εκστράτευσαν εναντίον τους με 180 πλοία. Εγκαταστάθηκαν στους Αιγός ποταμούς ακριβώς απέναντι από το στόλο των Σπαρτιατών στην Λάμψακο. Ο Αλκιβιάδης έμενε εκεί κοντά και παρακολουθούσε τις αδέξιες κινήσεις των Αθηναίων στρατηγών. Βλέποντας την στρατηγικά μειονεκτική θέση που είχαν στρατοπεδεύσει, τους συμβούλεψε να μεταφέρουν τη βάση τους στη Σηστό, καθώς θα μπορούσαν να τροφοδοτηθούν πιο εύκολα. Παράλληλα, τους πρόσφερε τη βοήθεια, βασιζόμενος στην υπόσχεση δύο Θρακικών βασιλέων, οι οποίοι του είχαν προσφέρει στρατιωτικές δυνάμεις για να νικήσει τον πόλεμο<sup>272</sup>. Οι συγκεκριμένες κινήσεις του Αλκιβιάδη μάλλον μαρτυρούν ότι αποσκοπούσε στην ανάκλησή του από την εξορία<sup>273</sup>. Ωστόσο, οι Αθηναίοι στρατηγοί αρνήθηκαν να ακούσουν τις συμβουλές ενός δις εξόριστου, φοβούμενοι ότι σε περίπτωση νίκης, η επιτυχία θα πιστώνονταν στον Αλκιβιάδη, ενώ μια ενδεχόμενη αποτυχία θα βάραινε τους ίδιους. Ο Λύσανδρος εξαπέλυσε επίθεση όταν οι Αθηναίοι δεν βρίσκονταν σε θέση μάχης, αιφνιδιάζοντας τους. Κατατρόπωσε το αθηναϊκό στράτευμα, κυριεύοντας όλα τα πλοία των Αθηναίων, εκτός από 10 που κατάφεραν να διαφύγουν.<sup>274</sup>

## Το τραγικό τέλος του Αλκιβιάδη

Η συντριπτική ήττα των Αθηναίων στους Αιγός ποταμούς σήμανε το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου. Ο Λύσανδρος έστησε τρόπαιο νίκης στον Πειραιά. Πλέον, οι Λακεδαιμόνιοι ήταν οι κυρίαρχοι σε στεριά και θάλασσα. Ο Αλκιβιάδης, φοβούμενος για την ασφάλεια του, στράφηκε για βοήθεια στον Φαρνάβαζο. Κύριος στόχος του ήταν να πλησιάσει τον Αρταξέρξη, το βασιλιά των Περσών και να του ζητήσει να απελευθερώσει την Αθήνα από τους Λακεδαιμόνιους. Ο Φαρνάβαζος υποδέχτηκε με τιμές τον Αλκιβιάδη, μάλιστα του παραχώρησε και μια πόλη της σατραπείας του, το Γρύναιο της Αιολίδας, ώστε να μπορεί να ζει άνετα.

---

<sup>272</sup> Ξενοφ. *Ελλην.* 2, 1, 25

<sup>273</sup> Παναγόπουλος, Α. (2002), 242

<sup>274</sup> Kagan, D. (2004), 665

Στην Αθήνα είχαν μετανιώσει για τη συμπεριφορά τους προς το πρόσωπο του Αλκιβιάδη και την αφαίρεση της αρχιστρατηγίας. Παρόλα αυτά, ήλπιζαν ότι βρίσκεται στη ζωή και ότι θα βρει τρόπο να ανατρέψει τη κατάσταση και να σώσει τη πόλη. Οι Τριάκοντα τύραννοι, αντιλαμβανόμενοι τις σκέψεις των Αθηναίων, αποφάσισαν να μάθουν πληροφορίες για τις κινήσεις του, καθώς φοβούνταν πως όσο βρίσκεται στη ζωή θα υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να υποκινήσει την ανατροπή του ολιγαρχικού πολιτεύματος. Έτσι, οι άρχοντες της Σπάρτης διέταξαν τον Λύσανδρο να στείλει ένα απεσταλμένο, προκειμένου να μεταφέρει την επιθυμία τους στον Φαρνάβαζο. Ο Φαρνάβαζος, αν και αρχικά αρνήθηκε να προβεί σε μια τόσο επαίσχυντη πράξη, στο τέλος υπέκυψε στις απειλές των Σπαρτιατών ότι θα διαλύσουν τη συμμαχία τους με τους Πέρσες. Ο Φαρνάβαζος με τη σειρά του διέταξε την εκτέλεση του, την οποία ανέλαβαν ο αδερφός του, ο Μαγαίος και ο θείος του, ο Σουσαμίθρης. Εκείνη την περίοδο, ο Αλκιβιάδης κατευθυνόταν στα Σούσα, για να συναντήσει τον Πέρση βασιλιά. Στη διαδρομή του σταμάτησε για να ξεκουραστεί σ' ένα χωριό της Περσίας. Μαζί του είχε και μια εταίρα του, τη Τιμάνδρα. Οι απεσταλμένοι του Φαρνάβαζου, αφού περικύκλωσαν το σπίτι στο οποίο διέμενε, το πυρπόλησαν. Παρόλα αυτά, ο Αλκιβιάδης κατάφερε να βγει αλώβητος μαζί με την Τιμάνδρα. Ωστόσο, οι δολοφόνοι του, βλέποντας τον να βγαίνει από το σπίτι άρχισαν να του ρίχνουν βέλη και ακόντια, σκοτώνοντας τον.

Έτσι άδοξα χάθηκε η ζωή ενός χαρισματικού άνδρα, ο οποίος χαρακτηριζόταν από πάρα πολλά ελαττώματα, αλλά διακρινόταν και από σπάνια προτερήματα. Ο μόνος που ήταν ικανός να βγάλει από το αδιέξοδο που είχε περιέλθει η Αθήνα.<sup>275</sup>

---

<sup>275</sup> Βολονάκη, Μ. Ελ. (2004), 91-95

## ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι η ηθική των Αθηναίων είχε ήδη αρχίσει να εξαχρειώνεται από την εποχή του Αρχιδάμειου Πολέμου. Μπορεί αυτός ο πόλεμος να έληξε χωρίς να υπάρχει ξεκάθαρος νικητής και η Αθήνα να προχώρησε στην υπογραφή συνθήκης ειρήνης το 421 π.Χ., αλλά αυτό δεν σταμάτησε τους Αθηναίους από το να συνεχίσουν την επεκτατική πολιτική τους. Παρόλο λοιπόν, που ο Περικλής είχε συμβουλέψει τους Αθηναίους στον Α΄ Περικλειϊκό λόγο να μην επεκτείνουν την εξουσία τους όσο θα διαρκούσε ο πόλεμος, οι διάδοχοι του αγνόησαν τη συμβουλή του και προχώρησαν σε μία εκστρατεία στη Σικελία, η οποία αποδείχτηκε παταγώδης αποτυχία. Οι Αθηναίοι δεν διέθεταν πια ένα ηγέτη με όραμα και προνοητικότητα, όπως τον Περικλή. Ο Αλκιβιάδης και ο Νικίας απλά δεν ήταν αντάξιοι του.

Ο Αλκιβιάδης, όντας μεν ικανός αλλά και αλαζόνας και ο Νικίας από τη μία έντιμος και από την άλλη δειλός και άτολμος, δεν μπορούσαν να έρθουν σε συμφωνία. Ο Αλκιβιάδης επέμενε στη συνέχιση της εκστρατείας παρά τις αντιρρήσεις του Νικία. Αυτή, λοιπόν, η αλαζονεία και η δίψα του για δύναμη και πλούτο προκάλεσαν την ήττα των Αθηναίων στη Σικελία. Ο Νικίας αν και είχε εμπειρία και ικανότητες, παρέμεινε άπραγος. Όλα αυτά δείχνουν μία έλλειψη στρατηγικής και οργάνωσης.

Αξιίζει βέβαια να αναφερθούμε στη πολυδιάστατη και αμφιλεγόμενη προσωπικότητα του Αλκιβιάδη. Υπήρξε ένα άτομο με πολλές αρετές, με τις οποίες κέρδιζε την εύνοια των άλλων. Από την μία πλευρά, διέθετε κάλλος και ευφυΐα, χαρακτηριστικά που το καθιστούσαν ως ένα χαρισματικό ηγέτη. Από την άλλη πλευρά, η ματαιοδοξία και η αλλοπρόσαλλη συμπεριφορά του, τον έκαναν αναξιόπιστο στα μάτια του αθηναϊκού λαού. Το γεγονός, βέβαια, ότι από τη φύση του ήταν ένας άνθρωπος που επιδίωκε τη νίκη, τον πλούτο, τη δόξα και το κύρος – με μία λέξη ήταν η προσωποποίηση του ιμπεριαλισμού – προκαλεί ακόμη και σήμερα εντύπωση στους ιστορικούς. Όμως η ιμπεριαλιστική λογική που ακολουθούσε ο Αλκιβιάδης έφτανε στα όρια της υπερβολής. Έγινε αυτό που αποκαλούσαν οι αρχαίοι Έλληνες «ύβρις». Το αποτέλεσμα ήταν η αποστασιοποίηση του από την πόλη του, την Αθήνα.

Το σίγουρο είναι, ο Αλκιβιάδης υπήρξε μία ιστορική μορφή της αρχαιότητας που κατείχε πολλαπλές αρετές – οξύς νους, ανδρεία, επιμονή – . Θα μπορούσε να θεωρηθεί ακόμη και αντάξιος του ίδιου του Περικλή αλλά έχασε το δρόμο της αρετής, κυνηγώντας τη δόξα και τον πλούτο. Όλα αυτά συνοψίζουν το πόσο αντιφατικός και αμφιλεγόμενος υπήρξε ο Αλκιβιάδης, ως πρόσωπο της αρχαιότητας.

# ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Adkins A.W.H. (1975), *The arete of Nicias*, Thuc. 7. 86, G R B S XVI

Βολονάκη,Μ. Ελ. (2004) *Αλκιβιάδης, Αθηναίος Στρατηγός και πολιτικός*, Αθήνα, εκδ. Βολονάκη

Botsford, Robinson (2015), *Αρχαία Ελληνική Ιστορία*, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης

Bury, J.-Russell, M. (1998), *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ*, Αθήνα, εκδ. Α.ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ

Cartwright, D., (1997), *A Historical Commentary on Thucydides: A Companion to Rex Warner's Penguin Translation*, Ann Arbor University of Michigan Press

Due, B. (1991) “*The Return of Alcibiades in Xenophon's Hellenika I. IV, 8-23*”, In: C&M 42: 39-53

Finley, J. (2013) *ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ*, Αθήνα, εκδ. ΔΗΜ.Ν.ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Fields, N. (2008) *Η Σικελική Εκστρατεία*, London, εκδ. OSREY PUBLISHING

Gomme, A. W., Andrewes, A., Dover, K. J. (1970) *A historical commentary on Thucydides*, vol. 4, eds. Oxford University Press

Hatzfeld, J. (1940) *Alcibiade*, Presses Universitaires de France

Hornblower, S. (2010), *A commentary on Thucydides*, vol. 3, eds. Oxford University Press

Hornblower S. (2006), *Θουκυδίδου Ιστορία*, τόμος β', , 1<sup>η</sup> έκδοση, Θεσσαλονίκη, εκδ. University Studio Press

Hornblower, S. (2003) *Ο ιστορικός και το έργο του* (μτφρ. Αλ. Μανιάτη, πρόλογος-επιμέλεια: Α. Μαρκαντωνάτος), Αθήνα, εκδ. ΤΥΠΩΘΗΤΩ/ ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ

Γιαγκόπουλος Ι. Αθ.-Μαλαθούνη Ε. Ζ. (2003), *Θουκυδίδη Ιστορία – Πελοποννησιακός Πόλεμος*, Αθήνα, εκδόσεις Ζήτρος: Αρχαία Ελληνική Γραμματεία

Kagan, D. (2004), *Ο Πελοποννησιακός πόλεμος*, εκδ. Ωκεανίδα

Kagan, D. (1991) *The Fall of the Athenian Empire*, Cornell University Press

Kagan, D. (1981), *the Peace of Nicias and the Sicilian Expedition*, EDT. Cornell University Press, New York

Κακριδής, Φ. (2005) *Αρχαία Ελληνική Γραμματολογία*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

Κωνσταντινόπουλος, Β. (2013) *ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ*, Τόμος Α', επιμ. Μανωλάκης, Α., Αθήνα, εκδ. Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ

Κωνσταντινόπουλος Βασίλειος Λ. – Πανομήτρος Δημήτριος Κ. (2010), *Το ύφος του αρχαίου ελληνικού πεζού λόγου*, Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση

- Lazenby, J. F. (2004), *The Peloponnesian war: a military study*, London, Εκδ. Routledge
- Λεπενιώτη, Μ. (2004), *Νικίας Αθηναίος πολιτικός και στρατηγός-Κόνων Αθηναίος στρατηγός*, Αθήνα, εκδ. ΒΟΛΟΝΑΚΗ
- Lesky, A. (2014) *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ*, μτφρ. Τσοπανάκης, Α., Θεσσαλονίκη, εκδ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ
- Μπάρμπας, Ι. (2002) *ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ: ΔΗΜΗΓΟΡΙΕΣ ΠΛΑΤΑΙΕΩΝ ΚΑΙ ΘΗΒΑΙΩΝ - ΚΛΕΩΝΑ ΚΑΙ ΔΙΟΔΟΤΟΥ*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Ζήτρος
- Μπελέζος, Δ. (2006) *Αλκιβιάδης Ο «χαμαιλέον» του Χρυσού Αιώνα*, Εκδ. Περισκόπιο
- Montanari, F. (2008) *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ Από τον 8ο αι.π.χ.έως τον 6ο αι. μ.χ.*, μτφρ Κουτράκης, Σ., Κουκουζίκα, Δ., Σιββά, Κ.(επιμ. Ιακώβ, Δ.-Ρεγκάκος, Α.), Θεσσαλονίκη, εκδ. UNIVERSITY STUDIO PRESS
- Mosse, C. (2007), *Επίτομη ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος (2000-31 π.χ.)*, εκδ. Παπαδήμα
- Romilly, J. (1995), *Αλκιβιάδης*, εκδ. Το Άστυ
- Romilly, J. (1998), *Αλκιβιάδης: ή οι κίνδυνοι της φιλοδοξίας*, Αθήνα, εκδ. Το Άστυ
- Romilly, J. (1988), *Ιστορία και λόγος στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης



- Romilly, J. (2004), *Ο Θουκυδίδης και ο αθηναϊκός ιμπεριαλισμός*, εκδ. Παπαδήμα
- Παναγόπουλος, Α. (2002) *Θουκυδίδης Αιχμάλωτοι, όμηροι, εξόριστοι, φυγάδες και πρόσφυγες στον Πελοποννησιακό Πόλεμο*, Εκδ. Παπαζήση
- Πλούταρχος (2008) *Παράλληλοι Βίοι Αλκιβιάδης-Κοριολανός*, μτφρ.-σχόλια Γ. Ράπτης, Θεσσαλονίκη, Εκδ. Ζήτρος
- Σκουτερόπουλος, Μ. Ν. (2014), *Θουκυδίδη (Εισαγωγή-Μετάφραση-Σημειώσεις)*, εκδ. Πόλις